రామస్వామి చౌదరి, త్రిపురనేని, 1890-1943

కురుక్షేత్ర సంగ్రామము

తెనాలి, 1925

Record no. 154

Rāmasvāmi Caudari, Tripuranēni, 1890-1943

Kurukṣētra saṅgrāmamu

Tenāli, 1925

Record no. 154

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

లక్ష్మీనారాయణ, పింగళి.

స్వసామ్రాజ్య వైభవము / గ్రంథకర్త పింగళి లక్ష్మీనారాయణ.- బెజవాడ : ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ప్రెస్, 1927.

139 p. ; 18 cm.

Record no. 242

Lakṣmīnārāyaṇa, Piṅgaḷi.

Svasāmrājyavaibhavamu / Granthakarta Piṅgaḷi Lakṣmīnārāyaṇa.- Bejavāḍa : Āṃdhra Granthālaya Pres, 1927.

139 p. ; 18 cm.

Record no. 154

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

విజ్ఞప్తి.

ఉ॥ గాసటబీసటౌ తెలుఁగుఁ • గబ్బపుఁగన్నె వరుండు లేమిచే
గాసిలి దేశదేశములఁ • గష్టముతో నడయాడి యాడి వా
క్ఛాసను కేల్సలక్షణము • గా గ్రహియించి వహించియున్ గణ
శ్రీ సకలమ్మలంకృతుల • చేఁగొనితాను విశ్రామమందదే.

గీ॥ తల్లిపోలిక వచ్చెను • దనయ, రైన
యాంధ్రనాటక కన్యకు • నకట నేఁడు
విభ్రులవిడి దిరుగఁజొచ్చె • బ్రియునికొఱకు
నర్వాఁడెట్టులేమిఁ దనతండ్రి • యంతవాఁడు.

ఆంధ్రనాటకాభిమానులారా!

పూర్వకాలంబున దిగంత విశ్రాంత కీర్తిమంతులైన కవిబ్రహ్మకవిసార్వభౌములుగూడఁ దెనుఁగున నాటకంబులు వ్రాసి ప్రబంధాదుల యందువలెనే మనకు మార్గదర్శకులు కాకుండుట కడుంగడు శోచనీయము. కారణమేమయి యున్నదో యిదమిద్ధమని నిశ్చయింప శక్యము గాకున్నయది. కారణము లేని కార్యములుండ వనుటంబట్టి హేతువెద్దియాయని యూహింపనూహింపఁ దుట్టతుదకీ క్రిందిదగునేమో యని శంకించుచున్నాఁడను. కవివతంసులైన నన్నయాదు లప్పుడప్పుడే మోసులెత్తింపఁదలయెత్తసాఁగిన కవితాకన్యను దగిన కట్టుదిట్టము లేర్పఱచి చిరంజీవినిం జేయ సమకట్టి తదనుకూలములైన గ్రంథములకు నిర్మాతలైరి. రూపకములు ప్రదర్శనానుకూల్యము లౌటచే, నట్టిప్రదర్శన మాకాలములయందు రాజానుగ్రహ ముండినం గాని నెఱవేరమింజేసి రాజులో నాటకంబులన్న నెఱుంగని వారగుటచే నాటకములు వ్రాయుటయం దభిమాన మాకాలమువారికేరికిని బొడచూపదయ్యె. ఇంకఁ దిక్కనాదుల మాటయన్నచోఁ జేతినిండఁ బనియుండుటచే నాటకముల పొంతఁబోవలేదు. పదాపడి కవిచంద్రులైన శ్రీనాథాదులు కేవలోదర పోషణార్థమై కృతులొసంగ నుండినను వారు సంస్కృతంబున నాటకంబులుండుట యెఱింగియు నాటకాంధ్రీకరణంబునకు నుత్సాహపఱుపరైరి. ఆగోడవ లేని పోతనాదులు భగవద్భక్త్యనుగుణంబులైన పురాణములను దెనుఁగుఁ జేసిరి. సంస్కృతభాషా ప్రవీణులై రాజానుగ్రహము గల్గుట సంకల్పసిద్ధులైన పెద్దనాదు లీరూపక నిర్మాణంబునకుఁ దొడంగవలసినవారు రాజు మిగుల విశాలబుద్ధి యగుటచే నాంధ్రీకరణంబున కుపక్రమింపక వైదగ్ధ్యకుసుమంబు వికసింపఁజేయు

గ్రంథరచనకుఁ జేయూత యొసంగె. కాన నెన్నెన్నియో ప్రబంధములా కాలము నుండి యుట్టిపడఁజొచ్చెను. ఇట్లు రానురాను నాటకనిర్మాణము మిగిలియుండెను. రాయని యనంతరమ్మున సంస్కృతాంధ్ర భాషావిదుఁడైన చక్రవర్తియే యీ త్రిలింగ దేశము నలంకరించినచో నాప్రభుకాలంబున నాటకములు తలయెత్తెడివే. కాని యట్టి మహాదశ యీదేశంబునకుఁ గలుగదయ్యె. ఎల్లవిధముల విద్యలు దైనందినాభివృద్ధినొందుచున్న యిక్కాలంబునందున్న కవిశిఖామణులకు రూపకనిర్మాణ కార్యభారము మిగిలెను.

వర్తమాన కవీశ్వరులు రెండు తెఱంగుల నాంధ్రభాషా యోషకు నలంకారముల నొసంగుచుండిరి. అందు మొదటిది రూపకములు వ్రాయుట, రెండవది (Novel) నవలయను నాంగ్లేయభాషనుండి గ్రహింపబడిన కల్పిత గద్య ప్రబంధ నిర్మాణము. ఇందు రెండవది పూర్ణముగా తెలుగునకు గ్రొత్తమార్గము కాకపోయినను గొంతవరకైన నట్లెంచవలసియున్నది. ఇఁక మొదటివానికన్ననో మాతృభాషయే మాతృకగాఁ బరిగణింపఁబడవలసి యున్నది. ఆధునిక కవులు మొదలాంధ్రీకరణంబునకుఁ దొడంగి క్రమక్రమముగా స్వతంత్రనాటకములు వ్రాయుటకుఁ గడంగిరి. ఇప్పుడు రూపక రూపవల్లి మూఁడుపూవులారు కాయలన్నట్లు వృద్ధిగాంచుచున్నది. నాటక లక్షణముల దెల్పు లక్షణగ్రంథము మందునకైనఁ గానరామి-జేసి నాటకనిర్మాతలలోఁ గొందఱు సంస్కృతనాటకంబుల ననుసరించియుఁ గొందఱు తమకుఁదోఁచిన యట్టులుఁ వ్రాయుట యెంతయు జింతాకరము. ఎవరైన నాత్రముతో నట్టి గ్రంథములున్న వందురేమో నే నాంధ్రనాటకంబులఁ గుఱించి ముచ్చటించుచుంటిని గాని సంస్కృత నాటకంబులగుఱించి కాదు. అట్లయినచో సంస్కృత నాటకలక్షణంబులే వీనికింగూడఁ బనికివచ్చునందురా? అవ్వెట్లు పనికివచ్చు? ఒక కార్యమునకు నేర్పఱుపఁబడిన కొలముట్లు వేరొకకార్యంబున కేలపనికివచ్చు? అట్లయిన ఛందోలక్షణముల నేటికి గ్రహించిరి? ఈవిధముగనే నాటకలక్షణములఁ గైకొనరాదాయందురా? అట్లు గ్రహించుటకు సంసిద్ధులరై యుండవచ్చును గాని ఛందశ్శాస్త్రముం బోలెనీయదియుఁ బ్రస్తుత కాలానుగుణంబులయిన మార్పులం జెందవలసియున్నది. తెనుఁగుననున్న యీ యతిప్రాసప్రతిబంధములు గీర్వాణమునందున్నవా? ఇందుచే దెలుఁగు నాటక లక్షణములు గీర్వాణనాటక లక్షణములకన్నఁ గష్టతరముగ నుండవలయునని నాయభిప్రాయము కాదు. అవసరములయిన నిబంధనలను పాటించి వృథాకష్టపడి రసభంగమాచరించుట వెఱ్ఱియని నమ్మునీకాలము నందుఁ బుట్టి యట్టితలంపులకు జోటిత్తుననుట విశ్వాసార్హమయినది కాదు. పూర్వకాలపుం గైసరు లసమాన లసమాన పాండితీ ప్రభావముగల వారగుటచేఁ గష్టతరలక్షణంబులకు నిష్టులగుచు నీయాంధ్రకవిత్వంబును బ్రపంచమునందున్న యన్నిభాషాకవిత్వంబులకన్నఁ గష్టతమముం జేసిరి. అందుచేతనే పురాణభాషాదులయందుఁ గల్గు రసవద్గ్రంథములఁ బోలు గ్రంథ

ములు మన యాంధ్రభాషయందుఁ గానరావు. కాన నిప్పుడెల్లవారు ననవసర నిబంధనల దలఁద్రశ్యసేతురు. పూర్వము నాటకంబులు రాజాస్థానమునందాడెడు వారగుటచే సభ్యులెల్లరు పండితులుగనైన లేక గుణాగుణంబులు దెలిసి కొనఁజాలిరైన నుండెడివారు. కాన నాందియందెన్ని పదములున్నవో, ప్రస్తావన యేవిధముగ ముగిసెనో ఋతువర్ణన కథానుగుణ్యముగ నుండెనో లేదోయని విచారించెడువారు. ఇపుడట్టి కష్టములన్నియుఁ దప్పెను. అట్టిచో నాయనవసరనిబంధనల నేల పాటించవలయును. ప్రస్తావనాదులుండిన నేమి ? ఉండకున్న నేమి నాటకమురసభంగము కాదుగదా ? భాషానంతరమే వ్యాకరణము జన్మించినట్టుల నాటకరచనానంతరమే లక్షణగ్రంథములు బయలుదేరవలయును. వర్తమాన కవిశిఖామణులందెవరైన యాధునికకవులకు జనసామాన్యమునకుంగల రుచికి విరసముగాకుండునట్టు లనుకూల నిబంధనల లక్షణగ్రంథముల వెలువఱచి పుస్తకంబుగట్టుకొనఁ బ్రార్థితులు. లేనిచో నాంధ్రనాటక కన్యయామరణాంత బ్రహ్మచర్య వ్రతము సల్పవలసియే యుండును. యత్నించ ద్భేదము లేకుండ గీర్వాణనాటక లక్షణములఁ జేకొనుట కేవలము వెఱ్ఱి యని నా యభిప్రాయము. కారణమందురా ? గీర్వాణ నాటకములు ప్రదర్శనానుకూల్యములు గావు. తెలుఁగునాటకములో ప్రదర్శనానుకూల్యములు. కవిశిఖామణుల యభిప్రాయముఁ దెలియఁ గుతూహల పడుచుంటి ; నా యభిప్రాయము లీనాటక ముఖంబుననే తెలియఁగల్గవు ఎల్లరయనుగ్రహముఁ గోరుచుంటి. ఈ నాటకమునందు గల గుణాగుణంబుల గ్రహించుభారము పాఠకులకే విడచినాఁడ.

ఇట్లు
విద్వద్విధేయుఁడు,
శ॥ త్రి॥ రామస్వామి.

కురుక్షేత్ర సంగ్రామము.

ప్రథమాంకము.

రంగము:—ఉపప్లావ్యము; బహిఃప్రదేశము.

[సంజయుఁడు మార్గాయాసమునఁ బ్రవేశించును.]

సం—(స్వగతము.)

గీ॥ ఆముసెద్దులు రెండుపో • రాడుచుండ
నడుమనున్న లేగల కాళ్లు • నలగునట్లు
పుడమికై కురు పాండవుల్ • పోరనున్న
నోరులు చచ్చెద రిటునటు • తిరుగలేక. ౧

నవఖండ మండలాధీశ్వరుండును, రాజరాజు నగు సుయోధన చక్రవర్తి బహుమాన పురస్సరంబుగా నన్నుఁబిలిపించి రాజకార్యవైదగ్ధ్య మహిమంబు, మెఱయఁ గౌంతేయులకడకుం బోయి తన సందేశంబు వెలిపుచ్చి, వారేమి వాకొందురో, వారి సాధన సామగ్రులెట్లుండెనో, యింగితజ్ఞుండనై తెలిసికొనిరమ్మని శాసించియుండెను.

తే॥ గీ॥ అకట ! కౌంతేయులెట్టివా • రైననేమి ?
పాండవేయులే కదయంచుఁ • బాలుపంచి
పెట్టఁగూడదే ధృతరాష్ట్రు • పట్టికిప్పు ?
డెవరికైనను నింతరా జ్యేచ్ఛతగదు. ౨

(కొంచెము విచారించి) ఇందురాజనీతిజ్ఞులనుండి కేవలము భిన్నాభిప్రాయుఁడనైతిని. ఎట్లన?

ఉ॥ క్షాత్రమెలర్పభూరిబల • శౌర్యమవార్యముగాఁగ నాజులన్
శత్రులఁజంపిరాజ్యము వె • సంగొనుచుండుటపాడిగానియే
మాత్రమయేనితృప్తిఁగొని • మందునిచందము వొందరాదను
క్షత్రియజాతియంచు జన • సత్తములాడుట రిత్తమాటయే? 3

కాన రాజులకు సంపదలయెడఁ బరితుష్టినొందుట ధర్మేతరంబు. అందు సార్వభౌమునకు నదిబొత్తిగాఁగిట్టదు. ఇదిగో! యిప్పుడే యుపప్లావ్యమునకుం జనుదెంచితి. సుయోధను నుడువులు నావలనవిని ముంగోపియైన భీమసేనుఁడెంత కుపితుఁడగునో! ధర్మరాజుండెఁగదా? ధర్మజుఁడుమాత్ర మేమిచేయఁగలఁడు? భీమాదుల యనుమతముననే పోవుచుండును. పోనిమ్మెట్లయిన రాజుగారి సందేశము చెప్పక తప్పదు. (ముందుకునడచి) కౌంతేయాగ్రజుండైన ధర్మజు సందర్శించుటకు నిది యుక్తసమయమేనా? (చెవియొగ్గి) తమ్ములతో నోలంబున నున్నవాఁడనియా చెప్పుచుంటివి? అట్లయిన నేనిదే చనుదెంచెద. (నిష్క్రమించును.)

రంగము:—ఉపప్లావ్యము.

పాండవసభ:—సంజయుఁడు ప్రవేశించును:—

ధర్మ—మహాత్మా! సంజయా!

ఉ॥ కొండికనాఁడెమాదుజన • కుండసురాలయమేగదిక్కులే
కుండినమమ్ముఁగాఅడవి • నుండివెసంగొనితెచ్చి విద్యలన్
శౌండులఁజేసియేవురను • శైశవమాదిగసాఁకినట్టిభూ
మండలమండనుండయిన • మాపెదతండ్రికిక్షేమమేకదా? ౪

మఱియు.

చం॥ ప్రియమునఁదండ్రిలేనిపసి • బిడ్డలమంచొకమాటయేనిమా
పయిఁబడకుండఁగట్టకడఁ • బన్నినపాచికలాటదాఁకఁ బ్రా

పయిమముసాఁకినట్టిసుగు • ణాంబుధి, వేదవిదుండు, విష్టప
త్రయవినుతుండు, తాత, సుఖ • దస్థితినుండెనె? హాస్తినాపురిన్.

(విచారముతో)

గీ॥ లక్కయిల్లాలినదిమొద • లోక్కమొగిసి
గంటనీర్వెట్టుచుండుమా • కన్నతల్లి
బ్రదికియేగతినుండెను • విదురునింట?
నామెచెప్పినమాటలే • వైనఁగలవె?

కం॥ విల్లుంబట్టఁగ నేర్చిన
బల్లిదులకునెల్లనొజ్జ • పార్థధనుశ్శ్రీ
వాల్లభ్యవిజయకారణ
సల్లలితుండైనకుంభ • జన్ముఁడుసుఖియే?

మరియు మాకుఁజిన్నతనమున నాచార్యత్వంబు నెఱపిన కృపాచార్యుండును, గురుపుత్త్రుండగు నశ్వత్థామయు, గురుగుణాస్పదుండగు విదురుండును, సుఖాస్పదులై యుండిరికదా?

గీ॥ దురభిమానంబునకునెల్లఁ • దొంటియిక్క
చంద్రవంశంబులోనిగం • జాయిమొక్క
యాసుయోధనుండవరజా • తాప్తబంధు
యుతముగాఁగొలువునసుఖ • మున్నవాఁడె?

సం—(తనలో) అవురా! యేమిధర్మరాజు? కుశలప్రశ్నలచేతనే సుయోధన చక్రవర్తియెడఁ గల్గునీసును వెలిపుచ్చుచున్నాఁడు. (పకాశముగా) ధర్మరాజా! మీచేనడుగంబడిన వారెల్లరు సుఖావహులై మెలంగుచుండిరి, మీ యయ్య మీశుభోదయంబులఁ గూర్చి విన నిచ్ఛగించి నన్ను మీకడకుం బుత్తెంచె.

ధర్మ—భక్తిలతాబద్ధమృత్యుంజయా! సంజయా!

ఉ॥ మాపెదతండ్రికెంతయును • మాయెడఁగల్గినకూర్మిచేతనే
యాపదలొందకుండసమ • యాబ్దములన్నియుఁబోవఁబుచ్చిమే

మీపురినుండఁగల్గితిమి • యింతకువారికటాక్షలేశమే
మాపయిలేనిచోవిరటు • మందిరమందుననిల్వనేర్తుమే?

ఆపేశలహృదయుండు మాయెడనెన్నఁడు సుప్రసన్నుండై యుండునది మేమెఱింగిన విషయమే. దుర్వ్యాపార సాధనుండయిన దుర్యోధనుం డష్టదిగ్దంబులు సెప్పకున్నచో మరల మాయర్ధ రాజ్యంబు మాకీఁగలండు.

సం॥—ప్రసంగవశమునఁ గదల్చితిరిగాన మీరాజ్యభాగమును గుఱించి మానరేంద్రచంద్రుఁడైన సుయోధనుఁడాడుమన్న తెఱంగు సావధానులరై వినుఁడు.

చం॥ పనివడిధర్మశాస్త్రములు • స్పష్టముగావచియింపుచుండఁదోఁ
చినకొలఁదిం బ్రసంగములు • చేయుటకూడదుగాన, పైసిమా
లినతమిమాని, పెద్దలుబ • లేయనునట్లుగధర్మసూక్ష్మముల్
మనమునబాఁజూచిచెపు • మాసగపాలెటుమీకువచ్చునో"

భీము—(కోపమున) సంజయా! యేమన్నాఁడు? సగపాలెటువచ్చుననియా? నిజమే. అవును. మాకెటువచ్చును?

మ॥ దొరలెల్లన్ గనుచుండఁ బెందొడలమ • ద్దోర్దండకండూతివో
వరవారణ రభసంబుమైగుదియచే • భేదింపఁజెయ్యేదితా
శిరమున్నేలకుఁజేర్చియున్సురనుచుం • జింతించునానాఁడు గా
కటపాలో!యఖిలంబో!యిప్పుడెటుమా • కైవచ్చునోసంజయా?

అర్జు—అన్నా! పవమాననందనా! మనదుర్యోధన మహారాజుగారు ధర్మశాస్త్ర ప్రశంసకుఁగూడఁదిగిరి. అన్నగారందులకు నుత్తరం బీయనై యున్నారు. మాటలతో మనమేల మేలమాడవలయు!

సం—ఈవిషయంబున సుయోధన చక్రవర్తిగారి యభిప్రాయము వినుఁడు.

"మ॥ అలఁతింబోయెడుబెండునంటిగదచే • నఱ్ఱాడుచున్నావుసీ
బలమున్నేలనుగల్పనెంచియెగడా • పాండిత్యవిస్తారుఁడౌ
బలరాముంబలరామునింగొలిచిసం • భావించితద్యుద్ధకౌ
శలముంబొందితిసాఁగిరావిఁకనుసీ • జంఝాటముల్ సోదరా.

భీము—ఏమేమీ (యనుచుండ)

ధర్మ—నాయనా! భీమసేనా! యీయకాలకోపమేల? (సంజయునికై తిరిగి) ఆశకునిమేనల్లుఁడింకేమిప్రేలెను?

సం—ప్రేలుటకేమియున్నది? ధర్మశాస్త్రప్రశంస మీరుతలపెట్టరేనిఁ దానేధర్మములు దెలుపుటకు నుద్యుక్తుఁడనై యున్నాననియె.

నకు—(పరిహాసముగా) ఆధర్మములుకూడ నాయనవల్లనే వినెదము. సత్వరంబుగఁదెల్పుము.

సం—అటులైనచో సావధానుడవై వినుము. ధర్మజా! యీచెప్పఁబోవువాక్యములు మారాజుగారివిగా భావింపఁ బ్రార్థించుచుంటి.

"ఉ॥ పూరునినాఁటనుండిమన • పూర్వులజ్యేష్ఠులె రాజ్యమేలఁగాఁ
గోరిరిగాని, మీవలెనె, • కొంకకపుట్టినయెల్లవారలీ
ధారుణిమీకుమాకు సమ • దాయమటంచునుబంచఁగోరిరే?
పేరునధర్మరాజవుత • పింపకు పెంపకురాజ్యకాంక్షలన్.

మఱియు

గీ॥ ఒక్కరాచకొలంబునం • దుద్భవించి
నంతమాత్రనెయందఱీ • యవనినేల
సంభవంబౌనె యొందైన • శమనపుత్ర?
జ్యేష్ఠపుత్రుండెరాజ్యంబుఁ • జేయుఁగాన.

తక్కుంగలవారెల్లరు తచ్ఛాసనంబులకులోఁబడి వర్తింపవలసియుందురు. తారాణంబువలయునంటిరేని మనముత్రాతలేఁడొకో!

కోరక యన్యాయంబుగఁ బరులవస్తువు నపహరింప నేలకంకణంబుగట్టు కొంటివి ?"

సహ—ఇంతకు మొదటిసారాంశము తేలినది. సంజయా ! తానురాజనని యుఁ దదనుచరులమై మేముండవలయుననియు వానియభిప్రాయము కాఁబోలు.

ధర్మ—హృద్యానవద్యప్రసంగసంతోషితైందవకులాలంకార ! ధర్మసంచారా ! మీభూపుఁడానతిచ్చినటులె, జ్యేష్ఠపుత్రుండె పట్టభద్రుఁడు గావలసినచోఁ దనకు రాజ్యం బెట్టుదక్కును ?

సం—కుంతీసుతాగ్రజా ! ధర్మజా !

ఉ॥ మీరువచించుమాటనిజ • మేయగుఁబో ధృతరాష్ట్రపాండుపృ
థ్వీరమణేంద్రులందెవరు • పెద్దలొ వారలె భూమిభర్తలౌ
వ్వారియనంతరమ్ము మఱి • వారికుమారులెదానికర్తలే
దారినిబాఱఁజూచినను • దక్కునెమీకుధరాధిపత్యముల్ ? ౧౫

సహ—కౌరవదూతా ! సంజయా ! మామాటమిమీఁడి నుడువుచుంటివి కాననిదిగో ? ప్రత్యుత్తరము.

శా॥ పుట్టంధుండగువాఁడు రాజ్యపదవిం • బొందంగఁ దాశక్తుఁడే ?
బిట్టోడింపఁగఁగల్గునేరిపులదో • ర్వీర్యమ్మవార్యమ్ముగాఁ ?
బట్టెల్లంజెడకున్నె మాజనకుఁడే • బద్మాక్షులంజేల్చి తోఁ
బుట్టంచుందలపోసిగద్దెనిడిసం • పూజింపకున్నట్టిచో ? ౧౬

భీము—సంకులసమరోదధినావా ! సహదేవా ! యేమినీబేలతనము కొంచెము దీర్ఘాలోచనఁ జేయుము. శక్తిమాటయటుంచుము.

గీ॥ పుట్టుచీకెందు రాజ్యంబుఁ • బొందనర్హుఁ
డగునె బాహుబలంబెంత • యలరుచున్న ?
శాస్త్రసమ్మతంబగునె ? సం • జయవచింపు
మాదుతండ్రిదిగాదె సా • మ్రాజ్యలక్ష్మి ? ౧౭

సం—పరేంగితజ్ఞానభాసమానభావా ! సహదేవ ! నిర్నిద్రరౌద్రరసతృణీకృతభీమా ! భీమా !

గీ॥ పుట్టుగ్రుడ్డిసామ్రాజ్యంబుఁ • బొందరామి
శాస్త్రసమ్మతమెసరె, యా • జన్మపాండు
రోగికెట్లధికారంబు • రూఢమగునో !
మీరెయోజించిచెప్పుఁడీ • ధీరులార !

ధర్మ—సంజయా ! గురువులదెస నిష్కారణంబుగా నపరాధుండవగుచున్నావు.

సం—పాండుప్రథమగేహినీప్రథమపుత్రా ! ధర్మపుత్రా ! మీతమ్ముఁడడిగినదానికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా దీనిని నుడువవలసినవాఁడనైతినిగాని మీజనకునియందు సంపూర్ణపూజ్యభావంబె నాకుంగలదు.

నకు—గాంధారధారుణీంద్రప్రథమదౌహిత్రసంధికార్యభారవహా ! సూతకులమహామహా !

చ॥ పలుపురుకూడిమంచియని • పల్కినదారినిబోవనొల్లఁడా
తులువసుయోధనుండునినుఁ • ద్రోచెనెనోటికివచ్చినట్లు కా
ఱులువలుకంగ ? నేజనులె • ఱుంగరుమాకలహాక్కు ? ద్రోణభీ
ష్ములుదమవారె ? వారెతన • పోషకవర్గములోననుండిరే. ౧౮

సం—దోఃప్రతాపదళితారిగణకులా ! నకులా !

ఉ॥ కన్నులఁగట్టినట్టుపొడ • కట్టుచునుండినదానినెవ్వరే
పన్నికవన్నియెట్లుచెరు • పందమకింౘెద ? యున్నహక్కుపా
ప్మన్నను బోదు లేనిదను • నైననుఱమ్మనినంత రాదుమా
కున్నదియన్నమాత్రనెటు • లొప్పెడుశాస్త్రములింతధర్మజా.

అర్జు—(కోపమున) ఓయిసంజయా !

ఉ॥ శాస్త్రము శాస్త్రమంచు రభ • సంబునఁ బల్కెద వేల? మాకు నీ
శాస్త్రముతోఁ బనేమిటికి? • క్షత్రియపుత్రుఁడు సర్వకార్యముల్
శస్త్రముతో నెతీరుచును • శస్త్రమె శాస్త్రము రాచవారికిన్
నిస్త్రపు లెవ్వరో వినఁగ • నేర్తురు శాస్త్రము గీస్త్రమన్నచో॥ ౨౧

ధర్మ—కాలకేయప్రముఖ దోషాటఘాటాటవీకుఠారా! సంగ్రామ కఠోరా!

ఉ॥ మోరకుఁడెవ్వఁడో సతిని • ముందలపట్టి యదల్చి యీడ్చునాఁ
డూరక యున్న నీ వెయిపు • డోపిక వట్టక యల్గనేటికిన్ ?
గారణజన్ముఁడై నతిఁజ • గన్నతఁడా హరియే కలండు భూ
భారమడంచి సజ్జనుల • బాధలు మాన్పె ననట్టిదీక్షతోన్, ౨౨

అర్జు—దేవా! శాంతింపమనుటకు శాంతము వీడిన దెవ్వఁడు ?

ఉ॥ శాంతము పూనకున్న మన • సర్వము జూదమునం గొందుగో !
శాంతము పూనకున్న మన • సాధ్విని నంతలు సేయఁ జూతురో ?
శాంతము పూనకున్న నవి • చారతఁ గానల కంపనెంతురో
శాంతము పూనకున్న నిటు • సంజయుఁ డాడునొ వాకొలందిగన్॥ ౨౩

ధర్మ—అర్జునా! వెనుకటి గాథలఁ ద్రవ్వనేల? సంజయా మీ మహారాజు మన్న గీతావాక్యములకు విశ్రాంతి గల్గెనా ?

సం—ఇంకం గొన్ని సంగతులున్నవి. శ్రద్ధాళువులరై వినుండు.

గీ॥ మునువిచిత్రవీర్యు • ముగుదలౌ యంబికాం
బాలికాఖ్యలందుఁ బట్టమహిషి
గర్భమంధుముందు • కల్గినకతమున
నాంబికేయుఁడవని • కథిపుఁడయ్యె.

క॥ అమ్మహిపుద్వితీయకళ
త్రిమ్మగు నంబాలికందు • ధైర్యస్థైర్యా

లంబుండు పాండురాజు ద
యమ్మం దెనునందు చేన • నర్హుండయ్యెన్. ౨౪

కాన, బట్టభద్రత్వంబు మీ జనకుం డైన పాండుమహీజానికే దూరస్థంబగుటం జేసి తత్క్షేత్రజులగు మీ కయ్యది ప్రాప్తమెట్లగు ?

అర్జు—సంజయా! మా తండ్రిగారికి హక్కు లేదని నిరూపించుటకు నీ మూఢ దుర్యోధనుం డెవఁడు ? నిరంకుశ ప్రతాప ప్రతిభావిశేషంబున దిగ్విజయంబొనర్చి ప్రజాపాలనంబు సేసిన మా జనకు ననంతరమ్ము మేము కాక యొరులెట్లు రాజ్యాధికారంబుఁ బూనఁగలరు ?

సం—నిరంతర ధ్యానవశీకృత పురంజయా! ధనంజయా !

"చ॥ ప్రతినిధియై ధరావలయ • భాగమునందరి భూపవాళులన్
వితథము సేసి కీర్తిగొని • విశ్వమునన్నుతికెక్కఁగాని భూ
పతియయి తా స్వతంత్రముగఁ • బాండుమహీంద్రుఁడు రాజ్యమేలెనే?
పతిపతియన్నమాత్రమునఁ • బౌరులు మెత్తురె? సమ్మతింతురే? ౨౫

సార్వభౌముఁడే యనుకొందము దానం గల్గులాభ మేమి ?

ఉ॥ కొండొక కారణంబునఁ ద • గుల్వడి యక్కట కుంతిమాద్రులా
దండధరున్, సమీరుఁ, బవి • ధారుని, నశ్వులరున్ వరించి ప
ర్యుండిగ ద్రావి మిమ్ములనుఁ • బుత్రులఁగాఁగ నినంతమాత్రనే
పాండునిపాలు గోరెదరె ? • పండితులీనుడి విన్నసైతురే ? ౨౬

పోనిండు క్షేత్రజులకుఁ దమ తండ్రిగడనయందు హక్కున్నదందురేమో ?

శా॥ కానంగాముని కేళినున్నమృగమున్ • ఖండించి శాపాగ్నిలో
నానాఁడే పడి సంస్మృతిన్ వదలుచున్ • వ్యామోహమున్ వీడుచున్
వానప్రస్థముఁ బూనె మీ జనకుఁడా • పై మీరు జన్మించి పై
పైనా రాజ్యమటన్న నే విధముగా • వచ్చున్ సగంబే నియున్ ! ౨౭

నకు—సంజయా!

కం॥ మాజన్మంబులచేతఁ
రాజత్సామ్రాజ్య మొంద • రాదంటివి యే
యోజ ధృతరాష్ట్రజన్మము
భాజనమయ్యెఁ గురురాజ్య • భారమ్మునకున్? ౨౯.

సహ—

ఉ॥ ఏసడిలేక పెద్దవని • యేపురమూరకయున్న కొద్దివ్య
త్యాసపుఁబుట్టుపూర్వముల • యంటుఁగదల్చి తృణీకరింపుచున్
గాసునుగవ్వయున్ సమము • గాఁదలపోయుచు నీసడించి మా
కీసునురోసమీవుఘటి • యింపుచునుంటివి మాటిమాటికిన్. ౩౦.

అంతియెకాని "తీగెలాగినఁ బొదగదలు" నన్నసామెత యెఱుం
గవు కాఁబోలు.

గీ॥ అగ్రజుండౌటచేతనా • యాంబికేయుఁ
డవనికధ్యక్షుఁడంటివి • యతనికన్న
పల్లెరాబిడ్డపట్టికి • భరతరాజ్య
మందు హక్కెటుగల్గెనో • యదివచింపు? ౩౧.

సం—గీ॥ మునిశిఖామణికుద్భవిం • చినక తాన
నఖిలభారతసామ్రాజ్య • మనుభవింపఁ
బాండురాజెంతో • ధృతరాష్ట్రపతియు నంతె
కాని భేదంబులేశంబు • గానరాదు. ౩౨.

ఇంకఁ గౌరవరాజ్యలక్ష్మికి వ్యాసభట్టారకుఁడు వారసుఁడా కాఁడా
యనునది విచారించెదము.

ఉ॥ శంతనుపుత్రులిద్దరును • సంతతిలేక మ్రందిరా పయిన్
శాంతనవుండు తండ్రికయి • సంస్మృతిబంధము రోసి వీడఁగా
సంతతికుండు సత్యవతి • యందునఁగల్గినవాఁడుగాన న
త్యంతరమేమియున్నదొకొ • వ్యాసుఁడు వారసుఁడౌటకడ్డిరే. ౩౩.

చిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యుల మరణానంతరము రాజ్యలక్ష్మి సాత్య
వతేయునందు నెలకొననిచోఁ విచిత్రవీర్యుని పట్టమహిషియగు
నంబికయందు నాథమగు. ఇదియుంగాదంటిరేని శంతను నవర
జుండగు బాహ్లీకునివశము తప్పక కావలయు. ఎన్నివిధములఁ
బరిశీలించినను నీభ్రాతృభాగమునందు సగభాగము మీకు గల్గనేరదు.

ధర్మ—సంజయా! వారసత్వము నిరూపణము సేయు నవసరమేల?

ఉ॥ మొన్నటిదాఁక రాజ్యభర • మున్ వహియింపఁగలేదె మేము మా
కున్నదియూడలాగుకొన • నోపుదురే యొరులెవ్వరేనియున్?
విన్నఁబకాలునన్ నగవె • విశ్వము? నీ తెలివెందుపోయెనో? మా
కెన్నఁగనయ్య రాజ్యమును • నీయఁగ నేటికి నూరకుండెనో. ౩౪

అప్పుడే యాదుష్టచతుష్టయము శిష్టుఁడైన మాతండ్రిగారిని
నికృష్టగుణగర్భంబులగు పేశలసూక్తులచే సంతుష్టునింజేసి మాకర్థ
రాజ్యంబు నీకుండఁజేసిన నీగహనవాసప్రముఖకష్టంబులెల్ల రాకుం
డెడివి కదా!

సం—ధర్మపుత్రా! దీనికిందగిన హేతువు లేకపోలేదు. కరుణార్ద్ర
హృదయాంచితుఁడగు నాంబికేయుఁడు నిర్వ్యాజభక్తిలంపటుఁ
డగు తనతమ్మునియందుఁగల యనురాగమును లోకమునకు సూచిం
చునిమిత్తమున నర్ధరాజ్య ప్రదానకాలము దూరకుండిరి. ఇది
సుయోధనాదుల కంతరంగముల నిష్టములేకుండుట జగద్విదితంబె.
లేకున్న ద్యూతం బేల పొసఁగును? త్రయోదశాబ్దములు రాజ్యపద
భ్రష్టత్వం బేల కలుగును?

ధర్మ—సంజయా! ద్యూతము పొసంగుటకును, బదుమూఁడేఁడులు రాజ్య
నష్టంబునకు సంబంధమేమి!

సం—సంబంధమా! ఇదిగో వినుము.

మ॥ పదుమూఁడేఁడులు భుక్తమైనపిదపం • బాలెట్లు పోకుండునో?
యదిమున్నెంచియ కాదె జూదమున వా • రాపందెముం బెట్టినం-
పదసర్వంబును గొల్లఁగొట్టిరది మీ • వారెల్లరూహింపకే
తుదిరాజ్యమ్ము సగమ్ము నిల్లడుగఁగా • దోతెంచునే ధర్మజా! ౩౭

భీము—(కోపమున) ఓ కూటా కుటిలవ్యాపారపారీణులారా!

శా॥ ఎట్టెట్టూ! మము మోసపుచ్చుటకునై • యీపన్నికంబన్నిరే?
పుట్టంబుండును బుత్రులంగలసెనే? • పోఁగాలముల్ వచ్చెనే?
చుట్టాలెల్లరు గుండెబాదుకొనుచున్ • శోకించుచుం జూడఁగా
మట్టాడించెద, గోటమీఁటెద, గురు • క్ష్మాపాలు నిందమ్ములన్

(గదను ముద్దాడుచు)

ఉ॥ చిరకాలంబుపవాసముల్ సలుపుచుం • జీర్ణించియున్నావు నా
కరముం బట్టిన దాదిగా నిఁకనునీ • కా! యట్టిపోరాముల్
మరలన్ రావిదె నమ్ము మింతటకురు • క్ష్మాపాలుఖండింతు సం
గరరంగంబున నెవ్వరడ్డినను నీ • కై యోగదాదండమా! ౩౮

చ॥ అద్రువఁగ సప్తసాగరస • మంచితధారుణి కంకపత్రముల్
విద్రుచుచు వైరిమస్తమవ • లీలఁగడొల్లి పడన్ శతాంగముల్
చిద్రుపలుగా విశీర్ణమయి • చేడ్పడఁబట్టఁగరాని మోదమొం
దద్రుమపదసూతినేననివె • నన్ విహరింతు హరింతుఁ గౌరవున్.

సహ—అన్నా! పవమాననందనా! మనకడగండ్లకెల్ల మూలకారణుండును, మాయాద్యూతరహస్యకోవిదుండును నైన సౌబలుని యుక్కడంచినఁగాని కార్యంబు చక్కబడదు.

భీము—తమ్ముఁడా! సౌబలునిఁ జక్కడంచినంతనే సంధిపొసంగుననుకొంటివా?

ఉ॥ భీకరమైనఖడ్గములఁ • బ్రేవులుద్రెస్సినడస్సివస్సిశో
కాకులసంకులధ్వనుల • నాజిబలంబులుగూలమాంసపం

కాకలితంబులై, తఱుచు • లై, నులివెచ్చని నెత్రుటేరులో
క్కాకునఁ బర్వఁ జూడక సు • యోధనుఁ డూరక సంధిసేయునే? ౩౯

సం—భీమసేనా! పోటుమానిసులు మాటలచే నోటమింబొందరుసుమా! కౌరవబలంబు పరాక్రమశూన్యంబని తలంతువు కాఁబోలు.

మ॥ శరవిద్యాగురుభీష్మసూర్యజకృపా శ్వత్థామభూరిశ్రవః
కురురాడ్బాహ్లికసోమదత్తదితిజ • క్షోణీశనూజాత్మజో
త్కరభీమంబయి, భీమశౌర్యపటుయో • ధవ్రాతసంకీర్ణమౌ
కురురాడ్వాహినినీదు వారెనిఖిల • క్షోణీశచూడామణుల్. ౪౦

అర్జు—సంజయా! హనుమంతునినుంచు కుప్పిగంతులా? గాండీవధనుస్సహాయ్యనిర్మథితారుండనగు నాముందటనా మీవాహినీప్రతాపంబు?

సీ॥ ఒక్కండనేకదా • యుత్తరగోగ్రహ
ణమునాఁడు వీరిన • ణంచినాఁడ
ఒక్కండనేకదా • యుగ్రౌరులనివాత
కవచులబాణాగ్నిఁ • గాల్చినాఁడ
ఒక్కండనేకదా • హుతవహుచేతఖాం
డవముదహింపను • నర్చినాఁడ
ఒక్కండనేకదా • యుద్భటగంధర్వ
విసరంబులనుగసి • పొసఁగినాఁడ

గీ॥ కౌరవులశక్తినేనెఱుం • గనిదికాదు
బ్రతుకుపైనాశగలదేని • రణముమాని
పాండవాగ్రజుపాదముల్ • పట్టుమనుము
పట్టకున్న మిమ్ములగోతఁ • బెట్టుననుము. ౪౧

సం—విక్రమోపార్జనా! యర్జునా! సుయోధనునితో నేకాంతంబునుండిన రాధేయుని వాక్యములాకర్ణింపుము.

గీ॥ ద్రోణభీష్ములునిర్గత • ప్రాణుఁజేయఁ
జాలియుండియుఁబుత్రవా • త్సల్యమూని
విరటుగోగ్రహణంబున • విడచిరంతె
మోహనాస్త్రంబువారల • ముందదెంత?

ఇంతమాత్రమునకే నీభీరంబునకు లోనైనారని గర్వోన్మత్తుఁడవు కాకుము.

మ॥ భుజయుద్ధంబుననాకులోఁగిశరణం • బుంగన్నయప్పుండచేఁ
ద్విజయుంపంబడినట్టినిగ్రహణమునం • దార్కొంటకేనాకుల
జ్జనించెంగదపిమ్మటాడతనముర్గ • సంప్రాప్తమయ్యెగనరే
“నిజమూడంగనునిష్ఠురంబ”నుటసం • దేహంబెయోవాసవీ! ౨౩

ఉత్తర గోగ్రహణంబునాఁడె పరలోక ప్రాప్తుని నేలచేయలేదందువో.

ఉ॥ శ్రీహరిముందటర్గరణము • చేయుతలంపున బేడినైనని
న్నాహవమందునవ్విడచి • యంపితినంతియె యోధనంజయా!
మోహనబాణమెంత మఱి • ముక్కఁడిపాశుపతాస్త్రమెంత,ర
మ్మాహుతిఁజేతునిప్పుడుర • గాస్త్రమహాగ్నికినింధనంబుగాఁ. ౨౪

గీ॥ సర్వజగములఁబొలియింప • శక్తిగల్గు
శక్తిగలదింకనీవెట్లు • చాకయుండఁ
గాచుకొనెదవోపార్థనా • కాలపృష్ఠ
మెదుటశింజినిమ్రోయింప • నెవ్వఁడోపు?”

అర్జు—సంజయా! కర్ణుఁడెంతపౌరుషశాలియయ్యెను. కాలమాసన్నమయ్యెను. ఇదిగో! వినుము. గాండీవధనుర్జ్యావల్లీటంకారనిబిడనిర్ఘోషనీరంధ్రంబైరోదసీకుహరంబు బీఁటలువాఱఁ, గౌరవచమూపతియుల్లంబుదల్లడిల్ల, సుయోధనసార్వభౌముఁడు గగ్గోలువడ, వృషసేనకుమారుఁడుబిట్టేడ్వ, సవ్యసాచినామంబు సార్థకముపడ, నల్లడలనుండి పుంఖానుపుంఖంబులై కంకపత్రంబులు వపువుండమ్మట్లునేయఁ, జేయనేరక కర్ణుండుడిల్లవడఁ, గౌరవవాహిని పుల్లవడఁ, బాండవసేనా పరితాపంబుచల్లవడ నొక్కనిశితాంబకంబునఁ గఱుక్కున నతనిశిరఃకర్తనం బాచరించి ద్రౌపదీధర్మజుల హృదయతాపంబుఁదీర్చి సఫలీకృత ప్రతిజ్ఞుండనయ్యెద

సం—ప్రతిజ్ఞలకేమి? యెన్నియైనఁ జేయవచ్చును. వానిని నెఱవేర్పుట దుస్సాధ్యముకదా.

అర్జు—అట్లయినచో నిట్టిదుష్టసందేశముఁ గొనివచ్చిననిన్ను ముందుశిక్షించి పదంపడి నాశపథము నెఱవేర్చుకొనియెద.

సహ—(ఎడసొచ్చి) అన్నయ్యా! శాంతింపుము. దూతుఁడవధ్యుఁడని మీరెరుంగనిదియా

నకు—సంజయా! యీవ్యర్థపురాణములకేమిగాని, తుదకుమీరాజుగారు మాభాగమునుగుఱించి యేమన్నారు?

సం—ఇట్లనినాతోఁజెప్పిరి.

చం॥ ఒకనికి,దండ్రిధర్ముఁడు; మ • ఱొక్కనికింబితగాలివేల్పు; వే
ఱొకనికినయ్యవజ్రధరుఁ 4 డొండొకజోడునకబ్బలాసుర
ప్రకరభిషక్కు; లంచెఱిఁగి • పాలెటులిచ్చెదఁబట్టుమంచుఁబోరికినడుముల్ బిగించినస • రే? చెయిచాపుచువేడినన్ సరే. ౨౫

గీ॥ నమ్ముమాద్రోణియేచాలు • మిమ్ముగూల్పఁ।
గర్ణుఁడేచాలునర్జును • గసిమసంగ
నేలభయమందిభాగంబు • నీయవలయు?
వాడిములుమోపినంతైన • వసుధనీయ.

ఇకమమ్ముఁ గొల్చియుండుమంటిరేని.

మ॥ భరణంబిచ్చెదఁగోరినంతకరుణా • భావంబునన్ సప్తసా
గరకాంచీపరివేష్టితంబయినభూ • ఖండంబుపాలించుభూ

వరమూర్ధన్యుని నన్నుఁ గొల్చెడి యభి ♦ ప్రాయంబులే దేని మీ
దౌరలం గూడి రణాంగణంబునకుఁ దో ♦ డ్తోరందు వేయేటికిన్. ౨౮
పక్షత్రియోచితం బొకటి సెప్పెద నాకర్ణింపు మనుమ.

గీ॥ రాచబిడ్డం డుపరులఁ చే ♦ సాచి యడిగి
బ్రతుక తల వోయువాఁడొక్కఁ ♦ వసుధ మీఁద
దొమ్మి సమరమ్ము సల్పిరా ♦ జ్యమ్ము పొంచె
నుసురు విడనాడు టే క్షత్రి ♦ యోచితమ్ము. ౨౯

భీమ—(కోపమున) ఓరీ కురుకుల పాంసనా! సంప్రాప్త కౌరవ రాజ్యాసాదిత గర్వాంధా! పుట్టిననాఁటఁ గోలె రాచబిడ్డలాచరింపవలసిన కార్యములు చేయు మాకే నీతులుపదేశింప నెంచితివిగా. అన్నా ధర్మనందనా! యాలస్యమేల.

చం॥ సెలవిడి పాపు మీ యెడను ♦ జిందరవందర సేతు మార్తురన్
గలనికి గాలుద్రవ్వు రిపుఁ ♦ గాంచిన సైచునె రాచబిడ్డఁడున్
విలయ మహోగ్ర కీలిసమ ♦ భీకర దుస్సహ బాణపంక్తి చేఁ
గలగుచు చేతుఁ గౌరవులు ♦ గందరగోళముఁ బొందియుండఁగన్. ౩౦

సంజయా! దీని నాకర్ణింపుము.

శా॥ మేమో వారలొ యింతె కాక యిఁక భూ ♦ మిన్ రెండు పక్షంబులున్
జామైనన్ నిలువంగఁ బోవు విలస ♦ త్సంగ్రామ రంగస్థలీ
భీమామోఘ శిలీముఖాళి రిపుదో ♦ ర్వీర్యంబు సైరించుచున్
మేమే చత్తుమొ చంపనేర్తుమొ తుదిన్ ♦ మేలౌ నొకో కీడౌనొకో! ౩౧

అర్జు—సంజయా! మాటిమాటికి మాకినుక నేల రెట్టించెదవు?

గీ॥ చెప్పిన న్నాళ్ళు మేమింకఁ ♦ జెప్పఁ బోము
సంధి మాటలు మీ రాజ ♦ చంద్రుతోడ
నెవరు బలశాలులో వారె ♦ యవని నేల
శక్తి గలవారు రాజుల ♦ యందు వినుము. ౩౨

అదియునుంగాక గాండీవము తెక్కలు వచ్చిన చందమున నున్నది. బాణంబులు తమంత తామే తూణీరంబులు వెల్వడి వచ్చుచున్నవి. రణము తప్పక సంభవించునని మీ రాజుగారితోఁ బల్కుము. ఇరువాఁగుల బలాబలంబుల సమరావనినే పరీక్ష సేసికొందము మనుము.

సహ—సంజయా! రణము రణమని మమ్మేల యుసిగొల్పెదవు? రణమునకు జడియువారమా?

మ॥ పదుమూఁడేండ్లు ప్రతిజ్ఞ చేత విపినా ♦ వాసంబు నజ్ఞాతమున్
దుదముట్టించుటె కాని మా దయిన వం ♦ తున్ వారికర్పింపగా
నదినాఁడా సొగటాలయాటయనినా ♦ మా? కానమా భాగమున్
బదుమూఁడేఁడులు సుంకమిచ్చిన యెడన్ ♦ రాజీయగున్ సంజయా.

ఇందుకు మీ భూపుం డొడంబడఁడేని

గీ॥ భగ్గుభగ్గున మండుదు ♦ ర్వార మైన
ద్రుపదసూతి శోకానలం ♦ బపనయింతు
మయ్యరిపున్నృపాలసతి బా ♦ ష్పాంబు సమితి
చేతఁ జూతుమె వ్వారేమి ♦ చేయఁగలరొ! ౩౩

ధర్మ—తమ్ములారా! దుర్యోధనుని దుర్భాషలకు మీరింత కటకటంబడవలయునా? సంజయా! మేమెంత కాలంబు సంధికై ప్రయత్నింతుమొ యంత కాలంబు మీ సుయోధనుఁడట్టి ప్రల్లదంబులనే యాడుచుండును, గావున

చ॥ హరియరదంబుఁ దోలఁ దల ♦ యందు సురేంద్ర కిరీట మొప్పసు
స్థిరముగ గాండివం బెడమ ♦ చేతను గ్రాల సమస్త శత్రుభీ
కరముగ దేవదత్త మొడి ♦ కంబుగ నొత్తుచుఁ గ్రీడి వచ్చు మా
కరువలిపట్టితోననుచుఁ ♦ గౌరవనాథుసభన్ వచింపుమా. ౩౪

సహ—సంజయా! మా తాతగారితో నా మాటగా నిట్లనుము

గీ॥ కినుకయున నెట్టిదో యెఱుం ♦ గని మహాత్ముఁ
డైన మా ధర్మసూనుకో ♦ పానలంబు

వృద్ధిసేయుటపాడియే • యెట్టులైన
మాదుపాలిచ్చియుద్ధంబు • మాన్పుమనుము". ౧౬

సం—మహాత్మా పాండవాగ్రజా ! యజాతశత్రువను నామముధరించిన మీరే యొరులయెడ నిట్లుకుపితులగుట ధర్మమా ! కాన.

ఉ॥ కోపముమానుమయ్య,యిటు • కోల్తలసేయదలంపకయ్య,ని
ష్పాపులుమీరొ, వారొ,బుధ • వర్గమెఱుంగును, నెత్తురికూటికై
యీపనిసేయకయ్య,తమ • కేగతిరాజ్యముఁవీడినన్ సరే
లోపముగల్గదయ్యపది • లోఁబడొకండగు నింతెధర్మజా. ౧౭

ధర్మ—ఓయీ ! యీవాచవిగాని మాటలనేమిప్రయోజనము, నీవిదే కరిపురంబునకుఁబొమ్ము.

సం—తుదకు నాకేమి సెలవిచ్చితిరి ?

ధర్మ—మా మా నిశ్చితాభిప్రాయముల మాకేడుగడయైన వాసుదేవుని మూలంబుగఁదెలియఁ జేసెదమనుము. మఱియు నెవ్వరెవ్వరికడ నేక్రియవర్తింపవలెనో యట్లాచరించి యెల్లర నడిగితిననుము.

సం—చిత్తము. (నిష్క్రమణము.)

రంగము: హస్తినాపురి.

శ్రీకృష్ణ రాయబారము.

(కర్ణుఁడు ప్రవేశించును)

కర్ణ—(స్వగతము) పాండవులకడనుండి రాయబారియై కృష్ణుండు కరినగరమునకు వచ్చెననియు, నిప్పుడే యొడ్డోలగంబు జరుగనైయున్నదనియు, నేనటనుండుట యవసరంబనియు, నున్నవాఁడ నున్నట్టు రావలసినదనియు సుయోధనచక్రవర్తి నాకుఁ గబురు పుత్తెంచెను. ఏమి రారాజునకు నాయందుఁగల పుత్రప్రేమ. ఇటు రమ్మనుటకు ద్రోణభీష్ములు పాండవపక్షపాతులని తలంచెఁగాఁబోలు. ఇదియే యయి యుండనోపు.

గీ॥ శైశవమునుండిసమముగా • సాఁకినాఁడు
కౌరవులఁబాండవులనిండు • కరుణతోడ
నందుఁగౌరవుల్ రాజ్యంబు • ననుభవింపఁ
బాండవులలేమిఁజూచియె • ట్లుండఁగలడు? ౧౮

అదియునుంగాక.

గీ॥ తండ్రిలేనిబిడ్డలటంచుఁ • దలఁచిపాండ
వులనొకింతయెక్కుడగున • ర్మిలినిఁజూచి
నట్టుపొడగట్టుచున్నది • యందుచేతఁ
దాతపాండవపక్షపా • తమ్మునాఁడు. ౧౯

ఇఁక, శరగురుఁడగుద్రోణాచార్యు మాటయంటిమా!

గీ॥ రాజ్యమహిమాతిశయముచే • రాజరాజు
శ్రద్ధమైగురుశుశ్రూష • సల్పలేదు
గొంటకొడుకులుభక్తిచే • గొల్చుకతన
గురుఁడువారలపక్షమై • తిరుగఁబొచ్చె. ౨౦

ఎవరెట్లుండిననేమి ? అఖండకోదండ పాండిత్యాలవితభార్గవరాముండును, నీశ్వరవర ప్రసాదజన్ముండును, పీనవక్షుండును, వృషస్కం

ధుండును, నభిమానధనియు, నాబాల్యప్రవర్ధమాన దుర్యోధనపక్షపాతియు, నర్జునద్వేషియు, ఖడ్గధారియునగు, మా యశ్వత్థామ గలండుగదా ? ఇతఁడుమాత్రమేల ? యసహాయశూరుండైన సూర్యసుతుండు కోదండపాణియై, చక్రవర్తికి బాసటయై సూరెలనిలువ నెవరు కోర్తులఁజేయ సమకట్టుదురు ? నేనిదే పోయి కొలువుననున్న రారాజునకు హితోపదేశము చేయవలయు (ముందుకునడిచి) మాయలమారి కృష్ణుఁడేమిపన్నునో ? ఇతండు శైశవమునుండియు నింద్రజాలియే. అయినను నీయింద్రజాలంబులు నాముంగల సాఁగిరావులే ? (నిష్క్రమించును.)

కృష్ణుడు:—కౌరవసభ.

కర్ణు—(లేచి) పృథాపుత్రసంధికార్య విధానధౌరేయా, కృష్ణా ! దేవకీనందనా !

శా॥ సంధింపంజనుదెంచినావఁటమహా ♦ సంతోషమేయయ్యెడిన్
సంధిప్రక్రమయోగమావిదురుతో ♦ నా ? గొంతితోనా ? సరే
బంధుత్వంబునకొప్పుధర్మమిదినీ ♦ బాంధవ్యమున్నమ్మిమో
హాంధుండైనినుఁబిల్చుమాన్నృపతిమృ ♦ ష్టాన్నంబుచేదయ్యెనే ?
గీ॥ ఎవనితోసంధికార్యంబు ♦ నీవునడప
భవ్యమనివచ్చినావోయ ♦ వ్వానియింటఁ
గుడిచికూర్చుండిసంధిమా ♦ టడుగవచ్చు
నంతియేకానియీరీతి ♦ నాచరింతె? ౨౨

ఉ॥ పొంతువచేయఁగాఁదలపు ♦ పుట్టినమానరపాలునింటికి
భ్యంతరమేమిసెప్పకయె ♦ వచ్చిభుజించియనంతరమ్మునిశ్చింతమెయిన్ప్రసంగములు ♦ చేయుటయొప్పునుగానియీక్రియన్
గ్రంతలవారియిండ్లకడఁ ♦ గైకొనఁబోలునెభోజనాదులన్ ? ౨౩

దీనిఁబట్టిచూడ నీవు సంధి చేయుతలంపున వచ్చితివో వేఱు దురూహచే వచ్చితివో జగద్విదితంబుకాకమానదు.

కృష్ణు—కర్ణా ! సుయోధనకరుణాకటాక్ష ప్రసారవిసర ప్రదత్తాంగరాజ్యసామ్రాజ్యధురంధర !

గీ॥ బంధువర్గంబుఁజూచుట ♦ సంధిసేత
రెండుకార్యముల్ నేఁబూన ♦ రింపవచ్చి
యందు మొదటికార్యముతీఱ ♦ నవలఁజేయఁ
గడఁగుచుంటినిరెండవ ♦ కార్యమిపుడు. ౨౪

ఇదియునుంగాక.

గీ॥ ఎట్టివాఁడైనఁబగతుని ♦ యింటవిందు
నారగించుటమేలౌనె ? ♦ యంగరాజ !
కానమిమ్ముమీనరపాలుఁ, ♦ గాదటంచు
విదురునన్నంబుఁగుడిచితి ♦ విందువగుచు. ౨౫

మీరు నాకుం బగతురగుట యెట్లందువేమొ. పంచపాండవులు నాకుఁ బంచప్రాణంబులు. మీరురోయక సర్వవేళల వారికి నల్గుచుందురు.

ధృత—అల్లుఁడా ! దేవకీనందనా ! దీనికినింత యుపోద్ఘాతమేల? పాండవసందేశము నీవల్లవినంగ నామనంబు కుతూహలపడుచున్నది. కాన సంధివిషయ ప్రసంగమున కుపక్రమింపు.

కృష్ణు—మామా ! గాంధారీమనోవల్లభా ! తద్విషయమై మాటలాడుచుంటి సావధానుండవై వినుము.

మ॥ కులవృద్ధుల్,గురు, లాప్తబంధువులతోఁ ♦ గొల్వున్ననీముంగలన్
గలరూపున్ వెలిపుచ్చి మీరలెదళ్లా ♦ ఘ్యబందురోతద్విధిన్
మెలగన్నేర్తురటంచుఁబాండవులున ♦ న్నీయొద్దకంపింపఁగా
సెలవుంగైకొనివచ్చినాఁడనిటకున్ ♦ శీతాంశువంశోద్భవా !

మఱియు.

గీ॥ వంశమా ! నిష్కళంక సం ♦ భావ్యమైన
చంద్రవంశంబు ; జనకుఁడో ! ♦ సార్వభౌముఁ

దావిచిత్రవీర్యుఁడు, కన్న • యతఁడో! విశ్వ
పాలసంప్రాజ్యుఁడైనద్వై • పాయనుండు.

కం॥ తమ్ములబిడ్డలనొక్కవి
ధమ్మననీబిడ్డలనొక • దారింజూడన్
సమ్మతిఁజెందునెలోక ? మి
హమ్ములంబరముంగలుగునె ? • యశముంగలదే ? ౧౯

ధృత—కృష్ణా! సద్గుణవర్ధిష్ణా!

ఉ॥ అంధుఁడనౌటచేతనస • మర్థుఁడనైతిని, బోరుమాన్పవ్రా
ద్బంధుఁడవీవువచ్చిసుఖ • దంబనిచెప్పుచు మాకు వారికిన్
సంధియొనర్తునన్నవినఁ • జాలకయుండునె ? నిష్ఠురక్రియా
బంధురుఁడైసుయోధనుఁడు • పట్టినపట్టుమానఁడయ్యయో.

ఇది యిటులుండ.

గీ॥ అందఱునుగూడినన్నుసిం • హాసనమునఁ
గోరికూర్చుండఁబెట్టినఁ • గూరుచుంటి
గానిసామర్థ్యమిసుమంత • గల్గిగాదు
గ్రుడ్డిమాటలనెవరుచేఁ కొందురయ్య ? ౨౦

అయినను.

ఉ॥ బిడ్డలు, పాండవేయులు, గ • భీరమనస్కులు, నాకునెన్నఁడే
యడ్డములాడనట్టిసుగు • ణొన్నతులాసమయంబుఁదీర్చినేఁ
డొడ్డనుజేరిసౌఖ్యముగ • నుండిరెయాప్తులతోడఁ? గృష్ణ! రా
బిడ్డలుపొందగాఁదగని • పీడలనొందిరినాకతంబునన్. ౨౧

కృష్ణు—మామా! విచారపడకుము. ఎట్టివారికైనఁ బ్రారబ్ధమను భవింపకతీఱదు. దైవానుగ్రహంబుచే నరణ్యవాసాది కష్టంబుల నెల్లఁదాటి యుపప్లావ్యపురంబున నభిమన్యు వివాహంబుఁబొనరించి సుమాళంబున నున్నవారు.

ధృత—కృష్ణా! విన మనము తత్తరపడుచున్నది.

ఉ॥ పాండవులెట్లుమావలన • వర్తిలనుండిరో, యంతమీఁద నె
ట్లుండెనొవారిబంధువుల • యూహలుక్రోధముగల్గువాఁడుభీ
ముండు, సుయోధనాదులను • మోరకులంచుఁదలంపకుండునె
మొండిసిగండి,తమ్ముఁడును • బోరునుబెంపఁదలంపకుండురే ? ౨౨

చెల్లెలిబన్నమును నీగఁదలంచిన శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులు నేయి వోసి యగ్నిఁ బ్రజ్వరిల్లఁజేసినట్లు భీముకోపాగ్ని నిబ్బడిసేయకుందురె ?

కృష్ణా—మామా! ధృతరాష్ట్ర సార్వభౌమా!

ఉ॥ తమ్ముఁడుపోయినంతటనె • తమ్మునిబిడ్డలఁజేరఁదీసిమో
దమ్మననెల్లవిద్యలను • దజ్ఞులఁజేసికృపారసమ్మునఁబైఁ
జిమ్ముచునేఁటిదాఁకదరి • జేర్పఁగనెంచియునింతలోఁగటా
క్షమ్మునుద్రోసిపుచ్చి కల • కాలముపేదలఁజేయనెంచితే ? ౨౩

ఇవిగో! నాచెప్పఁబోవు వాక్యములు ధర్మజునివిగా భావింపుము.

"చం॥ కడుపునఁగన్నబిడ్డలను • గామముఁబెంచితివింతదాఁక నె
క్కుడుకరుణారసంబునను • గోర్కెలొసంగితివయ్యయిప్పుడి
ట్లైడలఁగఁగొట్టమేమెటకు • వీడ్కొనువారము ? నిల్వనీడలే
కడలుచునుండఁజూడమన • సాయెనె! కుంతికుమారులందఱిన్.

చ॥ అయ్యసగమ్ముఁగోరికబు • రంపుచునుంటిమి వాసుదేవుచేఁ
దియ్యనిమాటలన్ సుతుల • తిక్కవదల్చిమముందలంచియీ
కయ్యముమాన్పి మాకొసఁగఁ • గాఁదగువానినినెల్లనిచ్చిమీ
నెయ్యముతియ్యముంబుడమి • నిల్పుఁడుబంధులుమేల్ భళీయనన్.

చం॥ ముదమునసర్వభూవలయ • మంభుజపీఠినమర్చి ప్రోచి సం
పదలనుజూఱఁగొన్నఫల • భాక్కులు, పూర్వధరాధినాయకుల్
తుదికొకగవ్వయైననవ • తోఁగొనిపోయిరె? కానబిడ్డలన్
బదికిననాళ్లునాళ్లనమ • భావముతోఁగనుఁబోటికొప్పదో. ౨౪

ఉ॥ ఎంతలుపుట్టె; ద్రోవదిప • యింబడికట్టినపుట్టముూడ్చియుం
తంతలు సేసినంగినుక • నందకయందనుకొన్నరీతిర
వ్వంతయుఁదప్పకుండసమ • యాబ్దములన్నియుఁ దీర్చివచ్చిమా
వంతునుగోరనింతవల • వంతనుబొందఁగనేలభూవరా ? 22

శాంతనవా! భారద్వాజా! గౌతమా! విదురా! మీరెల్లరువిన
ధర్మజుఁడు చెప్పుమనిన వాక్యములు వినుఁడు.

ఉ॥ మీరునుమీరుగూడి యిది • మేలగుకార్యము చేయుమన్నచో
మారువచింపకుండఁగను • మాశిరసావహించితుమయ్య వె
య్యారులుచెప్పనేమిటికి? • నంతయుమీపయిఁబెట్టినాఁడ నీ
భారము నేను బున్నియమొ, • పాపమొ,మీరలెయుండిరంతకున్"

ధృత—కృష్ణా సరే యిందు నీయభిప్రాయమేమి ?

కృష్ణు—మామా! నాయభిప్రాయమమా! చెప్పుచుంటిని వినుము.

ఉ॥ మోరకులైననీసుతుల • పోకలుపోవకనీవుకూడ, మీ
వారగుపాండవేయులకు • భాగముపంచియొసంగిరాజవై
పేరుప్రతిష్ఠనిల్పుకొను • పెద్దవుగావున, లేదయేని నీ
కౌరవవంశసంక్షయము • గల్గును, గల్గునుదుర్యశంబొగిఁ. ౨౩

నీతమ్మునియందుఁగల ప్రేమచేనైనఁ దులువలగు నీతనయులమాటల
వినక తమ్ముని బిడ్డలకొక దారిం జూపుము.

కర్ణు—(దిగ్గునలేచి)

ఉ॥ అడ్డము చెప్పుచుంటివని • యాగ్రహమూనకువాసుదేవ! పై
బడ్డదిసంధికార్యము, సె • బాసనిపించుమునంధిచేసి మా
యొడ్డనమాచరించుచు దు • రూహలఁబెంచకు మెత్తమెత్తఁగా
బిడ్డలనడ్డమేసికొని • వెల్లువదాఁటెడుమాటలాడుచున్.

ఉ॥ నాట్యముచేయుటో, పసుల • నంగనిమేపుటొ, కాకవల్లవీ
కోట్యధరంబులానుటను • కొంటివొ,మాధవ!కాదు,కాదు. స

పట్యము లేనిమాటలను • బల్కినిజంబుగసంధిచేయుటా
త్కట్యము కానిసంధిచెడఁ • గామము దూరుటరాచపాడియే ?

కృష్ణు—అతిరథకుమారా ! నిజమువల్కినదూరుటయెట్లగు ? తమ
తండ్రిభాగము కోర నీయననుట మోరకుఁదనముకాదా ?

కర్ణు—తండ్రిభాగమను మిషను నర్ధరాజ్యంబుఁ గోరిన నిచ్చు వారె
వరు ? అయినను క్షత్రియసూనులగువారు యాచ్ఞావృత్తికి నెట్లు
లొడంబడిరి ? మఱచితి, మఱచితి.

గీ॥ పట్టెఁడన్నంబుకొఱకునై • పరువువిడచి
బ్రతుకుచుండెను గొంతిమా • పంచనుండి
యావుచేనిలో మేయుచు • నంతదూడ
లెట్టుగట్టున మేయునో ? • కృష్ణ ! చెపుము. ౨౪

భీష్మ—ఛీఛీ కర్ణా ! కులముకొలఁది బుద్ధియనుట నీయెడ ఫలితార్థమగు
చున్నది. కుంతి మీపంచనుండి బ్రతుకుచుండెనా ? ఒడలెఱుం
గక మిడిసిపడుచు వాసుదేవుఁడు సెప్పందలచినది ముగియకుండ
గనే మధ్య నీయనవసరప్రసంగ మేలచేసెదవు ? నోటికివచ్చినట్లెల
ప్రేలెదవు ?

గాంధా—నాయనా ? యంగరాజా ! నీవుకొంచము సేపు శాంతించ
వోయి. గోపాలదేవునియుపన్యాసము కొనముట్టినతరువాత చెప్ప
వలసిన సంగతులుండినఁ జెప్పుదువులె,

ధృత—కృష్ణా! కర్ణుని యాలాపంబులచేఁ గినియక పాండవులింకేమి
చెప్పిరో సెలవిమ్ము.

కృష్ణు—"గీ॥ పైతృకంబైనపుడమిసాఁ • బాలొసంగఁ
గొడుకులొడఁబడ రేనిబా • నుడుపఁడేనిఁ
బాలుఁగోరము మాగ్రాస • వాసములకుఁ
జాలు నైదూళ్లనైనసా • సంగు" మనిరి. ౨౫

గాంధా—కుమారా! సుయోధనా! పాండవులయభిప్రాయంబు లెట్లుండెనో చూడుము. వారికై దూత్యిచ్చినఁ జాలునట. ఏల చెడెదవు? పద్మనాభుని యోజనవిని పితాంత్రిచెప్పినట్లు వారికోర్కెలనొసంగి సంధిసమకూర్చుట నీకును నీవారికిని బరమ లాభము.

కర్ణ—అమ్మా! సుబల భూపాలకతనయా!

శా॥ ఇల్లా? వాకిలియా? దరిద్రులకు నెం ♦ తేవచ్చినంజాలదే?
యూళ్ళైదింటినొసంగుఁడంచునొకనూ ♦ యోపాయముంబన్ని పెం
పెల్లంబోవఁగ సంధియంచు మమ్ముఁదా ♦ మీరీతి యాచింతురే?
కల్లల్ గాక నిజమ్ముగాఁ దమకు భా ♦ గంబున్న నిట్లందురే?

భీష్మ—రాధేయా! నీకేమివెఱ్ఱి? పోరులేనిచోటఁ బోరుఁదెచ్చిపెట్టుచుంటివే. మొదటనుండియు నీవిట్టియడ్డదిడ్డంబులే చెప్పుచుంటివి. ఇఁక నిట్టిమాటలువిన్న శమింపఁజాల.

కర్ణ—తాతా! శమింపక చేయునదేమొ చూచెదను. మాధవా యింకేమయినఁ జెప్పవలసినచోఁ గొనముట్టఁజెప్పుము.

కృష్ణ—కర్ణా! చెప్పవలసినదంతయు నిదివఱకే చెప్పితిని. సుయోధనా! రాజ్యమెల్ల నీయధీనమైయుండుటంజేసి నీతోఁగొన్ని సంగతులు చెప్పఁదలంచితిని.

ఉ॥ తాతకలండు, మీగురువు ♦ ధర్మవిధిజ్ఞుఁడు, ద్రోణుఁడుండె, విఖ్యాతచరిత్రుఁడౌ కృపుడు ♦ గల్గెనువీరిఁ దిరస్కరించి ప్రఖ్యాతపథమ్మునన్నడవఁ ♦ గల్గుదువే? యుడుగంటిపోవునీ
నీతియు నీదుపౌరుషము ♦ నెట్టన నీచులనాశ్రయించినన్ ౭౫

సుయో—మహాత్మా! నీసదయహృదయమును మెచ్చికొంటిని గాని

గీ॥ నీచులో, కాకమఱియెట్టి ♦ నీతిపరులొ
నాదుశ్రేయమ్ముగోరుచు ♦ న్నారుకాని

పాండవేయుల నీవలె ♦ బైసిమాలి
యున్నికూడులు గుడిపింప ♦ రయ్యనన్న. ౭౬

కృష్ణ—ఓయీ! వృథానల్పజల్ప కల్పితాటోప! దుర్యోధనభూప

గీ॥ ధర్మసూనునాజ్ఞఁ ♦ దవిలిగట్టంబడి
యురిసిలోనఁగుందు ♦ చున్నయట్టి
భీమమత్తగజము ♦ విడివడ్డచో నెవ్వ
రడ్డుపడెడువార ♦ లవనిలోన? ౭౭

కర్ణ—కృష్ణా! యేమంటివి? ఎవ్వరడ్డుపడెడువారా!

శా॥ అస్మద్ఘోరచలచ్ఛరాసనవిము ♦ క్తామోఘశస్త్రాళిచేఁ
గస్మాలంబయియుద్ధరంగమునన ♦ కంపంబుగల్పింపఁగా
సస్మేరంబుగభీమముఖ్యులను దో ♦ శ్చాతుర్యముంజూపుచున్
భస్మీభూతులఁజేతునెల్లరునువి ♦ భ్రాంతాత్ములై మూర్ఛిలన్. ౭౮

కృష్ణ—ఓయి యతిరథకుమారా! ఎవరిసంగతి నెవ్వరెఱుంగరు!

చ॥ శమనతనూజుదాంతియును ♦ శాంతియు నెవ్వరెఱుంగకుండిరో
క్రమము నుదప్పఁడెన్నఁడును ♦ గట్టిగఁగోపమురాదు వచ్చినన్
శమమును బొందఁబోదురిపు ♦ జాలముఱూపఱకుండనట్టియా
విమతకురంగసింహమును ♦ బిల్వఁగవచ్చునె? యుద్ధభూమికిన్. ౭౯

కర్ణ—శాంబరీప్రముఖ విద్యావిమోహితసమస్త రాజప్రశస్తా! గోపికాకుచాగ్ర నిరంతర విన్యస్తహస్తా? సంధింపవచ్చినవాఁడ వట్లేల వందిచందమున వారికథలనే కొండాడుదువు? మేమెఱుంగని పాండవులా? వారిపరాక్రమోపన్యాసములచేభయపడుదుమనుకొంటివా?

అశ్వ—వారినెఱుఁగకేమి? వారినారసముల చుఱుకుందనముకూడ నెఱుఁగుదువు.

మ॥ జగదారాధ్యుఁడు, నందనందనుఁడు, తా • సంధిన్ బొనర్పం దలం
చి గదా యీయెడ కేగు! దెంచె నదినీ ♦ చిత్తంబునం దెంచ కి
ట్టిగతిన్ నోటికివచ్చి నట్లుఅచి క్రే • డింపంగ యోజింతువే?
నగరే లోకులు? పొందుసేయకితనిన్ • గాదంచుఁబంపించిరన్ ౯౦

కర్ణ—గురుపుత్రా! వచ్చిన కార్యమొకటి చేసెదుపని మఱియొకటి యగుటచే నీయనవసర ప్రసంగమేల యింటినిగాని వేఱుకాదు.

కృష్ణ—ఆచార్యనందనా! యేలమందలించెదవు. తనకుంగల వాచాలత్వముం జూపనిమ్ము. రారాజునమ్మిన ప్రభువిశ్వాసముగల్గిన బంటు గదా.

కర్ణ—కృష్ణా! యధికప్రసంగముచేయక వచ్చినకార్యముంగూర్చి ముచ్చటించుము.

కృష్ణ—మామా! సోమవంశాబ్ధిసోమ.

సీ॥ గంగలోనిద్రింపఁ ♦ గట్టివైచుటొకండు
పెనుబాములఁగఱపిం • చినది రెండు
విషకలితాన్నంబుఁ • బెట్టించినది మూడు
మునువారణాశికం • పినది నాల్గు
జతుగేహదహనదు • ష్టస్వభావంబైదు
మాయాదురోదరో • పాయమాఱు
కొలువులోనికిరజ • స్వలను దెచ్చుట యేడు
చీరలనంతనూ • డ్చినదె నిమిది
రాజ్యహరణమ్ముతొమ్మిద ♦ రణ్యవాస
దుఃఖనిఖిలకష్టములుపది • భూవరేంద్ర!
యిన్నికష్టంబులనుసహిం • యించిసంధిఁ
గోరుచున్నారుపాండవుల్ • కొట్టకొనకు. ౯౧

మఱియును.

చ॥ కొడుకులమీఁదిప్రేమమునఁ ♦ గూళయితండనిపించుకోకు నీ
యెడఁగడుభక్తితోడఁజరి ♦ యింతురుపాండవు లెప్పుడేని కే
చిడిముడిపాటుమూఁడునొకొ ♦ చెప్పెడువారలఁజూడఁబోవమీ
చెడుగులమాటలన్వినక ♦ శీఘ్రమెవారలఁజేరదీయుమా. ౯౨

కర్ణ—గోవర్ధనగిరిధరా! రాజనీతి ధురంధరా!

ఉ॥ వ్యాసునిధర్మసంశయముఁ ♦ బాపఁగజాలినకుంభజన్మగం
గాసుతముఖ్యులీసభను ♦ గల్గఁగవారలముందె యీయుప
న్యాసములిచ్చినీతెలివి ♦ నంతయుఁజూపితివింక మమ్ములన్
గాసిలఁజేయనేమిటికిఁ ♦ గమ్మరవీథినిసూదులమ్ముచున్. ౯౩

భీష్మ—రాధేయా! వాక్పారుష్యము సప్తవ్యసనములలో నొకటి యని పెద్దలచే వినియుండలేదా? అస్మదాదులకెల్లఁ బూజనీయుండగు గోపాలదేవు నేలతిరస్కరించి మాటాడుదువు?

ద్రోణు—వైచిత్రవీర్య సార్వభౌమా!

గీ॥ పరులరాజ్యంబునకునాస • పడుటమంచి
పనియె? యందుఁదమ్మునిబిడ్డ • లనుచుఁదెలిసి
ద్రోహబుద్ధిని పడనాడి • దొరలఁగూడి
పాండవేయులఁబిలిపించి • పాలొసంగు. ౯౪

భీష్మ—కుమారా! ఆంబికేయా!

గీ॥ మనకువారలకును • మధువైరిపూజ్యుఁడౌ
యతఁడుచెప్పినట్టు • లాచరింపు
పోరులేనికూడు • బొక్కఁడేచాలును
వారిసగముపాలు ♦ వారికిమ్ము. ౯౫

ధృత—(జనాంతికముగా) తండ్రీ! విద్వేషగర్వాంధ కారగ్రీష్మాదిత్యా!

ఉ॥ అండకునీవలెన్ జనకు ♦ నాజ్ఞనుదాటరటంచు నెంచితే
మందు సుయోధనుండొరుల ♦ యాజ్ఞనుగీఁటునఁబుచ్చకున్నె నీ

ముందట చెప్పిచూచెదను • మూర్ఖుఁడతండు వినంగఁబోఁడు నా
యందొక దోసమేనిఁ గల • దంచు వచింతువె? నీవెఱుంగవే?

కర్ణ—(ముందుకు నడచి) నరేంద్ర చంద్రమా!

గీ॥ ఇతరులు వచించు మాటల • నెల్ల నమ్మి
కొడుకుఁ జీవాట్లు పెట్టఁగాఁ • గడఁగితయ్య
కొండెముల నొందు నమ్ముట • కూడదయ్య
ధర్మవిదుఁడవౌ మీవంటి • ధాత్రిపునకు. ౯౭

మఱియు నా బాల్య మహేంద్రజాలియైన కృష్ణుని యుపన్యాసంబులు విని సుయోధన చక్రవర్తిపై లోపముల నారోపింతురా? కృష్ణా! పాండవధార్తరాష్ట్ర భేదములకుఁ గారణములు సుయోధనుని చెయ్దములా? మదోన్మత్తుండయిన భీముని దుండగములు కావేమి.

చం॥ బలముగలాఁడనంచొరులఁ • బైకొని పోరికిఁ గాలుద్రవ్వుచా
టల జలపట్టి తిట్టుచుఁ ద • డంబడ బాలుర త్రాలరువ్వుచుం
దెలియని మోటమొద్దువలె • దిట్టతనానఁ జరింపుచున్ మమున్
సిలుగులఁ బెట్టినట్టి రణ • శీలుని భీమునిఁ బోవనిత్తుమే? ౯౮

కృపు—ఓయి రాధేయా! పోరురగుల్కొల్పఁ జేయుచుంటివి.

ఉ॥ చిన్నతనాన నెవ్వరెది • సేయరు? చేసిన యంతమాత్రనా
యన్నియ కార్యముల్ మొరకు • లైపొనరించిరటంచు నెంతురే?
వన్నెయు సన్నగిల్ల నిటు • వంటి కుయుక్తులఁ బన్ని సంధికీ
కొన్నను రాజు నీవు చెడఁ • గొట్టదలంచుట మిత్రధర్మమే. ౯౯

సుయో—శైశవాచార్యా! శారద్వతా!

ఉ॥ ఈసభఁ గల్గువార లొక • టేగతి నా చెలికానిమీఁద నే
దోసడి మోప జూతురది • దోసము పున్నెము నేనెఱుంగఁదా

నీ సకలమ్ము త్రవ్వి తల • కెత్తుకొనంగఁ దలంచెనే? వృథా
యాసముఁ దెచ్చిపెట్టుకొనె • నందఱిలోఁ గలరూపు పల్కుచున్

కర్ణ—మిత్రమా! నీపూరకుండుము ఆచార్యా యేమంటివి? తెలియక చిన్నతనముచేఁ జేసియుండవచ్చుననియా!

ఉ॥ నిమ్మకు నీరమెత్తినటు • నిన్వను చెట్టులు? కచ్చెపుట్టు పూ
ర్వమ్మఖిలమ్ము తెఱిఁగిపర • పక్షముబూనఁగలేదె యన్నతోఁ
దమ్ములతోడఁ గూడి పలు • దారుల నాడెడు వేళ భీముఁడు
గ్రమ్మగ వీరిఁబట్టుకొని • కష్టము పెట్టఁడె యొక్క పెట్టునన్. ౧౦౧

ఇది కేవలము నైసర్గిక బాల్యచాపల్యముచేత నైన ధర్మజాదుల జోలి కొకప్పుడైన నేలపోవడు?

ద్రోణు—ఎందుకందువా?

ఉ॥ సూతకులోద్భవుండయిన • చోనిపుడీవు వచించినట్టుగా
నాతఁడు చేయకున్నె • యిదియానిదిగాదని యెంచకుండఁగాఁ
బూతకులమ్మునందతఁడు • పుట్టుటరట్టడి సేత కల్లఁగాఁ
జేతము సమ్మతించును వి • శేషమునీషవిభాసియాటచే. ౧౦౨

కర్ణ—ఆచార్యా! గుణంబులు కులానుసరణంబులా? నిండు పేరోలగంబున నోటికివచ్చినట్లెల్ల ప్రేలెదవు?

అశ్వ—ఓరీ రాధాగర్భ భారభూతా! గురుశాపదగ్ధ కోదండపాండిత్యా! తిరస్కృతాచార్యా! యేమని ప్రేలితివి? రారాజుం జూచి యింతవరకు సహించితి. ఇదుగో చచ్చితివి (అని ఖడ్గమును సారించి మీఁదికి దుముకును. కృపుఁడు పట్టుకొనును.)

సుయో—ద్రోణాయనీ! నన్నుఁజూచి యింతవఱకు శాంతించితినంటివి. ఇప్పుడుకూడ నన్నుఁజూచియే శాంతించుము. మిత్రమా! యంగరాజా! శాంతింపుము. మనలో మనమే యిట్లు కలహించు

చున్నఁ బాండవుల జయించు టెట్లు? మన మందఱ మేక కార్యార్థులము కదా!

ధృత—ఏమి యీకలకలము, నాయనా! అశ్వత్థామ! కర్ణుఁ డెప్పుడు దురుసువాఁడే కదా! యీతని మాటలకుం గోపము నందక సంధివిషయమై వచ్చిన మాధవు నవలకంపు నుపాయ మాలోచింపుము.

అశ్వ—నాచేత నేమగు? అడుగో కర్ణుఁడు గలఁడు.

కర్ణ—అయిన నాచేతనే కావలయును. (కృష్ణుని కైతిరిగి) కృష్ణా! యేమంటివి. దోషము లన్నియు మా సుయోధనసార్వభౌముని వనియేనా!

సీ॥ చల్లుపోరాటకై • వెల్లువలో దించి
పుక్కిలింతల నీట • ముంచి రెవరు?
వండ్లకై చెట్లెక్కఁ • బుచిరా బిడ్డల
తోఁడల క్రిందుగాఁ • ద్రోసి రెవరు?
సయ్యాటలన్నియుఁ • గయ్యాటములు చేసి
వీరి వెన్నెముకను • విఱిచి రెవరు?
నిదురించుతఱి వీరి • నెట్టన పొత్తముల్
గట్టినట్టుగఁ ద్రాటఁ • గట్టి రెవరు?
కౌరవుల పాండవుల ద్వేష • కారణమ్ము
వాయుపుత్రుఁడు గాక యె • వ్వాఁడొ సెపుమ
యష్టకష్టమ్ములను బొంది • నంత కాదె
యేము పార్థులతోఁ గల • హించు టెల్ల. ౧౦౧

విదు—నిరంతర దానధర్మ సంపాదిత యశః పరిపూర్ణా! కర్ణా! వీను కటిగాథలఁ ద్రివ్వనేల? సంధివిషయమై కొంచ మాలోచింపుము.

గీ॥ తమకు రాజ్యాధికారమెం • త వలకున్న
దో తెలియఁ జేయుమంచుఁ గుం • తీతనూజుఁ

డంపెఁ గాకబురదిని రా • పింపవలయు
నింకుకొల్వున మీరెల్ల • రుండియిపుడు. ౧౦౪

కాన నామాటవిని ధర్మజాదులకు నర్ధరాజ్యంబు నిచ్చుటో యైదూళ్ళ నిచ్చుటో, తుదకు భాగమే లేదనుటో యేదియో యొక సంగతి కృష్ణునకుఁ జెప్పియంపుఁడు.

కర్ణ—మిత్రమా! దుర్యోధనచక్రవర్తీ.

చ॥ హితమును జెప్పువానివలె • నిచ్చటనుండి రహస్యసంగతుల్
జతనముతోడఁ బాండవుల • సఖ్యము సౌఖ్యముఁ గోరి తెల్పుచున్
గితవమనస్కుఁ డయ్యె నికఁ • గీడు జనింపక యుండ నేర్చునే?
మతకరియైన యీవిదురు • మాయ నెఱుంగ నశక్య మేరికిన్. ౧౦౫

విదు—కర్ణా! యగు నగు. నీ చెప్పినదంతయు నిజమే (ఏకసక్కెముగా) మన యిద్దరకు భేదము మాత్ర మేమున్నది. నీవనుకూలుండవై శత్రుత్వంబు నెఱపుచుంటివి. నేను శత్రురూపంబుననుండి యానుకూల్యము నెఱపుచుంటిని.

కర్ణ—నిజమే! నీవు రారాజునకుఁ జేసిన మేళ్ళన్నియని చెప్పఁదరమా! నీ వాక్సహాయమే లేనిచోఁ గౌరవులకీదశ వాటిల్లక యుండెడిదే?

ఉ॥ హత్తిన బాళిఁ జిన్నతన • మాదిగఁ బెంచెను నాంబికేయుఁడీ
వెత్తున కెత్తు వేయుచును • నెప్పటికప్పుడె యింటిగుట్టు యా
వత్తును బాండవేయులకుఁ • బంపుచునుంటివి నీ! కృతఘ్నులన్
గుత్తుక బిగ్గఁబట్టి తెగ • గోసినఁ బాపము గల్గఁబోవునే? ౧౦౬

విదు—కర్ణా! ఎందుల కీయుక్తప్రసంగము నేను కృతఘ్నుఁడనో కృతజ్ఞుండనో ద్రోణ భీష్ము లెఱుంగుదురు. దుర్యోధనుని యభ్యుదయము గోరి సంధియుచితమని చెప్పుచుంటినిగాని నాశమ్ము గోరి కాదు. యుద్ధమందు జయము భయపక్షములకు రాదు కదా! పోనీ!

చ॥ తెగియనిసేయ గెల్పుమన ♦ దేయనుకొందము గెల్పు గల్గినన్
బగతురచేతఁగొందరయి ♦ నన్ మనవారలు గూలకుందురే?
సుగమెటు సంభవించును వ ♦ సుంధరనాథున కేద్పుబొబ్బలి
మ్ముగఁదనచుట్టుగల్గనది ♦ మూర్ఖపుఁజెద్దియునుగాదె సూర్యజా

సుయో—(పరిహాసముగ) పినతండ్రిగారు

గీ॥ అయిదు వేదంబులందున ♦ నారితేరి
నట్టిముల్లోక పూజితు ♦ లైనద్రోణ
భీష్మశారద్వతాదులు ♦ పెక్కురుండఁ
జటిలిపడి నీతివాక్యముల్ ♦ చెప్ప నేల. ౧౦౮

విదు—కౌరవేంద్రా! యుక్తాయుక్తంబులు దెలియనివారిలో నీవగ్రగణ్యుడవు. నీయిష్టమువచ్చినట్టు సంచరింపుము, కార్యఖడ్గములకుఁ గర్ణుండునిల్వనీ కేమికొదువ?

కృష్ణ—మామా? యంబికాపుత్రా! పాండవేయుల కోర్కెలనెల్ల నొసఁగుటో మోసగుటో తెల్పి సెలవిచ్చినఁ బనివినిమెద.

కర్ణ—కృష్ణా!

శా॥ మాభూరిశ్రవసుండు లేఁడె యిపుడున్ ♦ మర్యాదదక్కించునో
నాభాగంబటు వెట్టిమీరు మఱియున్ ♦ మాట్లాడుఁ డన్నట్టిచో
నీభాతిన్ వచియించుధర్మసుతుఁ డిం ♦ తేకాదొకో యెంచ ధా
త్రీభాగంబును బొందఁ బాండవులరీ ♦ తిన్ హక్కు లేకుండెనో?

సుయో—బావా! వసుదేవనందనా! తెల్పుటకేమున్నది.

మ॥ కురురాజ్యంబునకుం ♦ బృథాసుతులకుం ♦ గొండంతహక్కుండినన్
సరసీజాంబక యేమిచేసెదవు దా ♦ నన్ సేతుసీతాచలాం
తరభూమీ వలయమ్ము మామకభుజా ♦ దండైక నిర్వ్యాధ సు
స్థిరభావంబును బొందె నొల్లకొకకిం ♦ చిత్తేని బంచిత్తునే ౧౦౯

కర్ణ—నెచ్చెలీ! నామెచ్చు వచ్చు తెఱంగున నుడివితివి.

చం॥ పొరిఁబొరినిన్నుఁ డాకఁగఁద్రి ♦ మూర్తులువచ్చిననోర్తుఁబోరులన్
గఱకులు కంకపత్రములు ♦ గాటముగా మెయి గాడనేయుచున్
వరకులఁబెట్టుదున్ జలలు ♦ వ్రాలఁగఁగొట్టుదు నెట్టుదున్ ధరా
వరకులవర్య పాండవుల ♦ వల్లభయంబును బొందనేటికిన్? ౧౧౦

భీష్మ—అగును. నీచేఁ గానికార్యమొక్కటైనఁ గలదా! పరాక్రమనిధివికదా!

కర్ణ—ఎవరిపరాక్రమమెవరెఱుంగరు?

భీష్మ—నాపరాక్రమము నీ వెఱుంగుటకాదు నీగురువైన జామదగ్ని కూడ నెఱుంగును.

కర్ణ—ఒక్కజామదగ్నియేనా? దిక్కుమాలిన యంబకూడ నెఱుంగును.

ద్రోణు—కర్ణా! పూజ్యుల నేలతిరస్కరించి మాటాడుదువు?

కర్ణ—ఉన్నమాటయన్నఁ దనకింతయుడుకేల?

ధృత—కుమారా! అంగరాజా?

సీ॥ పాండ్రిపై దేహాది ♦ వసుమతీశులఁ గెల్చి
యరిగాపులను జేసి ♦ తవనిపతికి
బాహుయుద్ధంబునఁ ♦ బ్రిబలుమాగధుఁ బట్టి
నెట్టితిచూ వరుల్ ♦ నిన్నుఁ బొగడ
స్వారాట్టునకును గ ♦ వచకుండలములిచ్చి
యతనిచేఁ బొందితి ♦ వతులశక్తి
కవ్వడిపైఁ గల్గు కసి ♦ దీర్చుకొనసున్న
ఫణికుమారుని జేరఁ ♦ బట్టితీవు

గీ॥ రాజరాజుబహిః ప్రాణ ♦ మైజగాన
నొప్పుచుండెడి నీవిప్పు ♦ డుల్లకుట్టు

పల్కులనుబల్కి చెడఁగొట్ట • వలదుసంధి
యెట్టులైనను బొసగింప • నెంచుమయ్య. ౧౧౧

సుయో—జనకా! నేనిష్టపడకున్న సంగరాజేమిచేయఁగలఁడు?

ఉ॥ చచ్చినఁ జచ్చియుద్ధమున • స్వర్గమునందెదఁగాని ధారుణీ
భృచ్ఛయమెల్లనవ్వఁజల • మేదినగమ్ము ధరాతలమ్ము నే
నిచ్చెదనే? పృథాసుతుల • కిమ్మనిమీరలు సెప్పినంతనే
కచ్చియ మాసుమంచు నిటఁ • గంజదళాక్షుఁడు వచ్చినంతనే.

ధృత—నాయనా! సుయోధనా!

ఉ॥ భారతఖండమందు సగ • భాగముచాలక యున్నె నీకు నీ
వారికిఁ దక్కసామొసఁగు • పాండునిసంతతి కింతమాత్రినే
కౌరవరాజ్యలక్ష్మికి న • ఖండయశంబడుగంట దయ్యయో
వారునుమీరు తోడ్పడిన • వారునుజత్తురు పోరుగల్గినన్. ౧౧౩

సుయో—తండ్రీ! క్షత్రియజాతులముకామా? చచ్చెదరన్న మాత్ర
మునసే భయపడి పంచియిత్తుననుకొంటివా?

ధృత—తండ్రి! యట్లుకాదు.

గీ॥ అన్నదమ్ములబిడ్డల • న్యాయముగను
బంచికొనలేక చచ్చిరి • ప్రథనభూమి
నన్నసడికి నెవ్వారు పా • లౌదురయ్య?
యింటికిని బెద్దవాఁడనౌ యేనుగల్గ. ౧౧౪

కాన దుర్యశః పంకమున బ్రుంగుడువడకుండ నన్నుద్ధరింపు.

సుయో—తండ్రి పలుమాటలేల! త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పబోవుపల్కు
లాలింపుము.

మ॥ తరితీవొందక చెప్పుచుంటివినుఁడీ • ధాత్రీశ్వరా మీరలున్
గరుణావేశముచేతఁ బాలొసఁగుమ • న్నన్ మాధవుండల్గినన్

వెఱపుంజెందను బాండవేయులకు నీ • పృథ్వీతలంబందు భూ
వర! నేనీయను వాడిసూదిమొనమో • పంగల్గునం తేనియున్.

సందియమేలా! బ్రతికినంతవఱకు రారాజనిపించుకొనియే బ్రతికె
దను.

ధర్మ—కుమారా! ఇదినీకు శ్రేయస్కరము కాదు. ఇంతఖండితో
త్తరము నొసంగకు.

గీ॥ భీముభుజబలమన్నచో • భీతిపుట్టు
నరుని దివ్యాస్త్రమహిమన్న • వెఱపుగల్గు
సాత్యకిఁ దలంచినంతనే • జంకువొడము
మీరు వారును గలియుట • మేలుతనయ. ౧౧౬.

సుయో—జనకా! యెల్లప్పుడు వారల వందించుటయు మము నిందిం
చుటయుఁ గాని మన యోధులమాట తలపెట్టవు. భీష్మగురుకృ
పాశ్వత్థామకర్ణాద్యతిరథులు లోకంబుల నొక్కపెట్ట నుక్కడగిం
పం జాలుదురు. మరియు గదాయుద్ధంబున ముల్లోకములయందు
నాకుఁ బ్రతివీరుఁడు గానంబడఁడు. సర్వభూతముల స్తంభింపఁజేయు
నేర్పుగలదు జలముల స్తంభింపఁజేసి వానిపయి సైన్యంబుల నడపిం
తు. సర్వదేవతలు మదీయమంత్రాధీనులై నాకు వశులయి మె
లంగుచుంద్రు. ఇందొక్కటియైనఁ గౌంతేయులకుంగల్గునే? మీ
రింకఁ బ్రసంగింప దలంచినచో నిచటనుండ. నేనెల్లవిధములఁ
బగరఁబొడుతును, గెలుతును గాని పాలొసంగ. (అనిదిగ్గన
లేచి పోవును కర్ణుడునిష్క్రమించును).

ధృత—కృష్ణా! ఆపద్బంధూ! నన్నేమిచేయుమందువు? చెప్పఁగల
దంతయుఁజెప్పితిని. ఆమూర్ఖుఁడు వినకపోయె.

(తెరలో)

గీ॥ మొక్కలుండై సుయోధన • భూవరుండు
రవితనయ దుస్ససేన దు • ర్మంత్రముననుು

గృష్ణు సర్వలోకైకవ • ర్ధిష్ణుజిష్ణు
బలిమిమైఁబట్టి బంధింపఁ • దలఁచుచుండె. ౧౧౮

ధృత—ఓరీ పాపీ! జగత్త్రయీనివేశుండగు హృషీకేశునియెడల నిట్టియకృత్యము చేయనెంచితివి? నీకు వినాశకాలము సమీపించినది.

గాంధా—అయ్యో! అయ్యో! కుమారా నీకుఁగాలమాసన్నమయినది కాఁబోలు. ఇందెవ్వరి మాటవినక యింటికివచ్చిన చుట్టమును గట్టివేయ దలంచితివఁటరా?

కృష్ణ—రాజదంపతులారా! మీకొడుకుచేష్టలవల్ల నాకేమియుభయము లేదు. పాండవవాహినింగలుగు యోధులెల్లరు నాయందిమిడి యుండుటంజేసి వారినెల్లనోర్వఁగలవాఁడే నన్నుబంధింప శక్తుండు. కాని

గీ॥ సంధిసల్పంగఁ దనకు ని • ష్టంబయున్న
సల్పవచ్చును లేనిచో • సమరమునకు
నడవవచ్చునుగాని యీ • నడుమనిట్టి
చేతలను జేయవచ్చునే • సిగ్గుమాలి?

పోయినది పోనిమ్ము. ఇకనైన నాహితోపదేశమును నాలించి మన భారతీయులెల్లరకు మహోపకారముఁ జేయుఁడు.

సీ॥ కొడుకు కొమ్మలతోడఁ • గొమరారు రాచవా
గలయిండ్ల నేడ్పు బొ • బ్బలు సెలంగ
ధనధాన్యములతోడ • ననయంబు తులఁదూఁగు
ధారుణీచక్రమె • డారిగాఁగ
సకలసామ్రాజ్య ని • స్తంద్రమాహాస్తినా
పట్టణ రాజంబు • పాడువడఁగఁ
గమనీయతరమైన • ఘనకురుక్షేత్రంబు
బూదెరాసులతోన • బ్రుంగుచుండ

గీ॥ నేల రణమును గొని తెచ్చి • నేలపాడు
చేసి దుర్భర దుష్కీర్తి • చెందెదయ్య?
కొడుకుఁగాడంచు వీనిని • మడియఁజేసి
ప్రజలనందఱ బ్రోవుము • పార్థివేంద్ర ౧౧౯

ధృత—అల్లుఁడా వాసుదేవ! నీవుచెప్పిన చొప్పున నడచుట కిష్టపడినను బుత్రమోహంబు నన్నంతపనికిఁ జొరనీకయున్నది. కనుక యుద్ధము సంసిద్ధమైనట్టు తోఁచుచున్నది.

గీ॥ ఇరుదెగల వారలకుబంధు • వీవగానఁ
బక్షపాతంబుఁ బూనక • ప్రధనభూమి
యందునన్ మధ్యవర్తివై • యన్నిపనులు
న్యాయమార్గంబు చెడకుండ • నడపుమయ్య. ౧౨౦

బలవంతులే విజయులగుదురు.

కృష్ణ—మామా! నీయిష్టానుసారంబుగనే సంచరించెదను. కాఁగలదేదియో కాకపోదుగద, సెలవిచ్చి పంపుము. ధర్మజాదులు నాకై యెదురు చూచుచుందురు. ఇచ్చట సర్వము వారలకు నివేదింప వలయు.

ధృత—న్యాయయుద్ధముమాత్రము జరిగించి యశస్వివికమ్ము.

కృష్ణ—సెలవుతీసికొని యుపప్లావ్యంబునకుఁ బనివినియెద.

భీష్మ—(జనాంతికముగా) ఆశ్రితపక్షపాత! యదునందనా! జనార్దనా!

ఉ॥ ఉత్తమభక్తిశైశవము • నుండియు దిక్కనిరీవె రాజ్యసం
పత్తికి "సీటముంచినను • బాలను ముంచిన నీదెభార" మా
పత్తులఁబాఱఁదోలి బుధ • వర్గము సంతస మొందుచుండ మే
నత్తకుమారులన్ రణము • నందెటు బ్రోచెదవో! జగద్గురూ.

మేనల్లుండుకలండు నాబిడ్డలకుం గొదవయేమి యని యెల్లవేళల మురియుచుండు కుంతీమహాదేవి కోర్కెలందీర్చుము.

కృష్ణు— (జనాంతికముగా) తాతా! లసద్భక్తిసముపేతా! ఎల్లరకు రణమందే యభిలాషయున్నట్టు కాన్పించుచున్నది. కుంతీమహాదేవియు నింక నొక గడియయైన జోలికూటి కాసింపవద్దని ధర్మజునితో ననుమనియె. కాన సమరము తప్పక సంభవించు. సంభవించినఁ బాండవులకుఁ బరాజయంబు చేకూడుట కలలోని వార్త.

శా॥ కర్మారంభమునన్ ఫలాఫల విభా • గంబెల్లుప్రాప్తించినన్
దుర్మార్గాంచిత వక్రవర్తనులకెం • దుఁగీడు చేకూడు హృ
న్నైర్మల్యంబు గలట్టివారికిఁ దుదిన్ • వాటిల్లు సౌఖ్యోన్నతుల్
'ధర్మోవర్ధతి వర్ధతే' యనెడు స • ద్వాక్యంబులాలింపమే? ౧౨.

ఇఁక నేఁ బాండవుల కడకుం జనెద.

భీష్మ—చిత్తము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

కురుక్షేత్రసంగ్రామము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము.—యుద్ధభూమి.

[వృద్ధకంచుకి ప్రవేశము.]

వృ, కం—(స్వగతము; నిట్టూర్పు పుచ్చి)

గీ॥ అన్నదమ్ముల సౌహార్ద • మంతరించె
సంధి చేయక ధృతరాష్ట్ర • చక్రవర్తి
పోరుసల్పంగ నీకొనెఁ • బుడమినీతఁ
డుట్టిగట్టుక యూరేఁగు • చుండునేమొ! ౧.

రాజ్యలోభ మెంతెంత యకార్యములఁ జేయించుచుండును! పాండవులు పాపము పదుమూఁడేడులడవులనెడ తెగక యిడుములంగుడిచి కుడిచి కట్టకడ కెట్టులో గట్టెక్కి తమతండ్రిభాగమైన నిండు గంగోరక పొట్టకుఁ బెట్టెడన్నంబు కొఱకునై నైదుగురికి నైదూళ్ళన డిగిరఁట రాజరాజెంత చెట్టయో కాని యవికూడనీయక పినతండ్రికి భాగమే లేదన్నాఁడఁట (విచారించి) సత్యవతీవ్యాసుల యుద్దేశము కూడ నిట్టులున్నట్టే పొడకట్టుచున్నది. ధృతరాష్ట్ర పాండులు రాజ్యార్హులే యయినచో సత్యవతి మూఁడవసారిఁ దనకోడలిని వ్యాసునికడకు సత్పుత్రునిఁ గోరి యేటికంపును? భారత రాజ్య

మెల్ల నేవిధముగానైననేమి యిపుడు ధృతరాష్ట్ర చక్రవర్తికిఁ గైవసమై యుండుటచేఁ బాండవులు తమ తండ్రి పాలీయమని గోరఁదగదు. ఇవియన్నియు నాకేల ? ప్రస్తుత కార్య మాలోచించుకొన వలె.

గీ॥ పుడమి పతులకే కఱవయ్యెఁ బొట్టకూడు
పాండురాజున్న సుతులకి ◆ ప్పాట్లు గలవె ?
సగము భాగంబు రారాజొ ◆ సంగ ననునె ?
తండ్రిలేని బిడ్డలగతిం ◆ తటిదె కాదె ;

ఎవరు రాజైననేమి ? మా పాట్లుమాత్రము మాకుఁ దప్పవుగదా. నాకడసారికొడుకైన విరథునికి సుయోధన చక్రవర్తి చెప్పఁగూడని పనులెల్లఁజెప్పి నాకంటికగపడకుండఁ జేయుచున్నాఁడు. నాలుగు రోజులనాఁడెన్నఁడో వానినిఁ జూచితిని.

[విరథుని ప్రవేశము.]

అబ్బాయీ! విరథా ! నీవఁటోయి నాలుగురోజులనుండి బొత్తిగాఁ గంటి కగపడకుండఁదిరుగుచుంటివి. ఎక్కడికేగితివి ? ఏమి సమాచారము ?

విర—నాయనా ! మొన్న కృష్ణయ్యగారు సంధి కుదరదని పోయిన తరువాతఁ బాండవుల యుద్ధప్రయత్నము లెట్లుండెనో చూచి రమ్మని మనరాజుగారు నన్నంపియున్నారు.

వృ, కం—పాండవులకుఁ బిచ్చిపట్టినదా యేమి ? మనరాజుగారితోనా యుద్ధముచేయుట ? వారికి బలఁగములెక్కడివి?

విర—సరి, సరి; వారికిమాత్రము చుట్టపక్కాలు లేరనుకొంటివా? బందుగులు లేరనుకొంటివా? వారికిప్పటి కేడక్షౌహిణులు కూడినవి.

వృ, కం—ఓహో! యేడక్షౌహిణుల బలమెక్కడిది ?

విర—విరాట ద్రుపదులు, సాత్యకి చేకితానులు, సహదేవ ధృష్టకేతులొక్కొక్క యక్షౌహిణితోఁ బాండవులంజేరి కలనికిఁ గాల్ద్రివ్వుచున్నారు.

వృ, కం—కావలసినవా రందఱొక్కచోటికే చేరినారు కాని, పాండవుల మేనమామయైన శల్యునిమాట చెప్పవైతివేమి ?

విర—ఆసంగతి మీకుఁ దెలియదా? శల్యుండు మనరారాజు పక్షమవలంబించెను.

వృ, కం—అట్లయినచో మనరాజుగారికి మంచియుండగలిగినది. శల్యుఁడన్న సామాన్యుఁడా? ఒకప్పుడు గాకపోయిన నొకప్పుడైన గదాయుద్ధంబున భీముని డీకొనఁ గల్గువాఁడితఁడొకఁడే! మేనల్లుండ్రను విడచుటకుఁ గారణమేమో !

విర—పెక్కండ్రు పెక్కుకారణములఁ జెప్పుచున్నారు కాని నిజమైన కారణము మాత్రమొక్కటి గలదు.

వృ, కం—ఏమి కారణము ?

విర—అశ్వహృదయజ్ఞానమున వాసుదేవుని గ్రేణిసేయుదు ననియు సుగుణముల ధర్మజుఁ బురుడింతుననియు నీసునంజేసి యల్లుండ్రఁ దొఱంగి శత్రుకోటిలోఁ జేరెను.

వృ, కం—యుద్ధము సిద్ధమయ్యెనా ?

విర—ఇరువాఁగులవారు పుణ్యక్షేత్రంబగు కురుక్షేత్రంబున విడియునున్నారు.

(విల్లంబులుదాల్చి యొకభటుఁడు ప్రవేశించును.)

భటు—(విరథునిఁజూచి) ఏమోయి! యింక నీవిక్కడనేయుంటివా ? యుద్ధము ప్రారంభమగుచున్నది. రావాయేమి ?

విర—యుద్ధభూమినుండియే వచ్చుచుంటివా ?

భటు—అగునగు,

విర—అందు విశేషములేమి ?

భటు—ఏమియున్నవి ? ధర్మరాజుగారి సద్గుణపుంజములను నుభయ పక్షములవారు పేర్కొనుచున్నారు.

విర—క్రొత్తగా నిపుడేమి జరిగినది ?

భటు—ఉభయపక్షములవారు పోరికిఁ గాల్ద్రివ్వుచు రణక్షేత్రమునం దెదుర్కొనిన సమయంబున ధర్మజుండు తనమైమఱువుఁ దీసి ధనుర్బాణతూణీరములు రథంబునఁ బెట్టి కేలుమోడ్చి కురుసేన దరియం జొచ్చిపోవఁ దొడంగెను. తమ్ములును కృష్ణ సాత్యకులు ధృష్టద్యుమ్నప్రముఖదండనాయకులు కొంతవఱకు వెంబడించియొందు చేతనోకాని మగిడి తమతమ రథంబులమీఁదికిఁ బోయిరి.

విర—భయంబడి కురురాజు శరణుచొచ్చెనా యేమి ?

భటు—మొదట నేనట్లనుకొంటిఁగాని, యందుకుమాత్రముకాదు.

వృ, కం—మఱియెందుకు ?

భటు—గురువుల తోడను, వృద్ధులతోడను యుద్ధముఁ జేయవలసి వచ్చినందులకుఁ జింతించి వారియాశీర్వాదముతోపాటు సెలవు పొందుటకు నేగినాడు.

వృ, కం—పెద్దలసేవ యూరకేపోదు. ఎవరెవరివద్ద సెలవుపొందినాఁడు

భటు—భీష్మద్రోణకృపశల్య ప్రముఖులగు వృద్ధులయొద్ద.

విర—తెలిసినది. తెలిసినది. అక్కడాగుము, వృద్ధులవద్దనను, తన్నెవరు చావఁగొట్టఁగలరని తోఁచినదో వారియొద్ద ననుము.

ఇతరుల వలలో వేసికొనుటకు మాత్రము ధర్మజునివద్ద నద్భుత శక్తియొంకున్నది. ఉభయులచేఁ బేర్కొనంబడు ధర్మజుని సుగుణ పుంజము లివియేనా ?

భటు—ఏమి యట్లనుచుంటివి?

విర—ఎవరనుట కేమున్నది ? కురుసైన్యమున నింతకన్న వృద్ధులు లేనేలేరా ?

భటు—ఎవరున్నారు! జ్ఞాపకము లేదే ?

విర—కురుకులంబునకెల్ల వృద్ధుండయిన బాహ్లికుఁ డెందుపోయె ? వృద్ధుఁడేకాదు తనకు ముత్తాతకూడా నగును. ఆయన కుమారుఁడయిన సోమదత్తునిమాట యేమందువో ? రణభూమిని లేరుకాఁబోలు. వారును ద్రోణభీష్ములంత పరాక్రమవంతులైనచోఁ జచ్చినట్లు సెలవడుగునా! లేదా! ఇంతకు బలవంతులయెడ నడకువతో వర్తించుటయెల్లరకు సహజమే.

భటు—(తలపంకించి) సత్యమే మొత్తానకు ధర్మరాజు జనులను కొన్నంత నీతిపరుఁడు కాఁడుసుమా.

విర—మంచియున్నచో మంచి, చెడ్డయున్నచోఁ జెడ్డ యుందురే కాని యందు సత్యాసత్యము లెవరు విచారించెదరు.

వృ, కం—ఇంతకుఁ జెప్పవైతివి. భీష్మాదుల కడకుంబోయి యుధిష్ఠిరుండేమి యడిగెను.

భటు—ఏమియడిగెనా ? అతివినయముతోఁ జేతులు జోడించుకొని మీరెట్లు చచ్చెదరని యడిగెను.

వృ, కం—అప్పురా ! ధర్మరాజెంత సాహసకార్యమయిన కొడిగట్టెను కురువృద్ధులనుజంపి రాజ్యముచేయ నెంచెనుగా ? ధర్మరాజునిచిత్తము

నవనీత కోమలము. వారు తమతమ మరణోపాయముల నుపదేశించిరా ?

భటు—ఆఁ! యుపదేశించిరి.

విర—ఉపదేశింపక యేమిచేయుదురు? మొదటనుండి వారు పాండవ పక్షపాతులేగదా !

భటు—భీష్ముఁడిది తగిన సమయము కాదనియుఁ గొన్నిదినములాఁగి రమ్మనియుఁ జెప్పెను. ద్రోణాచార్యులు తాను వినఁగూడని మాట విన్నచో సన్యస్త శస్త్రుఁడనై చచ్చెద ననియెఁ గృపుఁడు చిరంజీవినని.

వృ, కం—శల్యునిమాట చెప్పవైతివేమి ?

భటు—ధర్మజుఁడు మామగారిని వధోపాయ మడుగలేదుగాని కర్ణ సారథ్యంబున నతనిం దూలనాడి యుత్సాహభంగ మొనరింపుమని కోరెను.

వృ, కం—ధర్మరాజునకు భవిష్యత్తెట్లు తెలిసెను.

భటు—అర్జునుని జయించుటకు మనము కర్ణునిఁ బ్రతివీరునిగా నిర్ణయించితిమిగదా ! అర్జునునకుఁ గృష్ణసారథ్యము గల్గుననుట లోకవిదితమేకదా ! మనపక్షమందుఁ గృష్ణునితో రథము తోలఁగల్గు వాఁడొక్క మద్రపతియౌటచేఁ దప్పక కర్ణసారథ్యము గల్గునని ధర్మజుఁడూహించెను.

వృ, కం—అటులయినచో ధర్మజునకు దూరదృష్టి మెండు.

విర—దూరదృష్టియే లేకపోయినచో భీష్మాదులకడ సెలవేల కైకొనును? నాయనా తెలిసినదా ధర్మజుని హృదయము. మామను నెట్టియకృత్యమునకుఁ బురికొల్పెనో చూడు. ఇదియును గాక గురువులం జంపదలచుకొన్నయట్లు మామను జంపఁదల

కొనుననుకొంటివా? ధర్మజుని కృత్యములన్నియు నిట్టిపరోపకారమునే సూచించు చుండును. కేవలము ధర్మావతారుఁడు.

వృ, కం—పోనీ వీనికేమిగాని, కౌరవ పాండవ సైన్యములకు దండ నాయకులుగా నెవ్వరు నియమింపఁబడిరో!

భటు—ఏకాదశాక్షౌహిణీ కౌరవచమూపతిత్వము త్రైలోక్య విక్రమాతీతుఁడగు తాతగారుండ నితరుల కెట్లబ్బును?

వృ, కం—కర్ణాదులీయకొనిరా?

భటు—కర్ణుఁడన్నచో జ్ఞాపకము వచ్చినది. తాతగారు కర్ణుని నర్ధ రథునిఁ జేసినందులకుఁ గినిసి తాతగారున్నంతవఱకు సమరభూమికి రానని శపథముఁ బట్టెను.

వృ,కం—కర్ణుని నర్ధరథునిగా మాటాడుటకుఁ దగిన కారణములను జెప్పిరా?

భటు—గురుశాపమఁట, బ్రాహ్మణశాపమఁట యింకనేవోయఁట.

విర—చిట్టచివరకు భీష్మాదులచేతనే రారాజు కొంపగూలును.

వృ, కం—రారాజు శ్రేయస్సుఁగోరు కర్ణుఁడుమాత్రమింత తొందర పడి శపథంబు చేయఁగూడదు.

భటు—ఇంకొక్కసంగతి. ఎక్కడ పొక్కనీకుండ నుంచెదవా? చెప్పెదను.

వృ, కం— అయిదవ చెవి బడకుండ గాపాడెదను. చెప్పుము.

భటు—(రహస్యముగ) ఎవ్వరు లేరుగద కర్ణుఁడు రాధేయుఁడు కాఁడఁట కౌంతేయుఁడఁట. కుంతి సూర్యునివల్లఁ గన్నెఱికంబునఁ గని గంగను బాఱవైచినఁ దత్ప్రవాహమునఁ గొట్టుకొని పోవుచు మన యతిరథునికిం దొఱికి నతండు పెంచెనఁట.

విర—అట్లయినఁ గుంతీమహాదేవి మొదటనుండియు బరమ పతివ్రతా మణియే.

భటు— ఆసంగతులు మన కెందుకు? తదుపరి కృష్ణుఁడు కర్ణునిం జేరి పుట్టుపూర్వంబులు తెలిపి పాండవులలోనికి రమ్మనియు వచ్చినచో రాజ్యశ్రీకిఁ బట్టముఁ గట్టెంతుననియు ద్రౌపదిని బెండ్లిచేయింతునని యుఁ జెప్పెనఁట.

విర—తనకు బహుభార్యలున్నట్టు తన చెల్లెలికి బహు భర్తలుండవలెనని కృష్ణుని కోరిక కాఁబోలు.

వృ, కం—పోనిమ్మాసంగతి. ఇంతకుఁ గర్ణుఁడేమనియెను.

భటు—ఇంచుకేనియుఁ జలింపక యచలసమానధీరుఁడై యిట్లుపలికె.

వృ, కం—ఎట్లు?

భటు—

ఉ॥ పొచ్చెమొకింత లేక కురు • భూపతి కోరిన కోర్కెలన్ని నా
కిచ్చితనూజరత్నముల • కెక్కుడుగా ననుఁ బెంచినాఁడు నేఁ
జచ్చినఁజత్తుఁగాని చెయిఁ • జాపుచుఁ బార్థులఁ జేరలేను నన్
నచ్చినవాని వీడుటకు నామనసొప్పదు దానవాంతకా!

మఱియు సుయోధను పేరిటం గురురాజ్య మేనయేలితిఁ గాన భోగంబులయెడ నాశక్తిలేదు. పైఁగా నర్జునునకు నాకు బలవద్విరోధముండుటచే నేఁ బాండవులఁ జేరినచో నర్జునునకు నోడి యిట్లాచరించితినని జనులనుకొందురు. మానికి నింతకన్న వేఱుచావు గావలయునా? యని బదులు చెప్పెను.

విర—ఎందఱెందఱ ముందైన సాఁగినవి కాని కృష్ణునిమాయలు మన కర్ణుని ముందు సాగినవికావు. ఇతఁడే ధర్మజుఁడైన యెడలఁ బరు వెత్తికొని పోవకున్నె? ఎక్కడ కర్ణుఁడు, ఎక్కడ ధర్మరాజు హాస్తి

మశకాంతరము కాని కర్ణుఁడు కొంచెము దురుసు తనము గలవాఁడు. అదే వానికొంపఁ దీయుచున్నది.

వృ, కం—తదనంతర మేమి జరిగినది?

భటు—కృష్ణుఁడు వెడలిన తరువాతఁ గుంతీ మహాదేవి కర్ణునిం జేరి యీవృత్తాంతమునే మరలఁ జెప్పి పాండవులఁ జేరుటకో లేదా యుద్ధమందు వారల రక్షించుటకో యభయదానం బిమ్మని ప్రార్థించెను.

వృ, కం—కర్ణుఁడేమనియెను?

భటు—ఇట్లనియెను.

ఉ॥ గోలతనాన సూర్యుఁగవ • గూడిసుఖించి యనంతరమ్ము తో
ల్బాలునఁబుట్టినట్టినను • స్రుక్కక గంగను ద్రోచినట్టి గొ
డ్రాలవు నిన్ను నేగతిని • నంబవటంచుఁదలంతు? నైనన
న్నాలములో పలంజెనక • నందఱఁ గాచెదఁ గ్రీడిఁ ద్రుంచెదన్.

అని కుంతినిఁ బంపినాఁడు!

విర—సిగ్గుమాలి తనఱంకుపురాణము కొడుకు ముందటఁ గూడ విప్పి చెప్పెనా? ఆరితేరిన యామెకు సిగ్గేల?

వృ, కం—భళీ! యంగరాజా! నీతిశాలివన్న నీవేకదా! భగవంతుండు నిన్ను సర్వదా రక్షించుఁగాత.

భటు—ఇంతకుఁ బాండవవరూథినీనాథుఁడెవ్వఁడో తెలిసికొనవైతివి.

వృ, కం—అగునగు మఱచితి. తెలియఁ జెప్పుము.

భటు—ద్రోణవధకారణ జన్ముండును, నతిరథ శ్రేష్ఠుండును, పాంచాల కులావతంసుఁడును నగు ధృష్టద్యుమ్నుఁడు.

వృకం—మేటి విలుకాండ్రకు మొనగాఁడయిన యర్జునుకన్న ధృష్ట
 ద్యుమ్నుని యందుఁగల విశేషమేమి ?

విర—వీనికి మొగ్గరంబుల నొగ్గు నైపుణ్యం బగ్గలంబు.

(తెరలో)

నాసీరయుద్ధము ప్రారంభమగుచున్నది.

ఉ॥ ఆత్రముతోడ భూరిచతు • రంగబలమ్ములఁగూర్చి పేర్చిలో
 కత్రయభీతిహేతువుగ • గర్జనరావము లొప్పఁగాఁగురు
 క్షేత్రమునందు సంగరముఁ • జేయఁగనిల్చిరిబల్ల్లొప్పెగ ద్దతుం
 బాత్రులుగాఁగవీరె కురు • పాండవపక్షపుదండనాయకుల్ ౫.

ఓహో పాండవ చమూపతులారా !

శా॥ వద్రత్నీపరిమాణచాపధర ధృ • ష్టద్యుమ్నసింహం బిలా
 రాడ్రాజత్కురువాహినీసుభటసా • రంగౌఘకుంభస్థలీ
 రుద్రూక్షుస్మయగంధనిర్మథనని • ర్వ్యాఘ్రాసృగాలార్తక
 త్విడ్రేఖాసఖరుక్ఛిలీముఖనఖో • ద్రేకంబుఁ జూపింపదే. ౬.

అదిగో ధృష్టద్యుమ్నుని కంఠస్వరము వినవచ్చుచున్నది. ఇచ్చ
 టనున్నచో మనపరువు దక్కదు పోదమురండు. (నిష్క్రమణము.)

(కృష్ణార్జునుల ప్రవేశము)

అర్జు—కృష్ణా ! దేవకీనందనా

మ॥ అరదంబల్లన పోవనిమ్ము సమర • వ్యాపారకేళీగతిం
 గురురాజున్ సమయించ మంచమిగులం • గ్రొవ్వెక్కికై పెక్కితా
 మఱుమంజూచుచునున్న యీ నృపులఁగ • న్నారంగవీక్షించెదన్
 దరముం జేయకమున్నయొక్కపరిసం • తోషంబునన్మాధవా ! ౭.

మ॥ ధనధాన్యాంబుల భోగభాగ్యములఁగాం • తాపుత్రులన్ మిత్రులన్
 ఘనరాష్ట్రంబులనెల్లఁ బోవిడచిమా • నప్రాణముల్ దమ్మునే

లినభూపాలురచేతఁ బెట్టి రణకే • ళిం దేలనున్నారలెం
 తనుచున్ వీరల రాజభక్తి తలపో • యంజాలుదుం గేశవా॥ ౮

బావా! యాలస్య మెందుకు ? రథమ్మును ద్వరగా నుభయ
 సేనల మధ్యంబున నిమిష మాత్రము నిలువం బెట్టుము. నేనిం
 దెవ్వరితోఁ బోరాడ వలయునో చూచి సమర సన్నద్ధుండ
 నయ్యెద. కాలాతీత మగుచున్నది.

కృష్ణ—ఇదిగో తోలుచున్నాఁడ, నిమిషమాత్ర మాఁగుము (తోలుట
 నభినయించు)

అర్జు—(ఇటునటు పరికించి విషాదముతో) బావా ! భక్తవత్సలా !
 యిందెవరితో యుద్ధముచేయు మందువు ?

ఉ॥ పెంచిన వాఁడొకండుమముఁ • బ్రేముడితోడుత ముద్దులాడియా
 డించినవాఁడు వేఱొకరుఁ • డిష్టము కష్టము కల్గినప్పుడున్
 బంచుకొనన్ సమానులమె • భాగమొసంగుఁ డటంచుఁగోర నీ
 మంచు వచించిరంచు నెటు • లందఱ దున్మెదునందనందనా ! ౯

మరియు,

చం॥ గిరగిర కన్నులుందిరిగెఁ • గీడ్వడెనంగకముల్ శరీరమున్
 విరవిరవారె నేనిలువ • నేరనునిచ్చటఁ దొంటికై వడిన్
 గరమున సుస్థిరంబగుచు • గాండివముండదు వాసుదేవ ! యీ
 యఱమఱలేల? త్రిప్పిరథ • మప్పటిగుడారముఁ జేరఁదోలుమా ౧౦

(చదికిలం బడి) అక్కటా !

ఉ॥ పాడుసుయోధనుండుజన • పాలుర నెల్లరఁ బ్రోవు చేసి సై
 దోడులమైన మాకుదయ • తోనయిదూళ్లనునీక దొమ్మికై
 యీడిచి తెచ్చెరాజ్యమది • యెల్లనుబోయినఁబోవుగాక చే
 యాడదునాిగుూర్వమన • సాడదువీరలఁజావమోదఁగన్. ౧౧

(నిట్టూర్పు పుచ్చును.)

కృష్ణ—అర్జునా! పైత్యోద్రేకంబున భ్రమఁ బొందితివా లేక దుర్యోధనాదులు మీతోఁబుట్టువులని యిప్పుడు దెలిసికొంటివా? చిత్తచాంచల్యమునందకు

చం॥ పలికినమాట తప్పకుము • ఫల్గున! సాగరసప్తమేఖలా
వలయిత ధారుణీస్థలిని • వర్తిలు భూభుజులెత్తివచ్చినన్
గలగుడువెట్టి కౌరవని • కాయములం బడగొట్టి ధర్మజుం
జెలగుచు భూమికెల్లనభి • షిక్తునిఁ జేసెదనంచుఁ జెప్పవే? ౧౨
బావా! ధనంజయా! యింతటిలో నీకు నింతపిరికి మందెవరు పోసిరి!

చం॥ కురువిభుసేనలం గని ది • గుల్పడి బెగ్గిలి భీతిఁజెంది యీ
సరణిని బల్కుచుంటివో య • సాధ్యుఁడు కర్ణుఁడు వాఁడు బీరమున్
దెరలుచు బెట్టులో యనెడి • దిగ్భ్రమ చేనిటు లైనవాఁడవో
నెరివచియింపు సూతజుఁడు • నేఁడు రణావనిఁ గానరాఁడులే॥ ౧౩.

అర్జు—బావా! మురదైత్యఘస్మర! మేనమఱందిని నిట్లనుచితంపు మేలములనేల గాసిల్లఁ జేసెదవు? మీరెన్ని పోటుమాటలాడినను నేను పోరితనమున కాయితము కాఁజాలను.

కృష్ణ—ఓయి శ్వేతవాహనా! యింతభయస్థుఁడవగుటకుఁ గారణమేమి.

గీ॥ లెమ్ము గాండీవమిమ్మావు గై • కొమ్ము పగఱ
గొమ్ము ద్రావంగ నమ్ములఁ • గ్రుమ్మి దుమ్ము
దుల్పి రారాజు రాజ్యమ్ము • దోఁచుకొమ్ము
నెచ్చెలీ! మంచిసమయమ్ము • వచ్చె జుమ్మ॥ ౧౪

అర్జు—కృష్ణా! యెవరి దుమ్ము దుల్పుదును?

చం॥ పసితనమందె తండ్రియగు • పాండుమహీంద్రుఁడు విడిపోవఁగా
నిసువులమమ్ముఁ దెచ్చి తమి • నిక్కడ బిడ్డలరీతి నెంచి మా

దోసఁగులడంచి తాత తన • దోర్యుగమందిడి మోసెనందుకై
పసపసగొంతుఁ గోసి నను • ప్రత్యుపకారముఁ జేయుమందువా?

ఉ॥ శ్రీవిభునంతవానిగను • జేసెదరమ్మ సురేంద్రనందనా!
నీవిటులీ ప్రయోగముల • నేరువుమీ యని తెల్పి యస్త్రముల్
బ్రోవిడి యిచ్చినట్టి గురు • మూర్తిఁ గృపగవారి నెత్తురుం
ద్రావెడు కత్తిచేత గురు • దక్షిణఁ బెట్టఁగఁ జాలఁ గేశవా! ౧౫

కృష్ణా—ఓయీ యర్జునా! యీమాఢ్యప్రసంగ మేలచేసెదవు? క్షత్రియుఁడు క్షాత్రమును వదలినచో రౌరవాదినరకముల బ్రుంగుడువడునని యెఱుంగవా? అదియునుంగాక.

ఉ॥ ద్వారకనుండ నీకు కురు • పాండవయుద్ధము వచ్చె రావె నా
వే రథచోదకత్వమున • కీవనినన్ గొని తెచ్చి యీ క్రియం
గౌరవులెల్లరన్ గనిన • గన్ రణభూమిని నిట్టులాడఁగా
నోరెటువచ్చె? కత్తిమొన • నూరక యూరక రాజ్యమబ్బునే?
చాలుఁజాలు నీక యుద్ధమునకు లెమ్ము. పరాక్రమముఁ జూపి వైరివధం బాచరింపుము. అందరు సంగరోన్ముఖులగుచున్నారు.

అర్జు—ఓ యదువీరా!

ఉ॥ చంపఁగలేను నేనబరు • షత్వమునన్ గురువృద్ధబంధులన్
నొంపఁగలేను దండ్రుల ద • నూజుల బావల మేనమామలన్
ద్రెంపఁగలేను మోహలత • దిట్టతనమ్మున రమ్ము నాకెతిం
గింపుము మంచిమార్గము సు • శిక్షించెద మించెద సంతసించెదన్

కృష్ణ—ఓయి వెఱ్ఱిధనంజయా! యీయధీరోక్తులేల?

సీ॥ చండరోషంబున • ఖాండవంబగ్ని కాహా
రమునకిచ్చినాఁటి పా • రుష్యమేను
కాలకేయనివాత • కవచాది దైత్యకో

టింజంపునాఁటికా • శిన్యమూను
గాంధారిసుతుఁబ్రోవ • గంధర్వులనుఁగూల్పఁ
గడఁగిననాఁటికా • ర్కశ్యమూను
గోగ్రహణంబునఁ • గురువీరులనుఁదూల్పఁ
జొచ్చిననాఁటిని • ష్ఠురతఁబూను
ధర్మజుఁడుభారమంతనీ • తలనుబెట్టె
నింతలోనింత వేదాంత • మెట్లుగల్గెఁ ?
బగ్గములఁబట్టినొగలెక్కు • వాఁడనేను
గాండివముహస్తమునఁబూని • కడఁగుమనికి ౧౯

అర్జు—మీరెన్ని యుపన్యాసము లిచ్చినను నామనంబు తిరుగుడు వడుచున్నది. మీ యుపన్యాసము లన్నియు నూషర క్షేత్రంబున వెదఁజల్లిన బీజంబులఁబోలె నిరర్థకము లగుచున్నవి. ఒకగడియయైనఁ గాలూని నిలువంజాల. అదియునుంగాక,

గీ॥ సంగడీంద్రనుజుట్టాలఁ • జంపిరాజ్య
పదవినేఁబొందఁజాలనే • పంచనేని
జోలికూడైనఁదిప్పియుందు • సుభగచరిత
కయ్యపుంగైపు నెక్కింప • కయ్యకృష్ణ! ౨౦

కృష్ణ—(తనలో) ఇతఁడు కేవలము కరుణావేశమునఁ గార్యభారముఁ దలపెట్టకున్నాఁడు కానఁదత్త్వోపదేశముఁ గావించి సన్నద్ధయుద్ధునిం జేసెద. (ప్రకాశముగా) అర్జునా!

చంపఁగలేనటంచుఁగురు • సైన్యములంగనిపల్కఁబాడియే ?
చంపినఁజచ్చువారలును • జంపమిఁజావక యుండువారలా ?
చంపుతలంపుగల్గినను • జంపుము చూతము నీదుశక్తినొ
ప్పింపుము బాణజాలముల • విద్వేమువీరలమీదఫల్గునా! ౨౧

అర్జు—మహాత్మా! యీకార్యముచేనైన సుయోధనాదులను ధున్మి

ధర్మజునకు మోద మాపాదించెద ననుకొంటివా? తామరాకందలి నీటిబొట్టువలె నాడెందము నిలుకడ గాంచకున్నది.

కృష్ణా—భీభత్సా! యట్టులైనచో నీసంగతి కొంచెము వినుము.

ఉ॥ ఎవ్వఁడవీవు? ధర్మసుతుఁ • డెవ్వఁడు? నేనెవఁడన్? సుయోధనుం
డెవ్వఁడు? సౌబలాంగపతు • లెవ్వరు? గాండివమన్ననేది? యీ
చివ్వకురానివారలు న • శింపకయుందురె సర్వకాల? మీ
నెవ్వగలెల్లమానుము వి • నిర్మలవర్తన వైరికర్తనా! ౨౨

విచారించి చూచిన స్థిరంబగు పదార్థ మెయ్యదియు లేదు. నీవు సంపకున్నంత మాత్రముననె యీ కౌరవబలమ్ములు శాశ్వతములుగా నుండునా? ఈ ప్రోవైనప్రాణి కోటికి నాశన సమయ మరుదెంచినది.

ఉ॥ ‘‘వారిజనాభ ? నేనిగమ • పద్ధతులంద్యజియించినట్టి యీ
క్రూరుల మోయఁజాలనని • గోల్లున భూసతియేడ్చుచున్న’’ఁద
ద్భారమడంపఁగోరికురు • పాండవయుద్ధముఁగల్గ జేసితిన్
బేరును నిల్పుకోఁదగిన • వేళరుదెంచెను లెమ్ము వాసవీ! ౨౩

ఉ॥ ఏవిధినైనఁబ్రాణులకు • నెందును కాలవశమ్ముచేతనే
చావులుపుట్టువుల్ గలుగు • సందియమందక నిత్యతత్త్వ సం
భావనచేసిచూడుమిదె • భారతయుద్ధ కథాంబురాశికిన్
నీవునిమిత్తమాత్రుఁడవు • నిక్కముగా రిపుతూలపావకా! ౨౪

ఉ॥ చూడుమునీదుముందటత్రి • శూలధరుండొకరుండు, తాండవం
బాడుచుఁబ్రాణికోట్ల నురు • మాడఁదలంపుచునుండె లెమ్ము తె
మ్మోడకు వారువీరనక • యొక్కమొగిన్ వధియింపుమీవుప్రా
వ్వాఁడిశరంబులన్ సుఖము • బాధురకీర్తియు నీకెకల్గెడిన్ ౨౫

అర్జు—(చూచుట నభినయించి) కంసమర్దనా! యీత్రిశూలధరు సంద

ర్శనముచే నాహృదయ వ్యాకులము కొంతవఱకుం దీరినది కాని ధైర్యమింకను గలుగదయ్యె.

కృష్ణు—ఇంద్రనందనా! యేలసంశయించెదవు?

ఉ॥ ఎందునుసర్వభూతముల • కేనప్రభుండ, నియామకుండ, నా
యందెజగంబులెల్లనుర • యంబునఁబుట్టుచుఁ గిట్టుచుండు మ
ధ్యందిన చండభానునివి • ధంబున వెల్గుచు సర్వమందు నే
నుందును నన్నుఁబొందనిది • యొక్కటియుంగనరాదుసృష్టిలో.

అర్జు— భక్తవత్సలా! యట్లయినచోఁ గౌరవవాహినులం దునిమిన ఋమ్మం దునిమినయట్లేగదా? దాననాకుఁ బాతకముగల్గదా?

కృష్ణు—ఓయి వెఱ్ఱివాడా! యేమిప్రశ్నమిది?

గీ॥ ఆదిమధ్యాంతరహితుఁడ • నైననాకుఁ
జావుపుట్టువులున్న వే • సవ్యసాచి?
యద్దమందునఁబింబితం • బైనశశికి
నాశనంబున్నె యద్దంబు! • నాశమైన? ౨౭

ఉ॥ ఎన్నఁటికైననీభువన • మెల్లనశించు విచారమేల? నీ
కన్నను నీతికోవిదుల • యారె పెయూరుల డించిపోవరే?
మొన్నగదయ్య మీపితయుఁ • బోయినదెవ్వరెఱుంగకుండిరో
యున్నవిమోహమందఁజన • దంతకుఁజావుస్వభావసిద్ధమౌ ౨౮

శా॥ ఆయాదిక్కులనుండిమూఁగివివిధం • బౌపక్షిసంతానముల్
సాయంకాలమునందువచ్చియొకభూ • జాతంబుపైఁగూర్కుచున్
రేయెల్లన్సుఖియించిలేచిచనునెం • తేనట్లుసంసారమున్
మాయారూపమునందునంగలుగుసం • బంధంబుకుంతీసుతా!
మఱియు.

ఉ॥ ఒక్కపరిహాయందుఁ జను • చుండిన కట్టెలతెట్టె లొక్కచో
నొక్కటగూడుచున్ మఱిను • నొక్కొకచోటనువిచ్చిపోవుచుం

బెక్కు తెఱంగులాగతిని • బేర్మినివచ్చుచుఁ బోవుచుండ్రుగా
కెక్కడియన్నదమ్ములు? మ • ఱెక్కడి మిత్రులు శత్రులర్జునా?

దైవవిధికస్వ్యంబైన యహంకర్తృత్వంబు కార్యసాధనక్రియా పరిపాకంబు నొందింపఁజాలదు.

ఉ॥ ఒక్కఁడు చంపనెంచినటు • లొక్కఁడు చచ్చుట కల్గనేని నీ
వొక్కఁడవే సుయోధనుని యుక్కడగింపఁగ రాదె రాజ్యముం
దక్కను బోరుదక్కఁదలి • దండ్రులకుం బ్రియపుత్రులెల్లరుం
దక్కుదు రింతమాత్రము ధ • నంజయ! సాయము చేయుమన్నకున్

అర్జు—బావా! యీ యెత్తిపొడుపుమాటల కేమిగాని నాహృదయ కలంకము వాపుము.

కృష్ణు—సురరాజకుమారా! ఇంకను దెలియవైతివా? మదీయ విశ్వరూపమును జూడుము. దాన నీసంశయగ్రంధి వీడును. ఇదినిత్య సత్యతపస్సమాధియుక్తులకుంగూడ దుర్లభము. నీయందు వాత్సల్యముచేఁ జూపించుచుంటిని.

అర్జు—(తేరిపాఱఁజూచి భయవిహ్వలుఁడై) హా జగద్రక్షకా! జగద్రక్షకా! కరశిర్ష చరణ సహస్రంబులచేఁ గోట్యర్క ప్రభాభాసమానంబగు నీవిశ్వరూపంబునఁ జరాచరాత్మకంబైన సమస్త ప్రపంచంబులఁ గనుచుంటిని. యుద్ధార్థులైన కురుపాండవ వీరులందఱు నీయందె విహరింపుచుండిరి. ఇదియిటులుండ

కం॥ కన్నులుమిఱుమిట్లుంగొను
చున్నవి కంపంబుగలుగు • చున్నది తండ్రీ!
మున్నుండిన సౌమ్యాకృతిఁ
బన్నుగ ధరియింపుమయ్య • పార్థింతు హరీ! ౩౧

(కన్నులుమూసికొని) ఆర్తత్రాణ పరాయణా! నారాయణా!

కం॥ ఆకాశం బంటెను దల
లాకారము భూనభోంత • రాళముసంటెన్
నాకంటెన్ భయమెంతో
నీకంటెన్ దిక్కుఁగాన • నేరను గృష్ణా. 33

కృష్ణు—ధనంజయా ? భయపడకుము, కన్నులు విప్పిచూడుము.

అర్జు—(కన్నులువిప్పిచూచి) అబ్బా ! యిప్పుడుకదా ప్రాణములుసేరినవి. మహాత్మా !

కం॥ ఎన్నండెఱుఁగని చిత్రము
లున్నవి నీయందుఁజాల • నుచితాదరణన్
మన్నింపుము మన్నింపుము
విన్నదనముఁ బాపినన్ను • వేగమెకృష్ణా. 34

కం॥ రారా పోరా యంచున్
గారాములు చేసినాఁడఁ • గలుషాత్ముఁడనై
మోరకుఁడనైతిఁ జెడితిన్
గారుణ్యముతోడ నన్నుఁ • గావుముకృష్ణా! 35

కృష్ణు—పార్థా ! సంశయింపకు. నీయెడనాకుఁ బ్రసన్నభావమే కలదు మఱియు.

కం॥ ఈసైన్యములకుఁ గాలం
బాసన్నం బయ్యెఁగాన • నన్నిటి నిటకే
నీసరణిం దెచ్చితినో
వాసవ తనయుండ తెమ్ము • వధ చేయంగన్. 36

అర్జు—హృషీకేశా !

మ॥ కరుణా వేశముచేత నింతవఱకో • కంజాక్ష ! చుట్టాలు సో
దరులున్ మిత్రులు పుత్రులుం గురుజనుల్ • దండ్రుల్ గదా వీరి నే
సరణిందున్మెదు నంచునెంచితిని నీ • సద్బోధనవ్యాఖ్యచే
చిరవున్నేర్పితి సర్వముం దెలిసితిన్ • విభ్రాంతిన్ బాసితిన్ 37

(తెరలో గలకలము.)

కృష్ణు—అదిగో! రణభేరి మ్రోఁగుచున్నది. లెమ్ము. సన్నద్ధుండవుగమ్ము

అర్జు—నీబోధప్రబంధముచే సంపూర్ణ విజ్ఞానము గల్గినది. శత్రువధ కేనింక జంకు వాఁడనుగాను.

సరసిజ వృత్తము.

గాండీవ జ్యాఘోషమునం ది •
క్కరుల శ్రవణములు • గడు చెవుడుపడన్
చండ స్ఫారోద్దండ బలోద్య •
త్సమర విహరణము • సలుపఁ గలుగుదున్
శుండాలంబుల్ గూలఁగ పిండై •
సుభటులు ధరఁబడ • నుఁడిబడ రథముల్
మొండౌ వాజుల్ నీలుఁగ దివ్యుల్ •
విలయ మనిమది నుఁ లికి భయపడఁగన్. 38

మఱియు.

కం॥ పిడుగులజడిరో గిరులం
బడు పవిసంఘంబో యంచు • భావించికడున్
దడఁబడి బడలువడంగన్
బెడిదపుటమ్ములనుబగర • పీఁచమడంతున్. 39

కృష్ణు—(అర్జునుని భుజముఁదట్టుచు) ఇప్పుడుగదా పూర్వపు విజయుండవైతివి.

గీ॥ అరుల తలలెల్ల రణరంగ • మందునట్టె
ధార్తరాష్ట్ర శతంబుతో • ధరనుగూల్చి
శాశ్వతానందమూర్తివై • జగమువొగడ
నఖిల సర్వంసహాచక్ర • మనుభవింపు. 40

అర్జు—బావా ! జగన్నాధా ! రథము కురుసైన్యముమీఁదికిం బరపుము. నేడు భీష్మాదులు నాబారింబడి రెక్కలుగుదురో చూచె

దవుగాక. నీమేనమఱంది గాండీవధరుండై నిజస్యందనంబునఁ బ్రత్యాలీఢపాదస్థుండై సమరమున శుత్సహింప నెవ్వరడ్డుపడంగడ గుదురు? రథము నడుపుము.

కృష్ణ—ఇదిగో! తోలుచున్నాఁడ. ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(నారాయణశర్మ ప్రవేశము.)

నా—(దుఃఖముతో) అయ్యో! యీపాడు భారతయుద్ధము నాకొఱ కేవచ్చినది కాబోలు.

ఉ॥ చేసితిజన్నముల్ జపముఁ ◆ జేసితివైదికకర్మ కాండముల్
చేసితి నిష్ఠతోడ ఫల ◆ సిద్ధినిఁ బొందఁగఁగోరి యన్నముం
బాసియనేకవర్షములు ◆ వాయువునే తినుచుం దపంబునేఁ
జేసితిఁగాని కాసయినఁ ◆ జేయకపోయెను నివ్వుడయ్యయో. ౮౨

నాకు రోజులలెక్క బొత్తిగాఁ దెలియుటలేదు. స్వర్గలోకమందు నెంతకాలమున్న నొకదివసముగాఁబరిగణింపఁబడదు. ఇక్కడ నిమిషనిమిషమునకు రోజని చెప్పుచుందురు. కలిగిన కష్టములను జెప్పుకొని యేడ్చునప్పుడు రోజులలెక్కగూడా నెందుకులే. ఒక నాఁటిరాత్రి పెందలకడనే చందన తాంబూలాదులు గ్రహించి రంభతో స్వర్గలోకపుముచ్చటలాడుచు నిష్టగోష్ఠినుండ నెవ్వరో హటాత్తుగావచ్చి పెద్దకేకవేసి తలుపుతట్టిరి. అంత రంభ యులికిపడి తలుపుఁదీయఁబోవగా నేనువలదని వారించితినిగాని నాయత్నంబు కొనసాఁగినదికాదు. తలుపు తెఱవఁబడెను. నాకుఁబ్రాణములు పైనేపోయెను. ఎందుకందురా?

గీ॥ ఒంటికైవాఁడు కోయిల ◆ కంటివాఁడు
బోడితలవాఁడు ముదికోతి ◆ మొగమువాఁడు
కుంటివాఁడెగుడుదిగుడు ◆ పంటివాఁడు
ఇంతకనుచేసి నాకేసి ◆ యెగిరినాఁడు.

అంతవాఁడు నన్నుఁ జంపునని భయంబునొంది పెరటిగుమ్మము దారిని దొడ్డిలోనికిఁ బోయితిని అంతగొంచెము సేపటికి నాసాని నా కన్నులనీళ్ళుఁ దుడుచుటకుఁగాఁబోలు నా కొఱకైవచ్చెను. అంతనే నాతండెవఁడని యడుగ భూలోకంబునఁ జంద్రవంశపురాజులు పోరాడుచుండిరా యుద్ధమునఁ జచ్చిన యొక మ్లేచ్ఛుఁడని చెప్పెను. మ్లేచ్ఛుఁ డన్నంతనే యదరిపడి యిల్లెలరానిచ్చితివని యంటిని. స్వర్గలోకంబున గులభేదంబులు లేవనిచెప్పెను.

ఆహా! యేమికాలవైపరీత్యము.

గీ॥ స్వర్గలోకమునందన్ని ◆ జాతివార
లొక్కచోయఁట యేమందు ◆ నక్కటకట!
సంఘసంస్కారు లెవ్వఁడి ◆ చ్చటకువచ్చి
తమ మతము నాటిపోయిరో! ◆ తలచనయితి. ౮౩.

గొంచెమయిన సంఘసంస్కారులీ యెడకు వత్తురన్న జాడపొడకట్టినచో వారలఁడీకొని శాస్త్రార్థము లుపన్యసించి నోరుమూయించి పంపించకుందునా? తరువాత మ్లేచ్ఛునంటిన రోషడంతిని ముట్టగూడదను కొంటినిగాని,

కం॥ కోకొక్కకముగుట్టెల్లను
నిక్కముగా నేర్పుతోడ ◆ నేర్పెనునాకుఁ
రొక్కంబేనియుఁ గోరక
యక్కట నేనెట్లుదాని ◆ నంటకయుందుఁ? ౮౪.

పోనిమొక్కఁడుకదాయని యారాత్రి గొంచెము తెలిపి దొరకక పోవునాయని కంటవత్తిడుకొని కూర్చుంటినిగాని యుద్ధములోనందఱు చచ్చెద రనుకొంటినా? ,, ఊరకేవచ్చిన మావాఁడొకఁ డున్నాఁడ,, న్నట్లు నిమిషనిమిషమునకుఁ బదులు, వందలు, వేలు, లక్షలు గుంపులు గుంపులుగారాఁదొడఁగిరి. రంభగృహము పెద్ద సంతబజారై పోయినది. ఎందఱురాజులెందరు మంత్రు లెందఱుభటు లెంతగడుసు

వారో కాని మా బ్రాహ్మణులు మాత్రము రాలేదు. వచ్చిన వారిసా
హాయ్యమున నందఱ వెడలఁగొట్టవచ్చునను కొంటిని గాని నిర్భాగ్య
నకుఁ గోరికలు కొనసాఁగు టెట్లు? ఇట్లుండ నెవ్వఁడో యొక దొంగ
ముండకొడుకు మూలదాఁగి యున్న నన్నుఁజూచి వీఁడెవ్వఁడో
యిచ్చట డాఁగినాఁడని కనుటెట్టఁ జేయుచుఁ దలక్రిందుగా నను
భూమి మీఁదకుఁబడద్రోసెను. మొండిఘటము నగుటచే నంతదూరము
నుండి పడియు బ్రతికియుంటిని. భుజబలం బొక్క యీలోకముననె
కాదు. స్వర్గలోకమున గూడ సహాయ్యకారియే, అయ్యో! మఱచితి
మఱచితి. నేనువచ్చునప్పుడొక రాచపిల్లవాఁడు కూడ స్వర్గలోకము
నకు వచ్చెను. పేరిలావంతుఁడఁట తండ్రి యర్జునుఁడట. పాపము పసి
పిల్లలుకూడ యుద్ధము చేయుదురుగాఁబోలు. ఇంతకు నాగతియేమి.

(తెరలో.)

మ॥ నిలుఁడీ పాండవ యోధులార! యనిలో • నిర్నిద్ర రౌద్రంబునన్
దలలం దాళ ఫలంబులంబలె మహో • ద్యత్తీక్ష్ణమైడుల్చి య
మ్ములవెల్లిన్ మిముఁదేల్చి శీఘ్రముగనీ • భూచక్రమర్పింతు నే
నలదుర్యోధన చక్రవర్తికి సము • ద్యద్దైవ్వరి సంవర్తికిన్ ౪౫

నారా—అబ్బో! యెవరో కేకలువేయుచున్నారు. నేనిక్కడ నిలు
వందగదు. తరువాత నాపని నెఱవేరిఁకొనియెద. (నిష్క్ర
మించును.)

[ధర్మజ భీమ నకుల సహదేవులు ప్రవేశింతురు.]

ధర్మ—తమ్ముఁడా! పవమాననందనా !

ఉ॥ సాత్యకి పార్థుఁడుండు మన • సంగరరంగమునందు నిల్చియా
ద్ధత్యముఁ జూప శాత్రవులు • దర్పమువీడి కృశింతురంచు నే
నిత్యము విఱ్ఱవీగుదును • నేటికినయ్యది వమ్ముఁజేసెనా
దిత్యసముండు భీష్ముఁడీక • ధీరులులేరదలించి కాఁకఁగన్ ౪౬

భీము—అన్నయ్యా ! యదిగో యటుచూడుము. భుజాసంరంభమున
విజృంభించి మారిమసంగినట్లు మనసేనలఁ జాపకట్టుపడఁ జేయుచున్న
గాంగేయునురవడి మాయింప బాలుండయ్యు రౌద్రమూర్తియై
మన సౌభద్రుఁడు ధనుష్టంకారంబుఁ గావింపుచు మత్తకరిన్
సింగపుం గొదమ తాఁకునట్లు తాఁకుచున్నాఁడు.

నకు—తాతపైకరుగు మనయభిమన్యు కుమారుని దుర్యోధనప్రేరితుఁ
డై యలంబసుఁడు గవియుచున్నాఁడు.

ధర్మ—మాయావియైన దనుజుండు మన యభిమన్యుని మాయ
యుద్ధంబునఁ గలంచునేమో ! భీమా ! పోయి కుమారునికిఁదోడ్ప
డుము.

సహ—అన్నగారూ ! అభిమన్యుకుమారుఁ డీ యలంబసు గిలంబసు
లెక్కపెట్టువాఁడు కాఁడు. నిముషమాత్ర మోపికపెట్టి చూడుఁడు.

భీము—అన్నా ! ధర్మనందనా !

కం॥ మచ్చరమున నభిమన్యుఁడు
చిచ్చఱ పిడుగులనుబోలు • శితబాణములన్
గ్రుచ్చి యలంబసు నరదము
విచ్చలవిడి తుమురుచేసె • భీమబలుండై. ౪౭

ధర్మ—విరథుండైన దైత్యుఁ డూరకుండునా ? అదుగో ! మాయా
యుద్ధమునకు నున్ముఖుఁడగుచున్నాఁడు.

కం॥ చీఁకటులెల్లడఁ గప్పెను
మూఁకలు చేయునదిలేక • ముసుగుము పడియెన్
బాకారి మనుమఁడయ్యెయొ
చీకాకుం బొందునేమొ • చెచ్చెరఁబదుడీ. ౪౮

నకు—మహాత్మా ! భయపడవలసిన పనిలేదు. అదుగో పాండవ

వంశోద్ధారకుఁడు భాస్కరాంబకంబున వెలుంగు నాపాదించుచున్నాఁడు.

సహ—అవురా! తనమాయ వ్యర్థంబయినఁ జేయునది లేక యలంబుసుఁడు పరువెత్తుచున్నాఁడు. మనదళంబులు శంఖంబులొత్తి సింహనాదంబులుచేసి యభిమన్యు నభినందించుచున్నవి.

ధర్మ—అందుచేఁగుపితుండై గురుపుత్త్రుఁడు మన నరపుత్త్రుపయికి లంఘించుచున్నాఁడు.

భీమ—ఇదె! నేఁబోయి గురుపుత్త్రు మదంబణంచెద. (పోఁబోవును)

నకు—అన్నయ్యా! అక్కఱలేదులే. మనశిశువరుఁడు కన్నుంగవ కెంపార నిటలతటనటద్భ్రుకుటీవికారుఁడగుచు గొనంబుసారించుచు గురుపుత్త్రుని నొక్క బాణంబునఁ గీటడంచువానివలెఁదమకంబున నురుకుచున్నాఁడు. మనమభిమన్యునకు భయపడనక్కఱలేదు. మేనమామ మేనల్లుండ్రు రణకర్కశులు. అశ్వద్ధామను గిశ్వద్ధామను లెక్కపెట్టరు.

ధర్మ—అవురా! యాపద్బంధూ

ఉ॥ అన్నయొనర్చు సాయమున • కంత ప్రమోదమునందలేక వేఁ
గన్నులవాఁడు ఱిచ్చవడఁ • గంటికి ఱెప్పవలెన్ మమున్ బ్రియా
సోన్నతిఁ గాచుచుంటివి పర • బోర్విని సాత్యకి! నీబుణంబు మే
మెన్నఁటికైనఁ దీర్పగల • మే తలక్రిందు తపస్సుఁజేసినన్. ౪౯

భీమ—అన్నయ్యా! యిటుచూడుము. వృష్టివరు శరాసారంబునఁ గీడ్వడియున్న పుత్త్రు రక్షించు నుద్దేశంబున శరగుప్తుండు గురుకోపంబునఁ జనుదెంచుచున్నాఁడు.

నకు—అన్నా! యిటులఁ బెంధూళి యెగయుచున్నది. కారణము తెలియకున్నది.

సహ—తెలియకేమి?

మ॥ ప్రియశిష్యున్ గురుఁడెంతయున్ సిలుగులం • బెట్టంగనుద్యుక్తుఁడై
వయిపైవచ్చుటగాంచి క్రోధమున దీ • వ్యద్బాణసంఘంబులన్
రయమారన్ బఱగించుచున్ నరుఁడుభా • రద్వాజుఁదాఁకంగఁదాఁ
బుయిలోటన్ విడనాడివచ్చెనిదె సం • పూర్ణప్రతాపంబునన్. ౫౦

నకు—మనయర్జునునకు శిష్యునియం దెంతవాత్సల్యమో చూడుఁడు.

ధర్మ—శిష్యుఁడనియేనా? ఆత్మబంధుఁడుగాఁడా? మానప్రాణములు మనయధీనముచేసి రాజ్యము నిప్పింపఁబూనిన మహాత్ముఁడు కాఁడా?

భీమ—భీష్మాదులుకూడ నాదిక్కునకే పోవుచున్నారు. పోయి నా గదకుఁ బండువుఁజేసెద. తమ్ములారా! రాజుగారికి రక్షకభటులరై నిలువుఁడు. అన్నయ్యా! పనివినియెద (నిష్క్రమించును)

నకు—అన్నన్నా! పాపము! పాపము! భీష్ముఁడెంత మహనీయమగు శక్తి మనశైనేయుపైఁ బఱగించుచున్నాఁడో చూడుము.

సహ—అవురా! సాత్యకి! సత్యపరాక్రమవంతుఁడవన్న నీవేకదా!

గీ॥ భీష్ముఁడుద్దామశక్తి నీ • పేరడంపఁ
గాఁ బ్రయోగించినట్టి యా • ఘనతరంపు
శక్తినేమెయి వంచిచే • సాచిపట్టి
కొని యతనిదానగట్టిగాఁ • గొట్టినావె? ౫౧

ధర్మ—ఈ సముద్దామంబగు శక్తిని మనము క్రీడియందును గనలేము. ఈవిషయమున శిష్యుఁడు గురునతిక్రమించినాఁడు. మనపార్థుండు ద్రోణాచార్యునిఁ గ్రేడించి పాండవవాహినిం బడలువడఁజేయుచున్న పితామహు నుద్రేకంబుమాన్ప నేగుచున్నాఁడు.

నకు—ఆకురువీరులపోరు చూడ్కికి మిక్కిలి వెక్కసమగుచున్నది. తాతను జూడుము.

గీ॥ ముసలివాఁడయ్యు యౌవనుఁ ♦ బోలెఁగూర్చుఁ
డగుచు మండలీకృతచాపుఁ ♦ డగుచుఁ జిత్ర
గతులను, రథప్రచారంబు ♦ గ్రాలుచుండ
నంపజడి నొక్కమొగిగురి ♦ యింపుచుండె. ౫౨

సహ—అన్నయ్యా యక్షయతూణీరములు వెలితివడునేమోయను భ
యముపుట్టునట్టు శరలాఘవముఁ జూపించుచున్నాఁడు.

ధర్మ—తమ్ముఁడలసినట్టున్నది. అదిగో! యెడమచేతితో నారిసారించి శరసంధానంబుఁ గావించుచున్నాఁడు. మీరు వేగమే వలయునన్ని సైన్యంబులంగొని క్రీడికి సహాయముపొందు. తమ్మునికిఁ గాలునేతు లాడకుండునట్లు బాణంబులు తాఁకుచున్నవి. అక్కటా మేన మఱందిడయ్యెటచూచి సహింపజాలకలఘ్వాటోపమున

వ॥ కోరడాచేఁగొని యెల్లెయుఁ గోటల దృక్కోణంబుల న్నిప్పుకల్ దొరలన్ శత్రుచమూపతుల్ దెరలనెం ♦ తో కోపియై భీష్ముపై కుఱికెన్ జక్రధరుండు చాలునిఁక నీ ♦ యుద్ధంబువ్యర్థంబగున్ మఱఁదిన్ బ్రోచుటకైన నింతటియధ ♦ ర్మంబూన్పనే తమ్ముఁడా! ౫౩

మఱియు.

గీ॥ భక్తకోటికి ముంగొంగు ♦ పసిఁడియైన
దానవాంతకుఁ డీక్రియఁ ♦ దగవుమాలి
పనిని జేయుచునున్నాఁడు ♦ ప్రతినవీడి
యనుచరులఁ బ్రోవనెట్టి పా ♦ ట్లయినఁ బొందు. ౫౪

(కొంచెము పరికించి) వత్సా! భీభత్సా! మంచిపని చేయుచుంటివి. ఆరీతినే చిక్కఁబట్టుము. చిక్కఁబట్టుము. తండ్రిపరువును గాపాడితివి. తమ్ముఁడా! యటుచూడుము.

గీ॥ తగవుగాదని మొఱిగించి ♦ తగనరుండు
దానవారిని సూతకృ ♦ త్యమునఁ జొన్ని

యిద్దరును గూడి భీష్ముపై ♦ కేగుచుండ్రి
పేర్చితమకున్న కసియెల్లఁ ♦ దీర్చికొనఁగ. ౫౫

(తెరలో.)

గీ॥ ఇనుఁడు పడమటికొండపై ♦ కేఁగినాఁడు
పెరిగి యిరులెల్ల కడలవ్యా ♦ పింపఁదొడఁగె
రణముచాలించి యిఁకగుడా ♦ రములనిద్ర
నొందఁబోవుడీ పాండవ ♦ యోధులార! ౫౬

ధర్మ— సహదేవా! సేనాపతి తగిన యాజ్ఞనే యొసంగుచున్నాఁడు. ఈ నాఁటి భీష్ముని యుద్ధమెల్లరకు భరముగనే యున్నది. చెల్లరే! భీష్మునినమ్మి మోసపోయితిమికద. నకులసహదేవులారా!

గీ॥ బాళిగలవాఁడు మనమల ♦ పైనటంచు
గఱకుటమ్ముల మనపైనిఁ ♦ బరపఁడంచు
నెంచితిమి కాని యి ♦ ట్లాట నెఱుఁగమైతి
మింక నీతని డీకొన ♦ నెవరుగలరు?

ఇదుగో! జోదులందరు నిటులనే వచ్చుచున్నారు.

(అంత భీమార్జునకృష్ణులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—తమ్ములారా!

కం॥ ఇంగలపుఁగంట శంభుఁడ
నంగుని భస్మంబుఁ జేసి ♦ నట్టుల నేఁడా
గాంగేయుడు మనమొనలను
గంగారుగఁ జేసినాడు ♦ కదనార్భటుఁడై ౫౭

(కృష్ణునింజూచి) అయ్యా! తాళధ్వజుని సామాన్యరథికునిగాఁ దలంచి మోసపోయి యీరణంబున కియ్యకొంటి.

ఉ॥ తమ్ములఁగుఱ్ఱలన్ బితలఁ • దమ్ముల కుఱ్ఱల నాప్తమిత్ర జా
తమ్ములఁ జూచి చూచి యెటు • ధారుణికోసము భీష్మబాణ పా
తమ్ములపాలు సేసెద? సు • తారమఁ తప్పెను, నేఁటితోడ నా
తమ్ముల నల్వురంగలసి • తాపసవృత్తిని సంచరించెదన్ ౬౦

గీ॥ నేఁడు గాంగేయుచేఁబడి • నీల్గెనయ్య
కరులు హరులును రథములు • కాలుబలము
రిపులొ చెక్కు చెమర్పక • రేగుచుండ్రి
లేదుజయకాంక్ష యింకలవ • లేశమైన ౬౧

కావున

ఉ॥ ఉర్వర నర్ధభాగము సు • యోధను పాలొనరించి జోగినై
పూర్వపురీతి నేవిపిన • భూముల కేగి ఫలాశనుండనై
సర్వమునీశులంగొలిచి • శాస్త్రములన్నియు నేర్చుకొందునీ
యుర్వికిఁ గాను బందుగుల • నూరక చంపఁగజాల మాధవా! ౬౧

పదమూఁడేఁడులు తిరుగరాని యడవులం దిరిగిననాకుఁగొదవ కాలమట్లు తిరుగుట యొక దుర్లభకార్యముకాదు. భీష్మునోడించు పుచ్చంగల వాడని మనము విచ్చవ్చుఁ బెద్దయు నమ్మితిమి. నేఁడా నమ్మిక వమ్మయ్యె.

కృష్ణ—కౌంతేయాగ్రజా!

ఉ॥ పోరుల దయ్యకుండుదురె? • పోటరులైన నొక్కొక్క వేళ. భూ
భారమడంచు యత్నమునఁ • బద్మదళేక్షణుఁ డెన్నిసారులో
వైరుల వాగురంబడి ప్ర • భావము గోల్పడి దుఃఖమందఁడే!
వారలఁద్రుంచి పిమ్మట న • పారసుఖాబ్ధిని నోలలాడఁడే! ౬౨

అదియునుంగాక.

ఉ॥ తొమ్మిదినాళ్ళనుండి రణ • ధూర్వహులౌ యభిమన్యు సాత్యకుల్
దొమ్మినిఁ బార్థుఁగలసి • ద్రోణకృపాదులు పిచ్చలింప నొ

క్కుమ్మడి శత్రువీరుల ర • ణోర్వి విశంకటవృత్తిఁ గూల్చుటల్
వమ్మయిపోయెనే తుదకు? • వారొకరోజున డస్సినంతనే. ౬౩

అజాతశత్రూ! యీతలపోఁతలేల? తమ్ములు శ్రమఁజెందుటకు నోర్వఁజాలవేని యుద్ధప్రారంభమున దేవవ్రతుండు మీకొసంగిన వరముమాటఁ దలంచి యీరేయి రహస్యముగ నతనికడకుంబోయి తద్వధోపాయముం దెలిసికొని, యెల్లి యెల్లవిధములఁ బరాక్రమించునది. నీవు నిక్కంబుగఁ గినిసినఁ గౌరవసైన్యంబు లెట్లగునో తలపోయుము.

ధర్మ—మహాత్మా! సాత్రాజితీమనోహరా!

ఆ॥ రాచపాడికాన • రణమొనర్పఁగవచ్చుఁ
బైకివచ్చువైరి • వ్రచ్చవచ్చుఁ
గాని చావునడిగి • కపటకృత్యంబున
జన్మశత్రునైనఁ • జంపఁజనునె? ౬౪

అందుఁ బితామహునియెడల నట్టికృత్యంబుఁ జేయఁజాల.

భీము—అగ్రజా!

గీ॥ చుట్టాలెందఱో నీకై
కట్టలు కట్టుకొనివచ్చి • కదనములోనన్
గుట్టలుగఁ గూలుచుండిరి
కట్టా! యిటుచేయఁ గపట • కార్యంబగునే? ౬౫

అర్జు—అన్నా! ధర్మనందనా!

కం॥ మనచెచ్చెలి మనచుట్టము
మనదొర మన కేడుగడయు • మనమంత్రియు నౌ
వనజోదరు మాటను గీఁ
టునఁబుచ్చిన విజయమునకు • టొంపు ఘటిల్లున్ ౬౬

కాన గోపాలదేవుని యాజ్ఞ శిరసావహింపవలయు.

నకు—అన్నగారు ! మీకుం దెలియఁజెప్పునంతటివారము కాముగాని యెట్టివారైనఁ బగతులతోఁ గూడినప్పుడు పగతులుకాక మఱియెవ్వరగుదురు ? దుర్యోధనుఁడు మాత్రము మనతోఁబుట్టువు కాఁడా? బాంధవ్యముం దలపెట్టినచో నీయుద్ధమున కే యవసరము లేదు.

సహ—పెద్దన్నగారు.

ఆ॥ వె॥ తాత తాతయనుచుఁ • దలపోయుదురుగాని
తాతచేత మనము • తవిలినపుడు
తాతగారు మనలఁ • దలఁద్రుంప కుందురో!
తాతతండ్రులేల • ధాత్రిపునకు? ౬౭.

ధర్మ—ఆశ్రితపక్షపాతా! వీరిమాటలచే నా కేమియుఁ దోఁచుట లేదు.

ఆ॥ వె॥ ఓలమానఁగొనక • యుద్ధంబునకునేఁగి
శత్రుహనన కేళి • సల్పుమనెదొ
రేయిఁ బోయి చావు • రీతిఁ దాతనడిగి
వేగుఁబోక ననికి • నేగుమనుదొ? ౬౮.

నీవు శాసించినట్లు చేయుటకు సిద్ధముగనుంటిని.

కృష్ణు— బావా! ధర్మజా! యమానుషవిక్రముండైన గంగాపుత్రునిచేతం గైదువుగల్గినో యెరులెవ్వరు వానిం దాఁకఁ జాలరు. తాఁకిరో చిచ్చునందు శలభంబులవలె మ్రగ్గుదురు! కానఁ దాతకడకు రహస్యప్రకారంబునఁ బోవుటయే యుత్తమము.

ధర్మ—భవచ్ఛాసనం బనతిక్రమణీయంబు. (నిష్క్రమింతురు)

(శీఘ్రగామి ప్రవేశము)

శీ—(నిట్టూర్పుపుచ్చి దీనస్వరముతో)

గీ॥ అస్తమించె భీష్మాదిత్యుఁ • డస్తమించె
నస్తమించెను నీతిశౌ • ర్యప్రసక్తి

యస్తమించెను బ్రహ్మచ • ర్యప్రవృత్తి
యస్తమించెను జంద్రవం • శాచ్ఛకీర్తి. ౬౯

[దీనపాలుఁడు ప్రవేశించును.]

దీన—ఓయిబావా ! యిట్లడలుచున్నావు, రారాజున కేమయినఁ గీడు వాటిల్లినదా?

శీ—(పూర్వోక్త పద్యముఁ జదువును.)

దీన—ఎంతయాపద తటస్థించెను ?

ఉ॥ కావరమూని యంబపసి • కై తనపైకరుదెంచినట్టి కో
పావిల మానసుండయిన • యాభృగురాముని త్రుళ్ళొకింతలోఁ
బోవనడంచినట్టి యరి • భూప కుభృత్పవి ధారియే చిరం
జీవియటంచు నెంచితిమి • చీరికిఁ గోకయొకండు గూల్చెనే ? ౭౦

శీ—ఆయంబ మాటఁ దలపెట్టకు. దీనికంతకుం గారణ మాయంబయే.

దీన—ఈసంగతి నేనెప్పుడు వినలేదే. కొంచెము విప్పిచెప్పుము.

శీ—ఏమిచెప్పుదును? మొదట మన విచిత్రవీర్య మహారాజుగారికిఁ బెండ్లి చేయు తలంపుతోఁ గాశీరాజు కుమార్తెలైన యంబ, అంబిక అంబాలికయను ముగ్గురు కన్నియలను స్వయంవరమున నెల్లరాజులనుం గెలిచి భీష్ముఁడు హస్తినా పట్టణంబునకుం గొని వచ్చుచుండ దారిలో వారిలోఁ బెద్దదియైనయంబ నిట్టూర్పుపుచ్చి భీష్మునింజూచి

"ఉ॥ మానవనాథ నామనసు • మగ్నముఁ జెందెను సాళ్వునందున
న్నానరనాథు పాలికి ర • యంబునఁబంపుఁడు మీరలుంబరా
ధీన మనస్క నన్నుఁ గొని • తెచ్చుట ధర్మమె?" యన్నభీష్ముఁడ
మ్మానినిఁ బంపనచ్చటికి • మార్గమునను సాళ్వుఁడంతటన్.

దీన—తనంతఁదావలచి వచ్చినముద్దులాఁడిని నాతఁడేల బరిగ్రహింపక పోయె?

శ్రీ—పరులచే బల్మిని గొనిపోబడినందులకు.

దీ—అవురా! రాచవారలెంత పౌరుషశాలులు. తరువాత నేమి జరిగినది.

శ్రీ—ఆమె తిరిగి భీష్మునింజేరి తమ్మునికి వివాహముచేయుమని ప్రార్థించి యాయనచేఁ దిరస్కరింప బడెను.

దీన—తరువాత సంగతి నాకుం దెలియును. పరశురామునిఁ దీసికొని వచ్చుటేకదా?

సీ—పిమ్మట నేమిజరిగెనో యెఱుంగవా? తనకోర్కె విఫలంబయ్యెనను రోషమున భీష్మునెట్టులైన సాధింతునని చెప్పి తపస్సుచేసి ద్రుపద మహారాజునకు మొదటికుమార్తెయైపుట్టి యొక యక్షునిదయను బడంపడి కొడుకయ్యెను.

దీన—ద్రుపదుని పుత్రికా పుత్రులందఱు కారణజన్ములే. వానిపేరేమి?

శ్రీ—వానిపేరే యెఱుఁగవా శిఖండి.

దీన—అవురా! శిఖండి! యెంతవాఁడ వయితివిరా! అయ్యో దైవమా! నీకంటికి మాకురురాజొక్కఁడే కన్పడినాఁడా? ఓయీ! బావా!

చం॥ సురపతి సూనుఁడాదిరణ ♦ శూరులనెల్లఁ గలంచి ఘోరసం
గరములఁ బేరుగన్న మనగంగకుమారుఁ డెటుల్ శిఖండిచే
నరిది బలంబు గోలుపడి ♦ యైదెను గౌరవు లేడ్వ వేదనా
భరమున జన్యరంగమున ♦ వ్రాలుచు బాణవరీత దేహుఁడై.?

మఱియు.

సీ॥ ఎట్టుశిఖండి భీష్మువయి ♦ నేడ్తెరఁజూపెను? ద్రోణశల్యులా
తట్టునలేరె? ద్రౌణియెట ♦ దాఁగెఁ? గృపుం డెడసొచ్చి వైరులం
గొట్టఁగలేదె? శాత్రవులఁ ♦ గూల్చెడివీరుఁడు తా శిఖండినిన్
మట్టక తక్కె యేక్రియనొ ♦ మాజ్ఞ నరింపుచునుండె భీష్ముఁడున్ ౘఠ

శ్రీ—మనగాంగేయునకు నొక వెఱ్ఱివ్రతంబు కలదు. అంగనాపూర్వులతో యుద్ధంబుచేయఁడఁట. అందుచే శిఖండిని నెదుటఁబెట్టి కొని యతని కార్ముకముమాటున గాండివముంచి నిశితతీవ్రామోఘబాణపరంపరను బఱఁగించి యర్జునుఁడు భీష్మునింబడ వేసెను.

దీన—ఎప్పుడును ధనంజయుని విక్రమంబు వ్యాజయుక్తమే. దేవవ్రతుని వ్రతంబుమాట పాండవులకెట్లు తెలిసినది.

శ్రీ—నిన్నటిపోరున భీష్మ విజృంభణంబు సహింపలేక పాండవులెల్లరు పుల్లవడి లేఁత మొగంబులనుండఁ గృష్ణుఁడు శాంతనవుకడకుఁగొంపోవఁ గాళ్ళమీఁదఁబడి వధోపాయ ముపదేశింపుమని వేఁడికొనిరఁట. అంత నమ్మహానీయుఁ డీసంగతిఁ దెల్పెను.

దీన—తాతగారెంత పక్షపాతి. స్వచ్ఛందమరణము గలవాఁడయ్యు నిట్టియకార్యము చేసెను. వీని పక్షపాతయుద్ధమునకన్న గర్ణుని యుద్ధమువలన వేయిరెట్లు లాభము కల్గెడిదె.

ఉ॥ ముప్పులఁబెట్టిరాజుల ♦ మోనమ' యంచరి వెట్టఁజేసె నా
కిప్పుడితండు గల్గఁ గొద ♦ వేమియటంచుఁ జమూపతిత్వముం
జప్పున నిచ్చినందులకుఁ ♦ జావెతెఁగించుచుఁ జచ్చెనక్కటా!
కప్పయెఱుంగు పాముకుటఁ ♦ గౌరవభూపతి మోసపోయెఁగా. ౘఠ

భీష్మ పతనానంతర మేమిజరిగినది?

శ్రీ—అప్పుడిరువాఁగులవారు తత్సమయ శమితక్రోధులై పితామహు పాలికిం జనుదెంచిరి. అంతతాత బాణవేదన సహింపలేక రూక్షభూభాగంబున శయింప లేనని చెప్ప రారాజు తాతయందు హత్తిన బత్తిచే నత్తమిల్లుటకు సుతిమెత్తని శయ్యలు తల్గడలుగొని రానాజ్ఞనొసంగ నలంతినవ్వులతో మనమనితో నిట్లనియెను.

దీన—ఎట్లు?

శిష్యు—

ఉ॥ సంగరరంగమందు బహు • శస్త్రపరీతుఁడనై శయించునా
యంగసుఖాను భూతులకు • నక్కట ! కౌరవరాజ ! తూలికా
సంగములైన తల్గడలు • శయ్యలు గూడవటంచుఁ గ్రిడిది
క్కుంగన నాతఁడుందెలిపి • కొం చరు దెంచెను జాపహస్తుఁడై. ౭౬

దీన—వచ్చి యర్జునుఁడుచేసిన కార్యమేది ?

శి— కం॥ తలయెత్తిపట్టి తూఁపుల
నలుగడలను నాల్గునుంచి • నైపుణ్యముతో
నలుఁగులఁగొన్నిటి నిటునటు
కలయఁబఱచి యంపసెజ్జ • గానొనరించెఁ. ౭౭

దీన—ఇదియంతయు నర్జునునిమహత్వంబుఁ బ్రకటించి ధార్తరాష్ట్రులచే నగభాగ మిప్పించుటకుఁ జేయుయత్నము. తరువాత.

శి—తరువాత తాతయిట్టులనియె.

ఆ॥ వె॥ నీరువట్టుకతన • నిలువంగఁ జాలను
మనమలార ! సుగుణ • మాన్యులార !
పావన తరమైన • పాతాళగంగను
దెచ్చిదాహమిపుడె • తీర్చరయ్య. ౭౮

దీన—ఎవరు తెచ్చిపెట్టెదరు ? తాతగారికోసము పాతాళగంగ భూలోకమునకు వచ్చునా ?

శి—ఎవరున్నారు ! విజయుఁడు తప్ప ?

దీన—ఆఁ, ఆఁ, ఆఁ, ఎట్లు కొనివచ్చెను ?

శి—పర్జన్యమంత్ర మభిమంత్రించి,

గీ॥ ఊపుముతోలుద్రవేళ్ళను నారి • నొడిచిపట్టి
బాణపుంఖంబు చెవిఁ దాఁకు • వఱకులాగి

కాశ్యపీదిక్కు వీక్షించి • గాడనేయ
ధారగావచ్చెఁబొంగిపా • తాళగంగ. ౭౯.

దీన—పార్థునిదివ్యాస్త్రమహిమకు ద్రోణభీష్మాదులు కూడఁ జాలనట్టున్నారు. తరువాత, తరువాత.

శి—ఇంతలో సూర్యుఁ డస్తనగంబుఁజేర నాఁటికి, గురుపాండవులు యుద్ధముఁజాలించి తమతమగుడారములకుంబోయిరి.

దీన—ఈ మహామహుని మరణముచే రణము చేయఁగలమను నాశకౌరవులకుందొఱఁగ బెండువడియుండును. పాండవులు కౌరవులచే జయంపఁబడరుసుమీ.

శి—గెలిచినను గెలువకున్నను యుద్ధంబుచేయుట మానుదురా ! భీష్ముఁడుపోయినాఁడను శోకంబు పొందకుండ రాధేయుఁడు మన యోధావళి యుల్లంబులుల్లసిల్లఁ బ్రిథనభూమికిరాఁగలండు.

దీన—అట్లయినచో నీదినంబునుండి పోరు బెట్టిదమగును.

శి—ఏమి యట్లనుచుంటివి ?

దీన—ఈపది దినంబులనుండి పాండవపక్షంబుననున్న పేరెక్కినబల్లిదుఁడొక్కఁడయిన మడిసెనా ? అంతయుఁ బక్షపాతయుద్ధమే. ఇంతకు సేనానాయకత్వ మెవరికిచ్చెదరో !

శి—శరగురుఁడులేఁడా ? భీష్మునితరువాత భీష్మునియంతవాఁడు.

(తెరలో)

శా॥ గాంగేయుండు శిఖండిబాణముల సం • గ్రామంబునంగూల న్విత్తుంగా స్తోకపమస్తవాహినికిఁదో • ర్దోద్రోణుఁబట్టాభిషి
క్తుంగావించె సుయోధనుండు రిపులఁ • దూలింప నుద్రేకియై
భంగంబొందెదరింకఁ బాండవులు గా • వఁ లేరు వేఱెవ్వరుఁ. ౮౦

చం॥ ననుఁగని దుర్మదంబున గ • ణాస్థలిపీడకయుండెనేని; వై
రినివహ ఘస్మరుండయిన • క్రీడియు డగ్గరనుండఁడేని, నన్
జెనకినవారి నెల్లరను • జీలిచిధర్మజు నేనొకండనే
కనికరమేది పట్టియొసఁ • గంగలవాఁడను నోసుయోధనా! ౮౧

శి—అదిగో! ద్రోణాచార్య కంఠస్వరము వినవచ్చుచున్నది. చమూపతిత్వమిచ్చినందులకయి ప్రీతుండై ధర్మజుఁబట్టియిచ్చెదనని శపథంబు చేయుచున్నాఁడు. శంఖారావములు వీతెంచుచున్నవి. యుద్ధము ప్రారంభమగుచున్నది. మనముకూడఁ జేతనయినంత సహాయము చేసెదమురమ్ము.

దీన—మంచిది. పద, పద (నిష్క్రమింతురు).

కురుక్షేత్రసంగ్రామము.

తృతీయాంకము.

రంగము.—యుద్ధభూమి.

[సుయోధనుఁడు ప్రతీహారితోఁ బ్రవేశించును]

(తరువాత నందకుని ప్రవేశము)

నం—ఓయీ! ప్రతీహారీ! దేవరవారికి నారాకఁదెల్పుము

ప్ర—నందకా! రణరంగముననుండివచ్చుచుంటివాయేమి,

నం—సైకెందులకు, దేవరవారికి నారాకఁదెల్పుము,

ప్ర—ఇంతతొందరగా వచ్చుచుంటివేల

నం—రాజుగారికి యుద్ధవార్తలు వినిపింపవలయును. త్వరగా నారాకఁ దెలియఁజేయుము

ప్ర—అటులయినచోఁ దెలియఁజేసెద. (సు. చేరి) దేవా! వాకిట మన నందకుండు వేచియున్నాఁడు.

సుయో—త్వరగాలోనికిఁ గొనిరమ్ము.

ప్రతీ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

నం—దేవా! వందనము.

సుయో—నందకా! యుద్ధవార్తలేమి?

నం—మహాప్రభూ! అట్లుమీాచే ననుజాతుండనయిపోయి రణాం

గణముఁ జేరుతరి మనవారు గరుడ వ్యూహమును బాండవులు మండలార్ధవ్యూహమును బన్నికొని యొకరిపై నొకరురవడించిరి. మనసైన్యంబున నభిమానశౌర్యధనులైన త్రిగర్తలు సవ్యసాచిం బిలిచికొని యెక్కటియుద్ధమునకుం బోయిరి. అంతఁ గుంభసంభవుండు సంరంభవిజృంభణారంభుఁడై తనప్రతిన నెఱప వివిధాస్త్రంబులు పరగించుచుఁ బాండవ వరూధినీముఖంబుల శిలీముఖంబులవోనేసి తాఁకునంతఁ దుండంబులు ఖండింపఁబడిన కొండల పిండువలెఁబడు వేదండతండంబులును, శిరములు నఱకఁబడిన ధరనొఱగు హరినికరములును, రథాంగములు వికలాంగములైన నడంగు శతాంగములునై యొక్క నిమిషమాత్రంబున సమిత్తలమున, నెత్తురుటేరులు, ప్రేవులప్రోవులు, పొట్టలగుట్టలు, రెట్టల తిట్టలు, డొక్కలచెక్కలు, పిక్కలప్రక్కలు నెక్కడఁజూచినఁ జూడ్కికి వెక్కసంబు గలిగించెను,

సుయో—నందకా! పాండవులలో నొక్కఁడైన నాచార్యుఁదల పడలేదా?

గీ॥ గురుఁడు నిజముగా విల్బూని ♦ కుపితుఁడైనఁ
బాండవేయులుగారు ది • క్పాలురైనఁ
జేతిలావును జూపుచుఁ • జెనకఁగలరె?
ప్రాణమో! మానమో! యెడఁ • బాయకుండ. ౧.

తరువాత, తరువాత.

నంద—దేవా! యవధారు. తరువాత కౌంతేయులకు మూలబలంబైన పాంచాలురలోనుండి సత్యజిత్తి తేఁచువిధంబునఁ జెలరేగి నెత్తుటం దోఁగినకత్తిచే గురునికుత్తుక నుత్తరింపనెత్తిన కినుకఁ జనుదేర నాకత్తిని ముత్తునియలుగావించి యొక్క వెడందఁ బాతి

యమ్మునభూమిపై వానినినత్తమిల్లఁజేసి ధర్మసుతుపై కరదముఁ దోలించెను. అతఁడు ద్రోణునిచూపుతో శరాసారంబు తన్నుఁదాఁకిన సమర పరాఙ్ముఖుఁడయ్యె.

సుయో—నందకా!

గీ॥ పుట్టినప్పటి నుండియు • నిట్టివాఁడె
కయ్యమునకన్న నేదురు • కఱచినట్లు
పాఱిపోవుచు నుండును • బైసిమాలి
ధైర్యశాలి యెవండన్న • ధర్మరాజె. ౨

తరువాత, తరువాత,

నంద—తరువాత నో దేవా!

గీ॥ జ్ఞాతిపడుటకు సైరింపఁ • జాలకంత
నంతకుని చూపులను బోలు ♦ నట్టితూఁపు
గమిని ద్రోణుని నెమ్మేన • గాడనేసె
సూర్యదత్తుఁ డవార్యను • స్థైర్యుఁడగుచు. 3

అంతనాచార్యుఁడుఁ కనలు రెట్టింపఁ గనుబొమలుం ముడివడుచుండ మండిపడి తనకుఁ జేఁజిక్కిన పెక్కునారాచము లొక్కుమ్మడి ప్రయోగించి వానిశిరము నేలకు డొల్లనేసి పాండవాగ్రజుని పిఱుందన చనియె.

సుయో—తరువాత, తరువాత, యెవ్వరైన నడ్డుపడిరా?

నంద—తరువాత నో దేవా! ధర్మజుఁడు పట్టుపడెఁ బట్టుపడెనను నార్పుటెలుంగులు నింగిముట్ట నెక్కడనుండియో సాత్యకి దుర్వారాటోపమునఁ బాండవ యోధులం గూర్చుకొని యాచార్యుని దిక్కుమొగంబై, కుంభసంభవా! యంతటఁబోక నిలునిలుమని యదలించి తాఁకెను.

సుయో—అబ్బా?

కం॥ ఎక్కడ పాండవ సైన్యము
చిక్కువడునో యక్కడకును ♦ జేరిమనదడం
బుక్కుచెడి స్రుక్కఁగూల్చును
జక్కాడగ నొడ్లులేరు ♦ సాత్యకినవిలో.

తరువాత, తరువాత.

నంద—సాత్యకియే లేనిచో ధర్మజుఁడుపట్టు పడెడివాఁడే. ఇట్లు తన పనికినడ్డమైనాఁడను క్రోధమున సింహనాదము చేసి యయ్యోధవరుని సింహకేతన మొక్కబాణ నిపాతమున భూపతితంబుఁ జేయ నాతఁడదరిపడి నాల్గువిశిఖంబుల వాజులయుబ్బడంచె

సుయో—అవురా! గురునితోడఁ గూడ సమసమర విహారముచేయుచున్నాఁడు.

నంద—తరువాత నో ప్రభూ! ద్రోణాచార్యు లొక్కబాణంబుతో దత్సాతుని కంఠముచు వింటినారింద్రెంచి నాల్గుబాణంబుల విరథునింజేసియార్చె.

సుయో—నందకా! యాచార్యుని ధనుర్విద్యానైపుణి యిప్పుడుగదా విదితమగుచున్నది.

ఉ॥ పాండవులేము చిన్నపుడు ♦ పంతములాడుచు బంతులాడ నం
దొండొకనూతిలో బడిన ♦ నూరక చూచుచు నున్న నీమహా
త్ముండట కేగుదెంచివడి ♦ తో నొక బాణము దానగ్రుచ్చి వే
ఱొండుతదీయ పుంఖమున ♦ నుంచుచు బంతిని దీసియాయఁడే. ౹౹

అప్పుడేకదా యీమహాత్ముండు మాకాచార్యుఁడయ్యె. తరువాత సంగతి విన్పింపుము.

నంద—తరువాతనో దేవా! శైనేయుండు విరథుండగుటకు నహింపఁజాలక ధర్మజ భీమ నకుల సహదేవ శిఖండి ధృష్టద్యుమ్న చిత్ర

సేన సేనాబిందు సురవర్మ పార్థక్షేమ చేకితాను లొక్కపెట్ట ద్రోణాచార్యుం బొదివిరి.

సుయో—(తొందరగా) గురునకుం దలకడచి పాండవసేన నెవ్వరు తాఁకలేదా ? కర్ణాదు లేమిచేయుచుండిరి ?

నంద—దేవా! మీనమ్మిన బంటగు కర్ణుఁడొంటిగ నిజనామాంకిత బాణజాలంబులఁ బగతుఱఁ గాందిశీకులంజేయఁ దొడంగె.

సుయో—(ఆతురముతో) యింతమంది యతిరథమహారథులతో నెక్కఁడేక్రియఁ బోరుచేయఁగల్గె.

నంద—మహారాజా! యాచార్యులవారు విజృంభించి యొకనిచాపంబుఁ దుంచుచు నొకని రథ్యంబుల నొంచుచు నొకనిరథంబును గూల్చుచు, నొకనిసారథిని జీల్చుచు, నొకనికేతువుఁ దుత్తుమురుం జేయుచు నందఱికన్నిరూపులయి పోరునెడ మనసేన భగదత్తపురస్సరంబుగా గురునికి బాసటయై సూరెలన్నిల్చె.

సుయో—భగదత్తుఁడు విజృంభించెనా యేమి ?

నంద—దేవా! మఱచితి, మఱచితి, నేఁడు భగదత్తుని శుండాలము బారింబడి బ్రతికినవాఁడొక్కఁడు లేఁడు.

సుయో—ఓయి నందకా !

మ॥ జనకుంజంపిన కృష్ణునెట్టులయినన్ ♦ సాధింపఁగానెంచి పో
రొనరింపన్ మనపక్షమైన భగద ♦ త్తోద్యత్ప్రతాపంబునై
వనుసీ పాండవ సైన్యమందు నొకఁడే ♦ వ్వాఁడైననున్నాఁడె? యీ
తని శుండాలము భద్రజాతిదగుటం ♦ దాఁకోర్వరాదేరికిన్.

నంద—అట్టిప్రతాప శాలికూడఁ బాండవశౌర్యాగ్నికి శలభరూపంబైనాఁడు.

సుయో—అవురా! యెట్టి బెట్టిదము వింటిని.

గీ॥ వైష్ణవాస్త్రంబు భగదత్తు • పాలఁగలదు
తత్ప్రయోగంబుచేత నే • దారినేనిఁ
జాకతక్కుడువారలు • జగతిలేరు
పాండవులు చావ కెట్టుల • బ్రతికినారు ?

నంద—దేవా ! భగదత్తుఁడు కోఃల్తలచేసి తన సుప్రతీకనామకరటీంద్రమునరులవయిఁదోల దానిముందు భీమాదుల యాటోపము వితథంబుగాగ విత్రాకుంజెంది పాండవులు బెండువడియుండ సాత్యకి పటురయమున నెదిరించి నాల్గుబాణంబులనునాగజమును బిట్టేసెను.

సుయో—అవురా! సాత్యకీ! యెక్కుడచూచినను నీవే, నందకా ! తరువాత నేమిజరిగెను ?

నంద—అంతనో మహాప్రభూ ! యాగజము బిట్టురయమ్మున

గీ॥ రథ్యములతోడనస్త్రశ • స్త్రములతోడ
సాదితోడ నాసాహస • శాలితోడఁ
దేరుఁబై కెత్తి విసరుచుఁ • బాఱవైవ
నతఁడులంఘించె భువికి న • త్యద్భుతముగ ౯.

సుయో—"పాపీచిరాయు" వన్నట్లు సాత్యకి మొండిబ్రతుకు బ్రదుకనైయున్నాఁడు. పదపడి యేమిజరిగెను.

నంద—

మ॥ అభిమన్యాదులుకూడ నాకరటిశ • క్త్యాటోపముల్ సైపలే
కభయోద్రేకముఁ జెంద, సైన్యములుదుః • ఖంబందగాండీవియుగ్
రభసోదంచిత లీలవచ్చిఘన థై • ర్యస్థైర్యగాంభీర్యుఁడై
యుభముందాఁకెనునాత్మవాహినిముదం • బెంతేనినుప్పొంగఁగన్.

సుయో—నందకా ! సంశప్తకులెట్లు రానిచ్చిరి !

నంద—తన్నెదిరించిన సుశర్మాదులఁ దీవ్రమార్గణవిద్ధాంగులఁజేసి సోలించి వచ్చెను.

సుయో—అనంతర వృత్తాంతమేమి ?

నంద—గీ॥ వచ్చివచ్చుటలోన తీ • వ్రమగుబాణ
మేన్గుమొకమును నుచ్చిపో • నేసెఁబెలుచ

సుయో—దానిచే నాగంధసింధురమేమి చేయలేదా ?

నంద—గీ॥ కన్నుమూసుకపైఁబడెఁ • గరియునంత
కృష్ణులిద్దరు చచ్చిరన • కేకపుట్టె. ౧౦

కానికృష్ణుని సారథ్య నైపుణ్యంబున నాకరికరాఘాతంబు విఫలంబయ్యె. అంత భగదత్తుండు గుపితుఁడై నాల్గుతోమరముల నాకృష్ణులపైఁ బఱగించెను.

సుయో— పిమ్మట యేమయ్యె !

నంద—పిమ్మటనో దేవా! భగదత్తప్రయుక్తమైన తోమరములఁ దుత్తుమురుంజేసి యర్జునుఁడొక యమ్మునెమ్మున నాటించె. దానసతండు తనచేనున్న సృణియందు వైష్ణవాస్త్ర మహామంత్రంబు నారోపించి యిదిగో! చచ్చితివి చచ్చితివని క్రీడిపై విసరివేసెను.

సుయో—(ఆత్రముతో) దానసర్జునుఁడు చచ్చెనా ? లేదా ?

నంద—ఇంతలోఁ గృష్ణుఁడు తనమేను విజయుమేనున కడ్డముఁచేయ నమ్మహాసాధనంబు నవాంబుజమాలికయై కృష్ణు నురమునవ్రేలాడె

సుయో—(దుఃఖముతో) ఔరా ? కృష్ణా ! యింతనీతిమాలిన జన్మమేమిరా ?

ఉ॥ పార్థుఁడు నేను నీకడకు • వచ్చియు భారతయుద్ధమాసహా
యార్థమురమ్మనంగఁ గద • నావనియూరక యుందునంచు నీ
పార్థవబాణ ఘాతమునఁ • బార్థునిద్రుంగక యుండఁజేసితే ?
వ్యర్థుఁడవీవు, నిన్దలచి • నంతనెవచ్చును బాతకమ్ములున్ ౧౧

గీ॥ తల్లియౌయశోదాదేవి • కల్లతనము
వెన్నతోఁ బెట్టి నినుఁ బెంచి • పెద్దచేసెఁ
బొట్టకూటికిఁ దలపోయు • బుద్ధిగాని
నీకు ఋతమేల? వ్రతమేల? • నింద్యచరిత! ౧౨

క్షత్రియోచితమైన న్యాయయుద్ధ మొనరించి చచ్చినను చచ్చెదను గాని నీవంటి భగ్నవ్రతుని నాశ్రయించుటకు ధర్మజుఁడనుగాను. తరువాత సంగతియేమి?

నంద—తన యమోఘసాధనము విఫలంబగుట విషణ్ణుఁడై యుండ వివ్వచ్చుఁడు పవినమ శితాంబకంబున నయ్యేన్గు నేయఁగొమ్ములూదుకొనుచు నది నేలమొగ్గతిల్లంబడుచుండ మఱియొక ప్రదరమున భగదత్తు శిరఃకర్తనం బాచరించె.

సుయో—అక్కటా మిత్రమా! యసురరత్నమా!

గీ॥ తండ్రిపగఁ దీర్పఁ జనుదెంచి తండ్రివోలెఁ
బగతుచేతిలోఁబడి మిత్తి • పాలువడితె?
కాలగతి నిలఁ దప్పింపఁ • గలరెయొరులు?
మాలవిధి చెట్టలను మన • పాలఁద్రోచె ౧౩.

నందకా! గతించినవానిఁగూర్చి విచారించిన నేమిఫలము? తదుపరి నేమిజరిగెనో చెప్పుము.

నంద—భగదత్తుఁడు గూలిన విరిగిపారు మనసైన్యంబులం బురికొల్పుచున్న ద్రోణుఁజూచి వచ్చితిని.

(తెరలో.)

కం॥ దడములు రెండును నలసిన
వడువునఁ గాన్పించెఁ గానఁ • బవరము చాలిం
చుఁడు నేఁటికి త్రేపకడనె
కడగుదమందరము ఘోర • కదనము సేయన్ ౧౪.

సుయో—అదిగో! యాచార్యుని కంఠస్వరము. మనము కర్ణాదులం గలసికొందము. (నిష్క్రమింతురు.)

రంగము:—స్కంధావారము.

[భానుమతి.]

భాను—(నిట్టూర్పువుచ్చి) అక్కటా! పదుమూఁడు దినంబులనుండి యెడతెగక కయ్యాటము సాఁగుచున్నది కాని యింకను జయాపజయముల నిర్ణయింప వలనుగాకున్నది. భరతవంశంబున నెట్టెట్టి వింతలు పుట్టుచున్నవి. ఈయన్నదమ్ముల పోట్లాటకు నీప్రపంచమునందున్న రాజులందఱు చనుదెంచి ప్రాణంబులు కోలుపోవుటేలాకో! లేనిపోని హక్కుఁ గల్పించికొని పాండవులిట్లు పెనంగుటెందులకో! సిగ్గువదలి చెయిసాచి యాచించిరికదాయని మైదుగురికి నైదూళ్ళనిచ్చి చక్రవర్తిగారైన యుద్ధమును మాన్పించలేక పోయిరి. ఈయన్నదమ్ముల పోరాటమునందు దైవసమానుఁడైన తాతగారుకూడఁ బరమపదమునకు నేగిరఁట. అక్కటక్కటా! కలికాలమాసన్నమైనది. కలిచిహ్నము లప్పుడే కన్పించుచున్నవి. లేకున్న న్యాయపక్షమున యుద్ధము చేయుచున్న తాతగారికిట్టి యవస్థ యేలకల్గును? (స్మృతి నభినయించి) కాదు. కాదు. పాండవులకు రాజ్యమిప్పించుటకై చావెఱిఁగించి యిట్లయ్యెనఁట. అయ్యో! కలికాల మాసన్నమగుటచే నెంతసుగుణవంతులు కూడ దుర్గుణవంతు లగుదురు కాబోలు. ఇట్టికార్యమును దాతగారు చేయవలసినదేనా? (కొంచెము పరికించి) అదిగో ప్రాణనాథుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు. ముఖము దీనభావమును సూచించుచున్నది. నేఁడేమికీడు విందునో! మనముచేయి పెట్టి కలఁచినట్లున్నది.

[సుయోధనుని ప్రవేశము.]

భాను—(లేచియెదురేగి) ఆర్యా! మీమొగము దీనభావమును జెప్పకయె చెప్పుచున్నది. ఈదీనురాలు విన నర్హమైనచోఁ దెలియఁ జేయఁ బ్రార్థించుచుంటిని.

సుయో—(చిచ్చువడి మౌనమున నుండును.)

భాను—ఆర్యా ! యేమిది ? మాటాడరు. నాకుమరింత దిగులెక్కు వగుచున్నది.

సుయో—(తనలో) అక్కటా ! యేమని చెప్పుదును. పుత్రమరణమును చెప్ప నుంకించుచున్న కఠినాత్ముఁడనైతి.

భాను—నాథా ! నేవినఁగూడదా ? యూరకుండిరి.

సుయో—ప్రేయసీ ! యేమని (డగ్గుత్తికపడి యూరకుండును.)

భాను—ఏలినవారు ధైర్యమవలంబించి సెలవిండు.

సుయో—ప్రేయసీ ! యేమని చెప్పుదును. నేఁటియుద్ధమున మన లక్ష్మణకుమారుఁడు.

భాను—(తనలో) అక్కటా ! యెంత బెట్టిదము విననుంటిని.

సుయో—వీరస్వర్గముఁ జూఱఁ గొననేగెను.

భాను—కట్టా ! యెట్టిదారుణవార్తను వింటిని? హాలక్ష్మణకుమారా ! నవఖండంబులఁ బాలించు సార్వభౌమునికి గాదిలికొమరుండవై దిక్కుమాలి యుద్ధభూమిని నొంటరిగనుంటివే ! హా ! కన్నతండ్రీ ! హంసతూలికా శయ్యలఁబరుండి నిదురపట్టలేదను నీవు కటికభూమిని నెట్లుదీర్ఘనిద్రపోవుచుంటివి ? కుమారా ! యీపాడుయుద్ధంబు నీకొఱకే వచ్చినదా ?

సుయో—ప్రేయసీ ! దుఃఖింపకు, దుఃఖింపకు.

భాను—నాథా! యెటుల దుఃఖింపకుందును? తలఁచికొన్నకొలఁది కన్నకడుపగుటచేఁ దఱుగుకొని పోవుచున్నది. అయ్యో ! ప్రాణేశ్వరా ! యెవరికొఱకు మీరింత శ్రమపడి రాజ్యంబు నార్జించుచుంటిరో యట్టిపుత్రరత్నము, పెన్నిధానము, కీర్తిశేషుఁడయ్యె. ఇఁకమీకు నీయుద్ధమేల, జయమేల, రాజ్యమేల ?

సుయో—ఏమంటివి ? కుమారునింజంపిన పాండవసేనా సముద్రము నింకింపకుండఁగనే దుర్యోధన బడబాగ్ని శమించునా ? ఎవరిసిగా నెంచితివి. గదావిక్షేపమాత్ర విత్రస్తీకృత త్రిభువనుండని యెఱుంగవా ?

భాను—ఎందుకువచ్చినయుద్ధము? పదుమూఁడు రోజులనుండి యెడతెఱిపిలేకుండ జరుగుచున్నది. దీనికిఁ దుద మొదలున్నట్టు కన్పించదు. వంశోద్ధారకుఁడైన ముద్దులకొడుకు గూడఁ బోయెను, మనరాజులెందఱో చనిపోవుచున్నారఁట. ఒకవైపు ఊళ్ళనిచ్చిన మీకేమితక్కువగును ?

సుయో—ఒకవైపుదూళ్ళనీయలేకేమి ? భాగము లేదంటినిగాని భరణము లేదంటినా ? మనరాజులు చచ్చుచున్నారంటివి. ఇంతవఱకు మనపక్షమునకన్న వారిపక్షముననే నాశన మెక్కువగుచున్నది. పాండవసైన్యంబులు పలచనై నామమాత్రంబుగా నున్నవి. అదియునుంగాక నేఁడెట్టికార్య మాచరించితిమో యెఱుఁగుదువా ?

భాను—ఆర్యా ! నేనెఱుంగను,

తే॥గీ॥ ఎవనిఁ బాండవ వంశమ్ము • నెల్లనుద్ధ
రించునని కుంతిసుతులు ద • లంచినారొ
యట్టియభిమన్యు, సర్వవీ • రాగ్రగణ్యు
జంపితిమి నేఁటిదురమున • శఫరనేత్రి! ౧౫.

భాను—మనోహరా ! యభిమన్యుకుమారునిం జంపిన మనలక్ష్మణకుమారుఁడు బ్రదికివచ్చునా ! అయినను బిల్లవానినిం జంపినందులకే యింతసంతసము నొందుటకుఁ గారణమేమి ?

సుయో—ఓసి తెలివిమాలినదానా? పాండవులనుగూడ సమానదుఃఖభాజనులనుగాఁ జేయకూరకుందునా? అయినను వాఁడుపిల్లవాఁడని తలపోయుచుంటివా? ఆచార్యులవారిచే నిర్మింపఁబడి పరులకభేద్యమయిన

గీ॥ తమ్మిపూమొగ్గరము విత • థంబుఁజేసి
ద్రోణహార్దిక్య గౌతమ • ద్యుమణితనయ
మద్రనాయకాశ్వత్థామ • మహితరథుల
వ్రచ్చినేలకు, గూలకుఁ • దెచ్చినాఁడు.

భాను—ఇంతటి బలశాలులతోనే యుద్ధముఁ జేసినాఁడా? ఒక్కఁడు కైన నిటువంటివాఁడు చాలఁడా? (విచారముతో) హా! లక్ష్మణకుమారా! నాకడుపున నింతచిచ్చు పెట్టిపోతివా! ఈజన్మమునకు నవ్వులూరు నీమొగంబును గాంచలేనుగదా? హాకుమారా!

సుయో—అర్ధాంగీ! వనటంబొందకుము. ఎంతయేడ్చినను లాభములేదు. తరువాతవృత్తాంత మాలింపుము. కర్ణుసాహాయ్యమే శేనిచో మేమందఱము వానిపాలు కావలసినవారమే. ఉదరిపాటున గర్ణుఁడు విల్లునుమ, నొకఁడు సూతుని, నొకఁడు గుఱ్ఱములను నొకఁడు రథమును జక్కాడియలయించి చంపితిమి! ఇఁకఁబాండవుల జయించుట యొకలెక్కలోనిదికాదు. ఇతఁడే పాండవసేనలకెల్లఁ దలకట్టు.

భాను—నామాట యెటులనయినననిని సంధిచేసికొనుటయే యుచితము.

[ఆతురతతో. సైంధవుఁడు ప్రవేశించును.]

సైంధ—(వనవుచు) బావా! సుయోధనచక్రవర్తి!

కం॥ అక్కటా! నేఁజంపితినే
తెక్కలిదైవంబ యొంత • తెచ్చెను కనుమా!
యెక్కడిదీ యుద్ధమువచ్చెను?
జిక్కితి నేనింకఁ బరుల • చేతికి భ ౧౪.

సుయో—బావా! యీయాక్రందనమేల? ఏమిజరిగినది?

భాను—అన్నయ్యా! యింతయధైర్య పడెద రేలా?

సైంధ—బావా! యభిమన్యునిఁ జంపినది నేనా?

సుయో—అదియెందులకు? జరిగినసంగతి యేదియో చెప్పుము.

భాను—అన్నగారు! నెమ్మదిగానంతయు మీమఱఁదిగారికిఁ జెప్పఁడు. మీయిక్కట్టులన్నియుఁ బాపఁగలఁడు.

సైంధ—బావా! యభిమన్యునిఁ జంపినది నేనేనా?

సుయో—ఎందుకు?

సైంధ—ఎవరో నాకుఁజెప్పుము.

సుయో—నీవుకాదులే.

సైంధ—అదిగో! నీవుకాదులేయనెదవు.

గీ॥ మొగ్గరముఁ జొచ్చి తోడ్పడఁ • బోవుచున్న
యనిలపుత్రాది యోధుల • కడ్డుపడితి
నింతియే, యభిమన్యుఁగ • న్నెత్తియైన
నొక్కమాఱైనఁ గంటినే? • యుర్వరీశ! ౧౫.

సుయో—ఇప్పుడా గొడవలన్నియు నీకేల? నీకుఁగల్గిన దుఃఖకారణమేదియో తెలియఁజేయుము.

సైంధ—గీ॥ ద్రోణు దుర్మంత్రమునను గ • ర్ణుండువిల్లుఁ
ద్రుంచ యోధులెల్లరు పాడి • దొఱఁగిబాలుఁ
డైన యభిమన్యుఁ జక్కాడి • రంతెకాని
చెపుమ యాజాడ నేను వ • చ్చితినె భూప? ౧౬.

భాను—(తనలో) ఈయన యేకారణము చేతనో భయభ్రాంతుఁడై నల్లు కన్పడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) అన్నగారు! ఎవరుచంపిన

నేమి? పోయినకార్యము పోవనిండు. బావగారిపక్షమున యుద్ధము చేయుచు మీరు మాత్రమితరులను జంపక యూరకుందురా! అట్లయిన యుద్ధమున కేలపోదురు?

సైంధ—సోదరీ! పక్షపాతపుమాటలు మాటలాడకుము. నేనభిమన్యునిగంటనైనఁ జూడలేదు. నేను భీమాదులతోఁ బోరాడుచున్న నాతండె నాల్గుబాణములు నావీఁపునఁగ్రుచ్చె. నెత్తురు కఱడుగట్టి యెటులున్నదో చూడుము.

భాను—అప్పుడైనఁ జూడలేదా?

సైంధ—చూడలేదు. భీమాదులే గ్రుచ్చిరనుకొని వారిమీఁద శర వడించితిని.

భాను—అన్నగారు? అభిమన్యుకుమారుఁడు గ్రుచ్చినట్టెట్లు తెలిసినది?

సైంధ—నాకేమి యబద్ధము చెప్పనలయునని కోరికా? కొంచెము సేపటికి ముందున్నవారు వెనుకబాణములు గ్రుచ్చుట యసంభవమనితోఁచి యభిమన్యుఁడను కొంటిని. బావా! యింతకుఁ జెప్పవైతివి.

సుయో—అగును మేమే చంపితిమి.

సైంధ—అట్లయిన నాక్రీడి నామీఁదఁబడుటకుఁ గారణమేమి?

సుయో—అర్జునుఁడు నిన్నేమిచేసెను? మేముంటిమి. భయమేల చెప్పుము.

సైంధ—ధర్మజుఁడభిమన్యు మరణమునుగూర్చి చెప్పినతోడనే ధైర్యంబుతూలి సోలి యెట్టకేలకుఁ దెప్పరిలి భుజంగము చందమున రోజుచు నేమేమియో చెప్పఁబోవ వేలదాటిన సముద్రంబువలె దుఃఖంబు పొంగిపొరల గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగుచు నలచేలఁగంట నీరొత్తుకొని ధర్మజుఁజూచి యిట్లులనియె.

మ॥ తనుజాతుఁ బసిబిడ్డ, బాలు మదిలోఁ ♦ దర్కింపకాచార్యము
క్తనిశాతాంబకపంక్తికిం బెగడి ప ♦ ద్మవ్యూహానిర్భేదనం
బొనరింపంగలఁడంచుఁబంపితివె! యు ♦ య్యో! కుట్ర నూఱేండులిం
తనేనీకుంబరిపూర్తియయ్యెనె? వృథా ♦ తండ్రీ! యనింగూలితే? ౨౦

భాను—ముత్తెమువంటి కొడుకుపోయిన నర్జునుఁడు పనవుట సహజమే.

సైంధ—అంతతో నూరకున్న నేనడలవలసిన పనియేమున్నది?

సుయో—తరువాత నేమిజరిగెను?

సైంధ—అన్యాయ యుద్ధమున మనజోదులు సిక్కురు తనకుమారు నొక్కనిఁ జంపిరని విస్పష్టంబుగా విన్నవాఁడై విస్ఫులింగములు కన్గవనుండి చిటిలిపడుచుండ కనుబొమలు ముడివడుచుండ లేచి.

“చం॥ కొడుకునుమీరుప్రోచుకొఱ ♦ కుఁజనుచుండినఁ బానకంబులోఁ
బుడకవలెన్ దగుల్కొనిమి ♦ ముంగడివోవఁగ నాఁగుసైంధవున్
గడపెద సూర్యుఁడస్తగిరి ♦ కింజనకుండఁగఁ జంపలేనిచోఁ
దొడిబడకుండగాండివము ♦ తోఁబడిచచ్చెద నగ్నిలోపలన్” ౨౧.

అని యిట్లు ఘోరతర ప్రతిజ్ఞఁబట్టెను.

సుయో—(సవితర్కముగ) బావా! యూఱడుము, ఊఱడుము. ఇది మనకు సంతోషసమయముగాని దుఃఖసమయము గాదు.

సైంధ—అంతటితో విరమింపక మరల

“ గీ॥ ప్రాణములమీఁది తీపిచేఁ ♦ ప్రధనభూమిఁ
దొలఁగిచనకుండెనేని మి ♦ మ్ములనుజేరి
శరణమనఁడేనిమచ్చర ♦ శక్తిచేత
నెల్లిసైంధవుతలభూమిఁ ♦ ద్రెళ్ళనేతు” ౨౨.

అనికంపితాధరముతోఁ బలికెను. (కన్నీరు విడుచుచు) బావా! హా స్త్రీపురీశా !

చం॥ దురమున ద్రోణకర్ణముఖ • దుర్దమయోధులవిండ్లమాటునఁ
దిరవుగనున్న వానిని సు • రేంద్రకుమారుఁడె కాదు లోకపా
లురు సయితమ్ము వెన్నడిసి ♦ లోలఘనాస్త్రము లేయలేరు మీ
కరుణకుఁ జేతులొగ్గఁగల • కాలమువచ్చెను గౌరవేశ్వరా ! ౨౩

ఇదియంతయు నాకెందులకు ?

గీ॥ విల్లునమ్ములు రణభూమిఁ ♦ బెట్టి నేను
సింధుదేశంబుపోయెదఁ ♦ జింతఁదక్కి
విజయుఁ బ్రతినసిందొరులుద ♦ ప్పింపగలరె ?
క్షాత్రమని చెప్పియిచ్చ్వలు ♦ చావనేల? ౨౪

కం॥ బావా ! సెలవిప్పించిన
నేవగవిడిసింధుదేశ ♦ మేగెదనిపుడే
నా వాక్యము లాలింపుము
కావలసిననుంచుకొనుము • ఘనసైన్యములన్ ౨౫

సుయో — బావా ! మనము సంతోషించ వలసిన సమయమున దుఃఖించెద రేలా ? ఎల్లియెల్లవిధముల నాచార్యముందిడుకొని యర్జునుని ప్రతిజ్ఞాభంగ మాచరింతము. దాన నాతండు మడియును, దానిచేఁ బాండవులెల్లరు మ్రందఁగలరు. నామాటవిని ధైర్యంబుఁ జిక్కఁబట్టుము.

భాను — అన్నగారు ! యుద్ధమున మరణములు సంభవింపకుండునా ? ఎవరో చంపెదమన్న మాత్రముననే భయపడవలసినదేనా ?

సైంధ — నన్నిచటనుండి పృథాచావుమనెదవా ? ఎవరికి వచ్చిన వారికిం దెలియఁగలదు.

భాను — మీబావాగారి ప్రాణమున్నంతవఱకు మీకెట్టి విపత్తును రానిచ్చెదరా ?

సుయో — బావా ! యీసంగతులన్నియు నీకేల ?

మ॥ గదచేతంగొనికాలుఁబోలెసముద • గ్రస్ఫారశౌర్యంబుమైఁ
గదనక్షోణినినిల్వనన్యోకఁడుతా ♦ కంజాలునే? యర్జునుం
డెదిరించగంలవాఁడె? నమ్మము భయం ♦ బేలా ? కటాక్షాత్రమున్
దుదినిట్లారడిపుత్తువే ? రిపులపై ♦ దోశ్శక్తిఁ జూపింపవే ౨౬

ఉ॥ క్షత్రియజన్మమెత్తియును • జావునకిట్లుభయంబుఁ జెందినన్
శత్రులునవ్వకుండుదురె ? •చావనఁబెండ్లిసమానమంచున
క్షత్రియులెల్లదొల్లిరణ ♦ కౌతుకమొప్పధరాతలంబునన్
శత్రులఁజంపితాముపడి • చావరె ? వెన్కఁడుగేయకుండఁగన్. ౨౭

ఇంకనునీకు భయంబుతీరదేని నాచార్యునికడకుంబోయి యాయన యాజ్ఞానుసారంబుగ నడతము. పోదమురమ్ము. (భాను, చూచి) దేవి! యాచార్యుని కడకుఁబోయెద సెలవిమ్ము.

భాను — మరలనొకసారి కరుణింపవలయును. (నిష్క్రమింతురు.)

[ధర్మజ సాత్యకుల ప్రవేశము]

ధర్మ — వృష్ణికులావతంసమా !

ఉ॥ కట్టనికోట, త్రవ్వనియ • గడ్తయు, సాత్యకి గల్గఁబార్థులన్
జుట్టని వ్రేలనేనియును • జూపఁగరాదని ధార్తరాష్ట్రులున్
జుట్టము లెంతయుందలచు • చున్దమకంటికిఁ గూర్కలేకయుం
ద్రట్టివిధంబు నీదివస ♦ మాహవభూమిని జూపఁగావలెన్ ౨౮

అక్కటా ! నిన్న,

కం॥ బాలుండాలము చేయం
జాలండని యెంచకకట ! • సౌభద్రురణ
వ్యాలోలుఁజేసి యొక్కట
కోలుపడమె ద్రోణుచేత • గుణరత్ననిధీ ! ౨౯

దానఁ గ్రీడి కుపితుండై ప్రతినఁబట్టుటయు, నేఁడు కౌరవసైన్యము దరియఁజొచ్చి పోవుటయు మీకెవిదితంబు. (అని కన్నీరునించు.)

సాత్య—ధర్మపుత్రా! యింతమాత్రమునకే యింత భయపడవలసిన పనియేమున్నది?

ఉ॥ ఏటికిసంశయంబు? నళి • నేక్షణుతోఁజని యున్నక్రీడికే
నాఁటికిలోటు లేదనుచు • నమ్ముము మీదు విరోధులన్ నిరా
ఘాటపరాక్రమస్ఫురణఁ • గండలురాల్చి, ప్రతిజ్ఞదీర్చి స
య్యాటలతోడవచ్చి విన • యంబుగమీకు నమస్కరించెదున్. ౩౦

ధర్మ—ఇదిదంతయు నెఱుంగుదు, నైన.

మ॥ శకటవ్యూహము శత్రువీరులకు దు • స్సాధంబుగాఁబన్నిచా
పకరుండై మొగఁ గాచియున్నగురురూ • పంబుం గనుంగొన్న సే
రికిఁగంపంబుజనింపకుండు! నటులో • ర్మింజూడు మామూర్తిచూ
డ్కిక్రొవ్వేగైకనుపట్టె నింకమనకే • కీడ్పాటు వాటిల్లునో! ౩౧.

అదియునుంగాక కురుసైన్య సాగర మగాధంబు. అందుఁగలయో దులు నేఁడుప్రతిజ్ఞాభంగ మాచరింప మచ్చరంబునఁ బెచ్చు పెఱిఁగి విష్వచ్చుతో విచ్చలవిడి యుద్ధమాచరింతురు.

కం॥ నీనెచ్చెలి నీగురుఁడొఁగిఁ
దానొకఁడే మొగ్గరంబు • దరియంజొచ్చెన్
బోనిమ్ము దేవదత్త
ధ్వానమువినఁ బడదదేమొ • వైరిధ్వంసీ! ౩౨

కావనేమైన నెడరు పుట్టెనేమోయని కొందల పడుచుంటి.

సాత్య—గురువరా! యీ యనుచితంపుఁ జింతలేల?

చ॥ రథియఁట కాలకేయముఖ • రాక్షసఘస్మర బాహుశాలి. సా
రథియఁట సర్వలోకపరి • రక్షణశీలుఁడు కృష్ణమూర్తి, త

ద్రథమఁట వీతిహోత్రుని కృ • తజ్ఞతఁదెల్పుఫలంబు,: మీమనో
రథమఁట దీర్పకున్నె? కురు • రాజసమూహము లెన్నివచ్చినన్

గీ॥ కృష్ణసారథ్యమే లేక • క్రీడిమున్ను
విమతసంఘంబులనుగూల్చి • విజయుఁడయ్యెఁ
గృష్ణసారథ్యమేకల్గి • క్రీడియున్న
భండనంబన లెక్కయే? • పార్థివేంద్ర! ౩౪.

కావున వగఁదక్కియుండుము.

(తెరలోఁ గలకలము.)

ధర్మ—వృష్టికుమారా! యదుగో పాంచజన్యధ్వని.

ఆ॥ వె॥ ముద్దుమఱఁది డస్సి • పోవుటసైఁపక
యనియొనర్పఁబోలు • దనుజవైరి
యదియుఁ గాకయున్న • సరుదెంచునే యిట్లు?
పాంచజన్య రవము • పార్థశిష్య! ౩౫.

సాత్య—మహాత్మా! పాండవజ్యేష్ఠా!

చం॥ ఇలఁగలయోధులందు నొకఁ • డేని ధనంజయుఁ డేయుబాణపం
క్తులు తెరలించి వానిమెయి • దూసిచనంగను బ్రేయశక్తుఁడే
వలవదు లేనిపోనివల • వంత మురాంతకుఁ డుండె నైనమీ
తలఁపునొనర్చువాఁడ భుజ • దర్పము పెంపున మీదుపంపునన్. ౩౬

ధర్మ—మాధవానుజా! నీవుచేయవలసిన సహాయమేమున్నది?

ఆ॥ వె॥ బాడిమొగ్గరమ్ము • బడలువడఁగ జేసి
తమ్ముకుఱ్ఱఁ గదిసి • తక్షణమ్ము
సర్వమీవుచూచి • సంకువొత్తుమునాకు
డెందమందు కుందు • డిందువడఁగ ౩౭

సాత్య:—మీయాజ్ఞచేయుటకన్న నాకవిలంఘనీయమగు కార్యము

జేదిగలదు? అయిన నేఁటియుదయమున ధనంజయుఁడు నన్ను మీరక్షణమునకు నియోగించినాఁడు దానంజేసి మిమ్మువిడచిపోవుటకు వెనకాడుచుంటిని.

ధర్మ—నారక్షణమునకు నీవెంతమాత్రము శంకించవలసిన యవసరము లేదు.

మ॥ మనసేనాపతి యజ్ఞవేదిగురుఁ డం • పంబుట్టఁగాలేదె? యా
తనియాటోపము సైపవచ్చునె? మహా • త్మా! భీముబాహాబలం
బును హైడింబుని విక్రమంబలఁతులే? • సౌమిత్రిపునం ద్రోణుఁడి
ట్టనఁగాలేదు స్వసైన్యమధ్యమమునం • దక్షాంతమేనుండెదన్ ౩౮

గీ॥ గురునిమొదలఁగల్గు • కూర్మినివెలిఁబుచ్చఁ
దగినవేళవచ్చె • ధార్తరాష్ట్రి
విపులరాజ్యమదము • వేగంబ హరియింప
సంగరాంగణమున • శాసితారి

సాత్య—దేవా ! యజాతశత్రూ ! మీపనుపుఁ జేయుటకు భృత్యునకు నింతతడవిు, తడవిు చెప్పవలయునా ? ఏనాఁడు మీపక్షమున యుద్ధము చేయ నియ్యకొంటిమొ యానాఁడే మామాన ప్రాణంబులు మీయధీనము చేసితిమి.

ఉ॥ పాండవవాహినిం గలచు • ఫల్గునులిర్వు రటంచుఁ దోఁపనే
ఖండన మాచరింతు జన • పాలురనెల్లరఁ జక్కడంతు, నా
ఖండలసూతి దీవతలఁ • గైకొనఁగల్గుదు, సంగరావనిన్
దాండవకేళి సల్పుదును • ధైర్యవిలాస మహత్వసంపదన్ ౪౦.

మ॥ పటురోషంబునఁ గార్ముకంబుఁగొని దోః • పాండిత్య వైశద్య వి
స్ఫుటసింహాస్వన పూరితాఖిలనభో • భూమీకటాహుండనై
చటులామోఘ నిశాతమార్గణగణ • స్ఫారోగ్రహస్తుండనై
త్రుటిలోఁగర్ణసుయోధనాదులనుమ • ర్దింతున్ మహాహాగ్రంబుగాన్

దేవా ! యుధిష్ఠిరప్రభూ !

శా॥ బాణంబొక్కటసూతునొంచి తురగ • వ్రాతంబునుం ద్రుంచి య
క్షీణప్రౌఢిమతోడ వేల్పులదరన్ • జెండాపడంగొట్టి యా
ద్రోణుంగీనుని ద్రోసిపుచ్చిపిదపన్ • దుర్యోధనక్రూరని
ర్యాణంబుంగలిగించి నేఁడె కదనం • బంతంబు గావించెదన్ ౪౨.

ఇదిగో ! ప్రయాణ మగుచుంటిని, రథ్యంబుల నీరికిందిగిచి సారధికి నలసటఁదీర్ప నియోగింపుఁడు మీరు మాత్రము ద్రోణునితో నెక్కటికయ్యంబునకుఁ జొరవలదు.

ధర్మ—ఓరీ ! యెవఁడురా యక్కడ. ఈగుఱ్ఱంబులకు నీర్వెట్టి ప్రయాణోచితములుగఁ జేయుఁడు. (నిష్క్రమింతురు.)

[కృష్ణార్జునుల ప్రవేశము.]

అర్జు—కృష్ణా ! నిన్ననేమియో చెప్పితివి. సైంధవజిఘాంసడోలాయితస్వాంతుఁడనైన నా చెవుల నొకమాటయేనియుఁ జొరినది కాదు.

కృష్ణ—నీవెట్టు తద్వ్యథ నాచరింపగల్గుదువోయను చింతచే నస్వస్థుఁడనై నేఁబలికిన పలుకులిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు రాకున్నవి.

అర్జు—బావా ! కృష్ణా !

గీ॥ విజయుఁడనుపేరనుతికెక్కి • విజయమెల్ల
వ్యాజమునఁగైకొనెఁగిరీటి • యన్ననోర్వఁ
గలనె ! నిన్నసూర్యసుఁజ • క్రింబునట్టె
యడ్డమిడినాకుఁదెచ్చితి • వపయశస్సు. ౪౩

కృష్ణ—చింతింపకుము. దుర్మార్గుల శిక్షించునప్పుడు కొంచెము చక్కటికాని మార్గమును ద్రొక్కినను దోషము కానేరదు.

అర్జు—ఈనీతి సుక్షత్రియులమగు మాబోంట్లకుఁగాదు. పోనిమ్ము. నిన్న సైంధవునితల నంతనేను వ్యోమమార్గమునఁగ్రిందఁ బడకుండ

నడపించి తుదకు శమంతకపంచకముననున్న వృద్ధక్షత్రియు డొసిటం బడ వేయించుటకుం గారణము సవిస్తరముగం జెప్పెదనంటివి.

కృష్ణ—శైశవంబున నొక్కనాడు సైంధవుండు బాలక్రీడలందనియుచుండ నశరీరవాణి యితండు యుద్ధంబున నేమఱియుండ శత్రునిహతుండగునని పల్క వృద్ధక్షత్రియుండు విని సరోషంబున నెవ్వండీ తనితల భూమింబడవైచునో యాతండు తత్క్షణంబ యాల్గునని శపించె.

అర్జు—అట్టులయినచో వృద్ధక్షత్రియుండు మడిసెనా?

కృష్ణ—అగును అందులకే నీచేనట్లు చేయించితిని.

అర్జు—అది యటుంచి నాసందియ మొక్కటి తీర్పుము. ధర్మజునిచే శాసింపంబడి సైంధవవధోత్కంఠనున్న నాకు సహాయ మొనంగం జనుదెంచుచు

ఉ॥ కర్ణుండు ద్రోణుండాదిగల • కౌరవయోధులమారుతంబొగిం
బర్ణసమూహముంబలెను • బాఱంగం ద్రోలి రణంబునందు సం
పూర్ణజయంబు నెల్లెడలం • బొందిన సాత్యకి సోమదత్తిచే
జీర్ణబలుండునై తుదకుం • జేడ్పడు టెల్లను నెందుచేతనో

కృష్ణ—సోమదత్తుండు యదుకులభూషణుండయిన శినిచే నొకకాంతామణి స్వయంవరంబునం బరిభవింపంబడి తపంబుచేసి శిని కాలధర్మమునందం దత్పౌత్రుడైన సాత్యకిం దుదముట్టింపంగల కొడుకును వరంబునంబడసెను. అందుచేతనే భూరిశ్రవుండు సాత్యకిని జయింపగలిగెను

(తెరలోం గలకలము)

అర్జు—

ఉ॥ మాధవా! మాధవా! నిమిషమాత్రము చూడుము సేనవంక నీ
న్నాథముతో నిషాదుంగని మ్రాలుమృగంబులరీతి మచ్చమూ

నాథులు పాఱిపోయెదరు • నాకును భీతిజనించుచుండె నీ
యోధులె యిట్టిదుర్దశను నొందంగం గారణమేమియొ నొక్కో. రగ్గ

కౌరవసేనామధ్యంబున సింహనాదతూర్యఘోషములు మొరయుచున్నవి. అదిగో! వేదికాపతాక యభ్రపథంబునం గ్రాలుచున్నది.

కృష్ణ—బావా! పాండవమధ్యమా!

ఉ॥ కృత్రిమవృత్తి సైంధవునిం • గెడ్పగనిన్ను నేడు చూడుమా!
చిత్రవధంబు చేసెడిని • జేతులతీటలు వోవ ద్రోణుండా
చిత్రరథప్రచార సువి • శేషముం జూడుము నేటితోడ ని
శ్శాత్రవకంబుం జేయునని • శంక జనించెడు వైరిఘస్మరా! రఘ.

పిన్న బావ నీచేతం గూలుటకు దుఃఖించి సుయోధనుండు ద్రోణుం జేరి పోటుమాటలచే గుపితునిం జేసియుండనోపు. అందుచేతనే నేడు దుర్నిరీక్షమూర్తియై మన భూపాలుర ననేకుల నక్కలపాలు చేయుచున్నాండు. పోవుదీపము పెద్దదగునట్లు లీతనికిం గాలపరిపక్వమైనది. ఇమ్మహనీయుండీ తరులచే నవధ్యుండు కాని మనము ధర్మజునిచే నొక్కయబద్ధమాడించితిమా కడతేర్పనగు.

అర్జు—ఏమని?

కృష్ణ—అశ్వత్థామ చచ్చెనని ధర్మజుండు పల్కిన నితండు సన్న్యస్తశస్త్రుండై మడియు.

అర్జు—బావా! మొదటినుండియు మనము నీతిమాలినయుద్ధము సేయుచున్నట్టు నామనంబు మిగులం బీడించుచున్నది. అయిననేమి చేయనున్నది? ఱోటిలోం దలందూర్చి రోకటిపోటునకు వెఱవనగునా?

కృష్ణ—భీమాదులతోం గూడి ధర్మజుండిటులనే వచ్చుచున్నాండు.

[ధర్మజ, భీమ, నకుల, సహదేవుల, ప్రవేశము.]

ధర్మజా ! చింతాక్రాంతుడవైనట్టు కన్పించుచుంటివి. కారణ మేమి ?

ధర్మ—కారణమా ? యెఱిఁగియున్నదుగనేల ? నావల్లనేవినుటకు వేచియుంటివేనిఁ జెప్పెద నాలింపుము. ఎట్టెటో భీష్మాగ్నిఁ జల్లా ర్చితిమిగాని నేఁడునిప్పులుగ్రక్కుచు మనపైకుఱుకుచున్న ద్రోణు నింజూచిన నడలుపొడముచున్నది. ఈముదుసలిబాపనిం గూల్చి సైన్యములం గాచుకొట్టులోయను భయంబు పీడించుచున్నది

కృష్ణ—ఈయలంతి కార్యమునకే భయపడుచుంటిరా ? మీరుదలఁ చికొన్నచో ద్రోణుఁడు లేమగుదురో చూడుఁడు.

ధర్మ—ఇప్పుడు నన్నేమి చేయుమందువు?

కృష్ణ—కొంచెము వాక్సహాయము మాత్రమే చేయనలయును.

ధర్మ—ఏమని ?

కృష్ణ—

మ॥ సమసెన్ బాహుబలుండు సీతనయుఁడశ్వత్థామ యంచున్ వచిం
పుము ద్రోణుంగని లేద యేనిననిలో ♦ భూపాలసైన్యాబ్ధి ని
క్కమయింకింపఁగఁగల్గు నొక్కత్రుటిలోఁ ♦ గ్రోధాగ్ని దీపింప నా
మము లేండఁగఁజేసికొందువె నినున్ ? ♦ ధర్మపాలచూడామణీ! ౪౭

ధర్మ—కృష్ణా ! దీనంగల్గు లాభమేమి ?

కృష్ణ—నమ్మందగినవాఁడు వినఁగూడని మాట చెప్పినప్పుడుకదా చ త్తునని నాఁడు ద్రోణుఁడు నీతోఁ జెప్పినది.

ధర్మ—రుక్మిణీమనోవల్లభా !

మ॥ కులవృద్ధున్ సరిదాత్మజున్ గెడపి సం ♦ కోచింపకున్నారు, వి
రలటంచున్ మము గేలిచేయుటకునా ♦ రంభించితే మాధవా ?

ఖలులై నంగుఱుంబొంకులాడిచదువం ♦ గానోర్తురే? యిట్టిమా
టలనేమాత్రమయేని నేవిననుకం ♦ ఠంబిప్డు ఖండించినన్ ౪౮

(తెరలోఁ గలకలము)

కృష్ణ—పాండవాగ్రజా ! మేఘగంభీరక్వణనంబు ననుకరించు ద్రోణు గుణరావంబు కర్ణకఠోరమై, గర్భనిర్భేదమై, వినవచ్చుచున్నది. అదిగో ! మరలవినుము.

ఉ॥ శంఖమునొత్తి ద్రోణుఁడు వి ♦ శాంపతిభీకరసైన్యమున్ మహా
శంఖముగా విదల్చెడి స్వ ♦ సైన్యము బ్రోవగదే "శరీరమా
ద్యంఖలు ధర్మసాధన" మఁ ♦ టన్న నెఱుంగవె ధర్మపుత్ర ? నిన్
శృంఖలబద్ధుఁ జేయుగురుఁ ♦ డీయనృతంబు వచింపకుండినన్ ౪౯

ధర్మ—శకటాసురభంజనా ! ఆనృతముపల్క నోరాడకున్నది. అందు గురు వ్యాజయుద్ధమునఁ జంపుట మహాపాతకంబుగాదా ?

అర్జు—అన్నా ! ధర్మనందనా !

మ॥ గురునింజంపుట పాతకంబని యెఱుంగున్ వాసుదేవుండు, ప
ల్వురునీచుట్టలు నీయనుంగుభటులీ ♦ పోరంబడన్ సైపకీ
సరణిం దానుపదేశమిచ్చెనుభవ ♦ త్సామ్రాజ్యముం గోరి, భూ
వరనామాటల నాలకించియు రణ ♦ వ్యాపారమున్ నడ్పుమీ ౫౦

ధర్మ—తమ్ముఁడా ? సురరాజకుమారా !

చం॥ ఎదుటశిఖండి చేతఁగుల ♦ వృద్ధునిభీష్మునిఁబోరి లోవలన్
జదిపిరబద్ధమాడి గురుఁ ♦ జంపిరిపాండవులన్న దుర్యశం
బుదలధరింపలేను వన ♦ భూములలో మునివృత్తిఁ గాలముం
బదిలముగాఁగఁబుత్తుపిడు ♦ వందలపోసితి రాజ్యభోగముల్ ౫౧

సహ—అన్నయ్యా !

చం॥ అసమునరాజులిందరిని ♦ నాహవభూమికిఁదోడితెచ్చి, ఘో
రసమరమింత గాఁబలిపి ♦ బహ్వవిదుండు. మహాత్ముఁడైన ధా

తసమయంబుఁ జూచి తుట్టతుద • దర్పము డించుట పాడియే? 'ప్రతిం
బు సెసిన దక్క వద్దె ఫల • ముల్" మనకిప్పుడు రాజచంద్రమా! ౫౨.

కృష్ణు—అజాతశత్రూ! సకలము పోవుపట్ల నొక యబద్ధమాడిన నీ కేమి కొదవ?

ధర్మ—దనుజఘస్మరా! నానోరాడకున్నది నన్నేమి చేయుమందువు

కృష్ణు—పోనీ, దీని నయినఁ జేయఁగలవా?

గీ॥ ఇవుడు మన భీముఁ చేఁ జచ్చె • నింద్రవర్మ
భీమకరటి యశ్వత్థామ • పేరుగలది
దానిమిషఁ జేసికొని ద్రోణు • దరికిఁ జేరఁ
జనివచింపు మశ్వత్థామ • చచ్చెననుచు. ౫౩

ధర్మ—కృష్ణా! యేమంటివి? నెపమునఁ జెప్పుమంటివా! కార్యసాఫల్యము కొరకే కదా యిట్లులాడుమనుట? నా నోరాడకున్నది. నన్ను బలవంత పెట్టకు.

భీము—మాధవా! యేల యీ మహాత్ముని బ్రతిమాలుటలు.

గీ॥ చేతిలావుఁ జూపి చ • చ్చెదము రండు
యుద్ధమన్నఁ జచ్చుట గాక • యొండుగలదె?
అందరము చావఁ దనకను • వైనయట్టి
దానిఁ జేయగలండు లే • ధర్మరాజు ౫౪

ధర్మ—వాసుదేవా మాలో మాకీ కొరకొరలేల. నన్నడవికనిపి భీమునిఁ బట్టాభిషిక్తునిం జేసి యేలింపుము.

భీము—

మ॥ కలయోధావళి ద్రోణుబాణములఁ బ్రమ • గ్గఁ జూచి రక్షింపఁగ
ల్లలువల్కన్ వలెనంచుఁ దానడవులె • ల్లందిర్గనుండెంగదా

కలియో గంజియొదార్గువార మచటన్ • గంజాక్షు వేశ్వేటమ
మ్ముల నెచ్చోటనునుంపకుండ వనభూ • ముల్ చేరఁగాఁ బంపవే ౫౫

తనకున్న యడవులు మాకు లేవా! నిజముగా వీరికి గురువధయే యిష్టము లేకున్న నాఁడు ద్రోణవధప్రకారమేల యడుగవలయును? నేనిదే పోరికిఁ బోవుచుంటిని. (నిష్క్రమించును.)

(తెర లో)

ఉ॥ కట్టలుకట్టలై పడెడుఁ • గౌరవసైన్యము దైత్యబాణసం
ఘట్టన నింకనొక్కక్షణ • కాలములో ముగియున్ రణంబు, హా!
యట్టి ఘటోత్కచుండు కద • నావనిఁ జచ్చెను గర్ణశక్తిచే
నిట్టటు తూలిపోవఁగను • నిప్పుడె ధర్మజు రాజ్యకాంక్షలున్ ౫౬

ధర్మ—(విని) హా ఘటోత్కచ కుమారా!

చం॥ మునుపభిమన్యుఁడున్ దివికి • బోయిన యంతనె నిన్ను నమ్మి భం
డన మొనరించుచుంటిమిక • టా! శతవర్షములింతలోనె నిం
డెనె తనయుండ నీకుఁ? గడు • డెప్పరమైన యరణ్యవాసముం
బూనరుచు వేళ మాకు వన • భూములఁ జేసిన సాయమల్పమే? ౫౭

హా! పితృభక్తితత్పరా! పరభటభయంకరా!

చం॥ స్వజనముతోడ ఘోరపరి • సర్యలలోఁ దిరుగంగ లేకయు
న్న జళుకుఁ దీర్చి మమ్ముల జ • నంబులు మెచ్చ వనంబులందు నీ
భుజములు కాయగాయునటు • మోసితివయ్య కుమారరత్నమా!
నిజముగ నిన్ను నేమఱతు • నే? శతవర్షములెన్ని యేగినన్ ౫౮

ఓరా! కర్ణా! కర్ణా! యెంత చేసితివి? వంశోద్ధారకులైన పుత్రులనిర్వురను నీపొట్టను బెట్టుకొంటివే! మాధవా! యిఁక నాలస్య మెందులకు!

గీ॥ నేటితోడఁ గర్ణు • నేను చంపుటో కాక
కర్ణుచేత నేను • కలనఁ దెగుటో

సంభవించునిజము ♦ చాపంబు నిటుదెమ్ము
చాపమేల? వాలు ♦ చాలునాకు. ౫౯.

కృష్ణు—ధర్మజా! ముందు ద్రోణాగ్నిఁ జల్లార్చిన(గర్ణు భస్మీభూతుని- జేయుటకు మనయర్జునుఁడున్నాడు.

ధర్మ—అందుకునన్నేమి చేయుమనెదవు?

కృష్ణు—ఇదివరకుఁ జెప్పినకార్యమె.

ధర్మ—అదిమాత్రము నేఁజేయజాలను.

(మరల తెరలో)

ఉ॥ అల్లురకోసమై ద్రుపద ♦ యక్కట! కూలితె? మచ్ఛరాహతిన్
ద్రెళ్లితివే విరాట? యిఁక ♦ దెబ్బననల్లునిఁజూడబొమ్మి నా
వల్లనడంగనేల? యుప ♦ పాండవులార! తొలంగిపొండు; నా
భల్లమొకండునేర్చునన ♦ పాండవసూనులంబొనరింపనిద్ధరన్ ౬౦

కృష్ణు—వింటివా? ధర్మజా! యాముదుసలిజన్నిగట్టు ప్రేలుటలు. పూజ్యులైన విరాటద్రుపదులు నీకై వచ్చి మడసిరికదా! ఇఁక నైన మిగిలినవారిం గాపాడుము.

ధర—(తనలో) నావల్లనేకదా వీరు పదుమూఁడేఁడులపశువుల బడరాని కష్టములనెల్లఁబడిరి. అబద్ధమాడియైన వీరికి సుఖము గలిగించుటయె యుత్తమము.

(తెరలో)

ఓరివాచాట, జాల్మడా, మారుతపుత్రా! నీచే మాయశ్వత్థామ చచ్చునా? అయిన సత్యవాదియైన నియన్ననడిగెద. ఓయి ధర్మజా! మీభీమునిచే మాయశ్వత్థామ గూలెనా?

కృష్ణ—ధర్మనందనా! యిదియే మంచిసమయము. మమ్ముందఱుఁ

గాపాడుము.

ధర్మ—చిత్తము, (బిగ్గరగా)

గీ॥ విపులదోర్గర్వలసితుఁడౌ ♦ భీముచేతఁ
జచ్చెనయ్యయశ్వత్థామ ♦ (డగ్గుత్తికతో) సామజంబు
(తెరలో)
అకట! యయ్యో! కుమార! నీ ♦ వరిగినావె?
దివిజనగరికినన్నిట ♦ డించిపెట్టి ౬౧.

కృష్ణు—ధర్మజా! ఇఁకమనము కృతకృత్యుల మయ్యెదము. పోదము రండు. (నిష్క్రమింతురు.)

(అశ్వత్థామ ప్రవేశము)

అశ్వ—

శా॥ ఓకర్ణా! యిటులేలపోయెదవు? నీ ♦ యుత్సాహ మేమయ్యె? శ
ల్యా! కాలొక్కటిద్దిపలాయనంబుతగునే? ♦ హార్దిక్యయిట్లైతివే?
వీఁకంజూపుముమామ, మామ, యిటునీ ♦ వేపాఱిపోనుంటివే?
నీశర్మంబిదియేమియోశకుని? పో ♦ నీనిల్వుకర్ణాత్మజా ౬౨.

ఛీ! ఛీ! యింద్దొక్కఁడుగూడ మాటాడ యత్నించుటలేదే? అయ్యో! అయ్యో! రారాజుకూడఁ బరువెత్తుచున్నాఁడే, యువరాజా! దుశ్శాసనా! నీవైన యన్నకు ధైర్యము చెప్పరాదా?

మ॥ తగునేయిట్లనుయోధనా! వరువిడన్ ♦ ధైర్యంబు నూల్కొల్పుమీ
వ గతంబేమియొచెప్పుమిట్లగుటక ♦ శ్వత్థామ యున్నాఁడులే
పగవారిన్సమయించియాపుడమికిం ♦ బట్టంబుస్గట్ట నేఁ
దెగటార్తున్బగదీర్తు వేమరలుమా ♦ దీనత్వమింకేటికిన్ ౬౩

అయ్యయ్యో! యెంతవెఱ్ఱినైతి. త్రైలోక్యాతీత బాహువిక్రమ కళాపారంగతుఁడును, నిఖిలాస్త్రశస్త్రమంత్రతంత్రరహస్యవిధిజ్ఞుఁడును, కౌరవచమూపతిత్వపట్టాభిషిక్తుఁడును, గురురాణ్ణవరత్నసగిత దేదీవ్యమానమకుటఘటితచరణ కమలుండును, నైన

ద్రోణాచార్య భుజబలావష్టంభ పరిరక్షితంబైన యీ సైనిక వ్రాతంబునకు నేనేల ధైర్యము చెప్పవలసివచ్చెను?

(అశ్వసేనుని ప్రవేశము.)

అ. సే.—హా ద్రోణాయనీ! ద్రోణాయనీ! రక్షింపుము, రక్షింపుము (అని కాళ్ళపైఁ బడుచు.)

అశ్వ—నాయనగారి సారథియైన యశ్వసేనుఁడా?

శా॥ ముల్లోకంబులు ప్రోవఁజాలిన మహా • త్మ్ముండైన మాతండ్రియే
కల్లోలంబులు చెందకుండదొరలం • గాపాడు చుండంగనా
కాళ్లంగూలఁగనేల? యీకరణి శో • కంబందఁగా నేటికిం
బెల్లల్లాడెడి నుల్లమెల్లఁగతమే • మీచెప్పుమో సారథీ! ౬౪.

అ. సే—ఇంకను మీతండ్రిగారెక్కడ?

అశ్వ—ఛీ యమంగళ వాక్యములు చెప్పకుము.

చం॥ భుజబలసారసంపదను • బోటరియైన కుమారు బాసటన్
ద్రిజగము లొక్కపెట్ట నరు • దెంచిపయింబడి మూఁగినన్ సరే
గజిబిజిఁ బొందకుండబల • గమ్ములనమ్ములఁ గూలఁజిమ్ముచున్
విజయము చేకొనంగలుగు • వీరుఁడు ధీరుఁడు నాగురుండిలన్. ౬౫

అ. సే—కుమారా,

శా॥ అన్యాయంబుగఁ బొండవేయులదెమీ • యాచార్యమీ తండ్రినిన్
సన్యస్తాస్త్రునిఁ గూల్పఁజేసిరలధృ • ష్టద్యుమ్ను చేనక్కటా!
దైన్యారంభము గల్గెనేఁటికిమహా • త్మా యేమియో కాని యీ
సైన్యాధ్యక్షుని సారణంబున నద • ల్చంజాలరై రెవ్వరున్ ౬౬.

అశ్వ—(దుఃఖమున) సన్యస్తాస్త్రుఁడగుటకుఁ గారణమేమి?

అ. సే—మీనాయనగారి విజృంభణంబునకుఁ దాళంజాలక కృష్ణ నిర్దేశంబున భీముచేఁజచ్చిన యశ్వత్థామనామగజమిషమున నీ

కొమరుండైన యశ్వత్థామ చచ్చెనని పెద్దయెలుంగున నేనని డగ్గుత్తికతో ధర్మజుఁడుజెప్ప నమ్మిసన్యస్తశస్త్రుఁడై బ్రహ్మయోగముం జెందెను.

అశ్వ—హా పుత్రవత్సలా!

ఉ॥ ఈల్గెను నీతనూజుఁడని • యెవ్వఁడొ చెప్పిన నమ్మి వెంటనే
నీల్గితిపుత్రమోహమున • నేవిని యీ బెడిదంపువార్తనే
నీల్గక యుంటి నాహృదయ • మిన్మ్నఁ జేసిన యట్టులుండె హా
కల్గునె నన్నుఁ బోలెడియ • కల్మషుఁడా జనకుండుధాత్రిలో ౬౭.

(ధైర్యమూని) ఈవీర పురుషానుచితమైన దుఃఖమును బూననేల? (క్రోధమున) హా! పాండవాగ్రజా? యెంతచేసితివి.

గీ॥ శిష్యుఁడ వటంచునన్నృతముఁ • జెప్పవంచుఁ
బూతకులమందు నిజముగాఁ • బొడమితనుచు
నమ్మినందులకుఁ బ్రతిఫ • లమ్ముగురుని
ప్రాణము హరించినావె య • బద్ధమాడి? ౬౮

సీ॥ పెనిమిటియుండఁ బ • రునిఁబొంది బిడ్డల
నెల్లఁగాంచినదినీ • తల్లిగాదె?
ఏకచక్రపురాన • నెంగిలి కూడని
యేవగించక తిన్న • దీవకాదె?
సహజున్నిల్లాలిని • సహజులందఱుఁగూడి
భార్యగాఁగొనుటనీ • వారుకాదె?
కులకాంత సభనునుం • కువఁజేసి జూదంబు
నేర్పులేకాడుట • నీవకాదె?
పండ్లుగడచిన తాతపైఁ • గేగిదొమ్మి
నింద్యముఁగను జంపించుట • నీవకాదె?
అట్టినీకున్నె ధర్మభ • యంబుచెపుము?
చదువునేర్పిన యొజ్జను • జంపువేళ ౬౯

గురునిజంపినమాత్ర గురుపుత్రుండు లేఁడనుకొంటివా ? ఇతఁడట్టి కుటిలవ్యాపారముచే మడియు వాఁడు కాఁడు. చిరంజీవిసుమా ! అశ్వసేనా ! తరువాత నేమిజరిగెనో తెలియఁజెప్పవైతివి.

అ. సే.—అంతట ధృష్టద్యుమ్నుఁడు తత్సమయజనితోత్సాహమునఁ గృపాణంబుఁగొని యరదంబుమీఁదికి లంఘించి గురుని శిరోజంబు లొకచేతఁబట్టి కుత్తుక కత్తిరించి కబంధంబు భూమికిఁదొర్లించెను.

అశ్వ—ఓరీ పాంచాలాపశదా ! క్షత్రియపశువా ! ప్రోల్లంఘితరణధర్మా ! గురునియెడ నిట్టి యకృత్యమును జల్పితివి, ఇఁక నశ్వత్థామ బారింబడక యెట్లేగుదువో చూచెదను. (శోకముతో) హా పుత్రవత్సలా ! వృథా పరిత్యక్తశరీరా !

ఉ॥ చావులు లేవె ? యాకరణిఁ • జచ్చినవారలు మున్ను గల్గిరే?
బావమునందివచ్చి తమ • పజ్జనెయొజ్జను జుట్టుపట్టి దు
ర్భావతఁ గొంతుఁ గోయగను • బాండవులూరకయుండిరే? ధరి
త్రీవరనాశనోగ్రసము • దీర్ణపరాక్రము నన్నెఱుంగరే ? ౨౦

ఓరీ క్షత్రియచండాలా ! ధృష్టద్యుమ్నాధమా !

చం॥ అనుజను యంత్రమేసినమ • హాత్మునికిచ్చెదనంచుఁ జాటి య
జ్ఞునుఁడొగి మత్స్యయంత్రమును • ద్రుంచఁగ వానికినీక ద్రోవదిన్
బనివడి పార్థులేవురకుఁ • బట్టపుదేవినిజేసినట్టి భూ
వినుతమహానుభావుఁడవు • భీతిలుదే గురుగొంతుఁగోయగన్.?

గీ॥ పాలుఁడందు గురుపు జుట్టు • పట్టియొకఁడు
గొంతుఁగోయఁ బాండవులూర • కొనిరె? * సరెస
రే "వినాశకాలే విప • రీతబుద్ధి"
యనుట వీరలయెడను స • త్యంబయయ్యె. ౨౧

* ఈ శబ్దము నధునాతన మహాకవు లుపయోగించుటం జేసి సాధువుగా నిచట నుపయోగింపఁబడెను.

అశ్వసేనా! పరశురాముని దారుణకర్మంబు కొంతవఱకుఁ బ్రావడుట చేతనేకదా యీక్షత్రియపోతంబు లెదురులేక వర్తింపఁ దొడంగె. నేటితో నిర్యాదవ, నిష్పాంచాల, నిష్పాండవమును జేసి రారాజును సర్వసర్వంసహాచక్రమున కభిషిక్తునిం జేసెద?

అ. సే.—ఇంతకుఁ జాలినవారగుటచేతనే తండ్రిసూడు, సోదుముట్టఁ దీర్ప నుంకించుచుంటిరి.

అశ్వ—ఇదిగో. చూడుము (ఒకబాణముందీసి)

గీ॥ జనకుమారుత్తుఁ మిష తోడఁ • జంపిరేని
ధర్మజుఁడు బొంకెనేని దు • ష్కర్ముఁడగుచు
నెల్లపగతుల సమయించి • యీక్షణంబ
రమ్మిచటకు నారాయణా • స్త్రంబ నీవు ౨౩.

(బాణము విడుచును).

(తెరలో.)

కం॥ మీమీ వాహనములడిగి
భూమిన్ నిలువుండు లేక • పోయినచో మీ
మ్మీమహనీయాస్త్రంబే
నామము లేకుండఁ జేయు • నమ్ముఁడు దీనిన్ ౨౪.

అశ్వ—అవురా ! కృష్ణా ? మదీయామోఘాస్త్రంబును విఫలంబుఁ జేసితివా ! అశ్వత్థామకడ నీయొక్క యస్త్రంబె యుండె ననుకొంటివా ? ఈనాచేతిఖడ్గ మొక్కటియెచాలు (విచారముతో నిటు నటుపరికించి) అయ్యో !

చం॥ పడమటికొండ మీఁదకును • భానుఁడుచేరెను బక్షులన్నియున్
బడలిక గూండ్లుదూరెనుఁ న • భంబున మీఱెను నెత్తిచాయలున్
గుడువఁగనున్న సక్కెపెడ • కూఁతలు కేరెను సేనలన్నియు
బ్బడిగను బెండువారెను "స • ఖా" దిగజారెను నాకు ధైర్యమున్ ౨౫.

నేఁటికియుద్ధము చాలించి రేపుకర్ణాదులంగూడి పరాక్రమింతము. తేనికడకుం గొనిపొమ్ము.

అ. సే.—చిత్తము ఇటురండు (నిష్క్రమించెదరు).

భరతవాక్యము.

ఉ॥ ధర్మజుఁబోలెనేఁటివసు ◆ ధాపతులెల్లరు రాజ్యకాంక్షదు
ష్కర్మముచేయకుందురు ◆ గాత భయంకరఘోరజన్యముల్
మర్మముతోడఁజేయుటలు ◆ మానెడుగాత మహేంద్రజాలులన్
వర్మముగాఁగఁజేసికొని ◆ వర్తిలకుందురు గాతమెప్పుడున్. ౨౮

కురుక్షేత్ర సంగ్రామము: ప్రథమభాగము.

సంపూర్ణము.

ఈ గ్రంథము

1922—23 సం॥కు ఇంటర్మీడియేటునకుఁ
బఠనీయ గ్రంథము.

ఈ గ్రంథము వలయువారలీదిగువ చిరు
నామాకు వ్రాయవలయును.

పొన్నపల్లి వేంకటరత్నయ్య,
తెనాలి.

END OF
TITLE